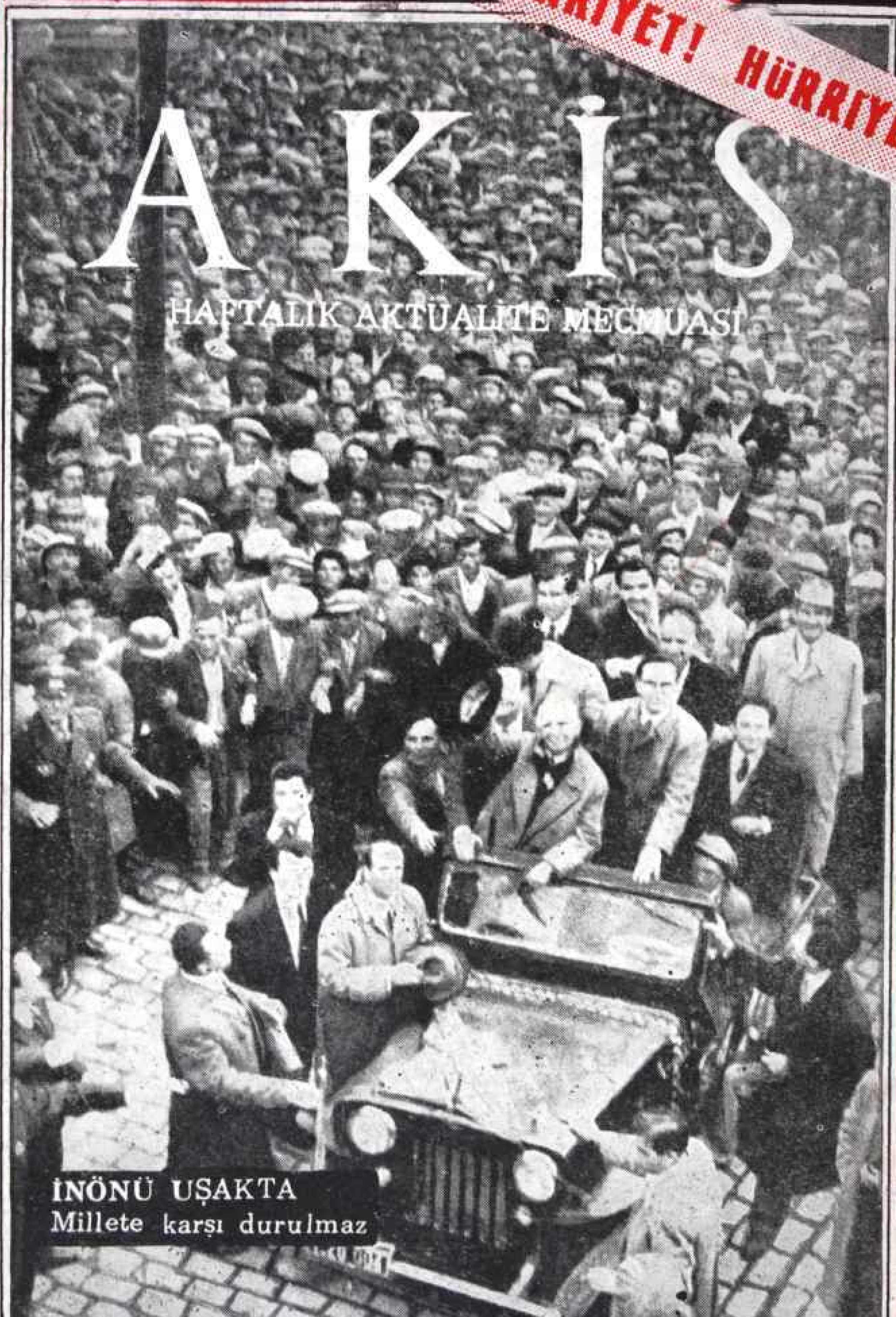
AKİS

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

HÜRRİYET! HÜRRİYET!

İNÖNÜ UŞAKTA
Millete karşı durulmaz

FİYATI : 125 KURUŞ

YEPYENi BiR...

AKŞAM

7 den 70e kadar herkesin gazetesi

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 3, Cilt: XV, Sayı: 253

Yazı İşleri :
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K. 532 - Ankara

İdare :
Denizeller Caddesi :23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel:15221

Fiyatı 125 Kuruş

Müessisi
Metin Toker

***AKİS** Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve neşriyatı fiilen idare eden mesul Yazı İşleri Müdürü*
Kurtul ALTUĞ

*

Umumi. Neşriyat Müdürü
Hamdi AVCIOĞLU

Karikatür
TURHAN

*

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :
Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

*

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira
6 aylık (15 nüsha): 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

*

İlân şartları :
Santimi : 8 lira
3 renkli arka kapak: 750 lira
(İlânların mesuliyeti tamamile İlân Sahiplerine aittir.)

*

İlân İşleri
Tel : 15221

*

Dizildiği ve Basıldığı yer :
Rüzgârlı Matbaa - ANKARA
Tel : 152121
Basıldığı tarih: 4.5.1959

Kapak resmimiz
İnönü Uşakta
Kumandan geziyor

Kendi Aramızda

Sevgili **AKİS** okuyucuları

Hamdi Avcıoğlu

Eger AKİS'in hadiseleri ne kadar büyük bir dikkatle ve nasıl yakından takip ettiği müsellem olmasaydı, İnönünün Ege seyahatinin başlangıcında Uşakta cereyan eden hâdiseler çalışma tarzımızın mükemmeliyetini ispat eden taze bir delil olacaktı: Uşakta D. P. binasından İnönüye savrulan bir çay bardağı, C. H. P. Genel Başkanındı değil ama, bütün gazetelerin yazdığı gibi, onun yarım metre yakınında bulunan AKİS muhabiri Hamdi Avcığolunun başına isabet ediyor, İşte AKİS'in prensibi budur: Hâdiseleri yakından takip etmek, kendine has üslûbu ile sıkmadan okunacak bir şekilde kaleme almak ve hâdiselerin ışığı altında ileriye hakan tefsirleri yapmak...

Bu haftanın başında bütün dikkati üzerinde toplıyan İnönünün Ege seyahatini AKİS, bu prensiplerine sadık kalarak en yakından takip etti. Hamdi Avcıoğlu daha önceden Uşaka gideren istihbarat teşkilâtını kurdu ve çalışmaya başladı. Foto muhabirimiz Hüseyin Ezer İnönü ile ayni trene binerek Uşaka geldi. Ankarada seyahatin akisleri ve hâdiselerin gerisinde yatan hakikatler tahlile tabi tutuldu. İstanbul muhabirimiz ise hadisenin Boğaziçi sahilleriyle alâkalı kısımlarını didik didik edercesine gözden geçirdi ve bütün malûmat bir masada toplandı. Muhabirlik vazifesini bitirerek yeniden bu masanın başına oturan Hamdi Avcıoğlu AKİS'in kurmay heyeti ile bütün hâdiseleri gözden gelirdi ve ondan sonradır ki. belki de demokrasi tarihimizin en mühim hâdisesi olan Ege seyahatini hikâye eden Demokrasi başlıklı yazı meydana çıktı.

İnönünün Ege sayahatini AKİS'in nasıl aksettireceğini merak eden ve telefonlarla, telgraflarla bizi erken çıkmağa davet ve teşvik eden okuyucularımızı haklı bulduk. Birçok teknik aksaklığı göze alarak AKİS'in gerek yazı işleri, gerek teknik kadrolarının iki ayağını bir pabuca soktuk; AKİS'i hâdiselerin süratine uymak için erken çıkardık.

Bu hafta YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızın ilk sayfalarında bazı beyazlıklar, gören okuyucularımıza bunun sebebini izah etmeye lüzum kalmıyacaktır. Zira geçen haftanın sonunda biribirini kovalıyan neşir yasaklarının gazeteleri ne hâle getirdiğini öğrenmiyen kalınanıştır. Ayni akıbet AKİS'in de başına gelmiş, Pazartesi gecesi bir Birinci Şube memuru tarafından tebliğ edilen bir neşir yasayı kararı yüzünden yazımızdan bazı kısımlar çıkarılmış ve yerine yeni bir yazı koymaya teknik imkân kalmadığından bu yerler beyaz kalmıştır. Mevzuubahis yasak kararı aynen şudur:

"C. H. P. Genel Başkanı Malatya mebusu İsmet İnönünün İstanbula gelmesi dolayısile cereyan eden hâdisat hakkında hazırlık tahkikatı yapılmakta bulunduğu cihetle tahkikatın seyrine tesir yapabilmesi itibarile C H. P. Genel Başkanı Malatya mebusu İsmet İnönünün İstanbula gelişi dolayısile cereyan eden hâdisata ait her türlü neşriyatta bulunulması ve keza bu mevzudaki her türlü beyanatın neşri Basın Kanununun 30 2 mi fıkrası gereğince nöbetçi Sulh Ceza Hâkimliğinin 4.5.1959 ve 59 19 savdı kararıyla yasak edilmiştir. Gereğinin ifası rica olunur. 4.5.1959 Basın 59 835 sayılıdır. İstanbul C. Müddeiumumisi Başmuavini Celâl Baykal."

Bu neşir yasağı. İstanbul gazetelerinin yazı işleri müdürlerini son derece düşündürdü. Gazetecilik mesleği bakımından haber alma imkânlarım ve kanuna riayetkar vatandaşlar olarak kalma arzularını telif etmenin bir yolunu müştereken aramak lüzumunu duydular. İstanbulda Vatan gazetesinin daveti üzerine, Dünya, Yeni Sabah, Cumhuriyet. Akşam, Milliyet ve Yatan gazetelerinin yazı işleri müdürleri bu gazetenin idarehanesinde toplandılar ve bir arada ne yapacaklarını tâyine çalıştılar. İçlerinde "yarın çıkmıyalım" diyenler vardı. Bu fikirden daha sonra vazgeçildi. Beyazlarla çıkmak düşüncesi de pek rağbet görmedi. Neşir yasağı kararının sekiz sütün üzerinden büyük puntolarla manşette verilmesi ittifakla beğenildi.

Karar gizli tutuluyordu. Fakat gece saat 11 de Radyo, toplantının tafsilâtını olduğu gibi verdi ve gazeteciler" böyle bir teşebbüsün vehametini hatırlattı. Haber, doğrusu iyi sızdırılmıştı. Ama yine de salı günkü İstanbul gazetelerinin çoğunda neşir yasağı haber! büyük puntolarla manşette yer alacaktı.

Saygılarımızla
AKİS

Demokrasi

Milletin ümidi: İnönü

(Kapaktaki hâdise)

Beş günden beri Ege mıntıkasında yaptığı seyahat esnasında neşesini bir. an olsun kaybetmiyen İnönü, bu haftanın başında Pazartesi günü öğle vakti. İzmirin Cumaovası hava alanına girmeye hazırlanırken bir hava teğmeninin "Dikkat! Hazırol!" komutu verdiği işitildi, Bir kıta asker yolcu salonunun önünde iki sıra halinde dizilmiş, İnönüyü selâmlıyordu. İnönü o sabah satın aldığı şapkasını çıkararak -eski şapkası İzmire girişinde kaybolmuş, sonradan bir partilinin. şapkayı hatıra olarak sakladığı Öğrenilmişti- bu selâma "Merhaba asker" hitabı ile mukabele etti.

C. H. P. Genel Başkanı yolcu salonunda gazetecilere kısa bir beyanât verdi ve İzmirlileri övdü. Daha sonra mükemmel bir partili ve dörtbâşı mamur bir idealist olduğunu her vesileyle ispat eden İzmir C.H. P. İl Başkanı Lebit Yurdoğlu "C. H. P. lehine çalışan" sabık Diyarbakır, şimdiki İzmir Valisi Kemal Hadınlıya teşekkür etti.

İnönüyü İstanbula götüren Ark uçağı İzmirden Saat 12.30'da havalandı. Yolculuk son derece rahat geçti.

İnönü İstanbulda

Bir neşir yasağı, İnönünün İstanbulda karşılanışını Türk gazetelerinin yazmasını önledi. Ama dil bilen radyo meraklısı vatandaşlar, İstanbulda olup bitenleri günü gününe B. B. C., Paris ve hattâ Kıbrıs radyosundan uzun uzun dinleyebildiler.

Başbakan Menderes Pazartesi günü beraberinde çocukluk arkadaşı Rifat Kadızade olduğu halde saat 11.45 de Vilâyete geldi. Daha önceki günler vaktini telsizle mücehhez 0073 numaralı otomobili ile gezerek geçiren Başbakan Pazartesi günü Vilayette bulunmayı tercih etti. Kemal Aygün, mutad hilâfına Başbakanın beraberinde değildi. Şehri bir baştan Kekine dolaşıyordu.

Başbakan Kimya Lezzet Lokantasmdan getirtilen yemeğini de Vilâyette yedi. Daha önce Vilâyete gelen yüksek rütbeli subaylar ve Vali Ethem Yetkinerle konuşmuştu. Başbakan polislerin sık sık girip çıktığı Vilâyette saat 17.50 ye kadar çalıştı ve Celâl Bayarı teşyi ettikten sonra Hasan Polatkanla birlikte Vilâyetten ayrıldı.

Sayın Cumhurbaşkanı Celâl Bayar Pazartesi günü saat 15.30 da tenteli siyah, Cadillac'ı ile Vilâyete geldi. Şoför mahallinde oturuyordu. Başyaver Faik Taluy arkadaydı. Sayın Bayan kapıda Vali Yetkiner karşıladı. Cumhurbaşkanı Vilâyetin mermer merdivenlerinde hafif iki kaza geçirdi. İkinci basamakta ayağı takıldı ve elleriyle üst basamağa dayanarak muvazenesini temin etti. Yetkiner, Sayın Bayan kaldırmağa teşebbüs ettiyse de muvaffak olamadı. Yetişen Faik Taluy koluna girerek Cumhurbaşkanının merdivenleri çıkmasına yardım etti. Buna rağmen son basamakta bir daha Sendeledi ve düşer gibi oldu. Cumhurbaşkanı Vilâyette 2 saat 20 dakika kaldı. Kapıdan çıkarken tamamen sıhhatli gözüküyordu.

Dedesinin uçakla İstanbula geldiği gün küçük Hayri İnönü. Taşlıktaki evde beşinci yaş gününü kutlamaya hazırlanıyordu. Birçok arkadaşını eve çağırmıştı. Ama ne yazık ki Hayri İnönü, yaş gününü pek yaşlı aile büyükleri arasında kutlamaya mecbur kaldı. Zira minik arkadaşları Taşlıktaki polis kordonunu yaramamışlar ve neye uğradıklarını pek anlıyamadan geri dönmüşlerdi.

Bu haftanın başında İnönünün İstanbula ayak basmasından biraz sonra toplanan B. M. M. de Muhalefet sıraları, iktidarın tutumunu protesto maksadıyla âdeta bomboş bırakıldı. Meclis, bazı kimselerin rüyasını gördüğü "dikensiz bir gül bahçesi" haline gelmişti. İktidarın propagandacıbaşıları bu manzarayı pek beğendiler ve derhal fotoğrafçıları çağırarak bu fevkalâde hâli -Meclise fotoğrafçılar ancak fevkalâde hallerde kabul edilir- Zaferin objektifiyle tespit ettiler. "Meclis dışında ihtilâlci metodlarla çalışan muhalefet" temi için bir yeni malzeme temin edilmişti.

"İlk adım"

C. H. P. Genel Başkanının bütün tertipleri neticesiz bırakan seyahatinin ilk merhalesi Uşak idi. 1957 seçimlerinde C. H. P. nin Batı bölgesinde kazandığı yegâne il olan Uşak, 37 sene evvel muzaffer kurtuluş ordusunun başında Atatürk ve Çakmakla birlikte misafir ettiği Garp Cephesi Kumandanını âdeta o günlerin heyecanı ile karşılamaya hazırlanıyordu. Fakat hazırlık tek taraflı değildi: Telâşa kapılmış D. P. teşkilâtı. Devletin asayiş kuvvetlerinden de büyük ölçüde faydalanarak, milletin İnönünün şahsında topladığı ümidi ve ona karşı duyduğu derin sevgiyi göstermesini önlemeye çalışıyordu. Belediye, hayâli tamirat dolayısile şehrin büyük caddelerini trafiğe kapamış, bir kurs bahanesiyle civar vilâyetlerden getirtilen trafik polisi ekipleriyle şehrin giriş yolları kontrol altına alınmıştı. İnönüyü karşılamak için yola çıkan köylüler, "üstü açık .vasıtalarda yolcu taşınamıyacağı" için kamyonlardan indiriliyor, otobüsler ise görülmemiş bir dikkatle muayene edilerek seferden men edilmeleri için bir "sebep" mutlaka bulunuyordu. Banazda ve Uşaka 35 kilometre mesafedeki Sivaslıda bu tedbirlerle "yaya kalan" . halk, bütün gece

Sansür

İktidar der ki "memlekette milli mücadele havasını estirmeye kimsenin hakkı yoktur."

Pek güzel! Ya su gazetelerin bembeyaz çıkartılmasına ne demeli? Bu beyazlara millî mücadele yıllarından beri ilk defa rastlanıyor ve Demokrat İktidarın sansür yerine kaim neşir yasaldan, o devrin havasını, hem de o devrin işgal kuvvetleri idaresindeki İstanbulun havasını estirmiyor mu?

yürüyerek Perşembe sabahı Uşak istasyonunda toplandı. İstasyondaki kalabalık, iki günden bari Belediye hoparlörleri ile halka hitap ederek "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu hükümlerinin şiddetle tatbik edileceğinden" bahsedenler -hoparlörle halka bizzat D. P. İl başkanı İsmail Saraçoğlu hitap ediyordu!, ve civar vilâyetlerden celbedilen jandarma kuvvetlerini şehrin içinde uygun adımla dolaştırarak bundan bir "fayda" bekliyenler için hakikî bir sürpriz teşkil etti. Halkın bu alâka ve sevgisi Uşak D. P. teşkilâtını, anlaşılması güç bir tahammülsüzlüğe düşürdü ve bu tahammülsüzlük, hakikaten yüz kızartıcı çeşitli tertiplerin anası oldu.

İnönüyü getiren tren, Perşembe sabahı 21 dakika rötarla Uşak istasyonuna girerken orada toplanan 10 binden fazla Uşaklı, ümitlerini kendisine bağladıkları adamı görmenin sabırsız heyecanının son raddesine ulaşmışlardı. Baskıya maruz bırakılan halk, vagon penceresinden İnönünün ak saçlı başını görünce içindeki heyecanı dışarı vurdu. "Ya ya ya şa şa şa, İsmet Paşa çok yaşa" şeklinde gökleri inleten tezahürat arasında "Paşam, bizi kurtar" feryadını yükseltenler de vardı. Halkın tezahüratına şapkasını havada tutarak, tebessümlerle mukabele eden İnönünün kendisi için hazırlanan cipe • binmesi bir mesele oldu. Emniyet kuvvetleri halka iyi muamele ediyor. Polis Müdürü Adnan Çakmak -Mareşal Çakmakın yeğeni. İnönüye yol açmak için bizzat çalışıyordu. İnönünün bindiği cip, âdeta omuzlar üzerinde taşınıyordu. İnönüyü yakından görmek için herkes cipe yaklaşmağa, yakınında bulunmağa çalışıyordu. Bu izdiham yüzünden kafile İstasyondan C. H. P. ti merkezine kadar olan 1,5 kilometrelik mesafeyi ancak 1 saat 40 dakikada katedebildi. Yol boyunca pencerelerde toplanan genç kızlar ve kadınlar İnönüyü çiçek yağmuruna tuttular.

İlk yüz karası

Kadirşinas Uşaklılar Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşayı emsalsiz tezahüratla ve büyük bir coşkunlukla karşılıyorlardı. Yalnız şehrin içinde bir evin penceresinden -Uşaklılar, şehir Yunan işgali altındayken bu evin sahiplerinin işgal kuvvetleri ileri gelenleriniz en yakın ".ahbap"ları olduğunu söylüyorlar- İnönüye "Yuh" diye bağırıldı; fakat halk ayni kelimeyle mukabele edince pencerenin önünde kimse kalmadı. Uşağın yüzüne ilk kara lekenin sürülmesi teşebbüsü Uşak D. P. binasının önünde yapıldı. İnönünün cipi binanın önüne gelince balkona fırlayan Uşak İlçe Başkanı Eşref Öğün, bağırarak İnönüye hitap etti. Sesinin "İsmet Paşa çok yaşa" nidaları arasında eriyip gitmesine tahammül edemiyen Uşak İlçe Başkanı öfke içinde elindeki çay bardağını cibe savurdu. Bardak, hedefine değil ama. yarım metre yakınındaki AKİS muhabiri Haindi Avcıoğlunun alnına çarptı ve kaşının üstünü derince bir eskilde yardı. O anda idraki başına avdet eden Eşref Öğün. hareketinin vahametini anlıyarak içeri kaçtı ve kafile hiç bir şey olmamışçasına yoluna devam ederek C. H. P. İl binasına geldi. Emniyet tedbirlerinin en kuvvetli olduğu yer burasıydı. C. H. P. binası sıkı bir kordon altındaydı. Fakat İnönünün cipten inerek binaya girdiğini gören halk. bir anda kordonu yararak binanın etrafını sardı. Halkın tezahüratı dinmek bilmiyordu. Bunun üzerine balkona çıkan İnönü. "Bundan 37 sene evvel düşman başkumandanını bizim başkumandana teslim ettiği" Uşaka gelmekten dolayı duyduğu bahtiyarlığı ifade etti ve kendisine karşı gösterilen sevgiye teşekkür ederek, artık dağılınmasını istedi. Fakat tezahüratın arkası kesilmeyince tekrar Uşaklılara gözükerek dağılmalarım bir defa daha rica etti. Kalabalık biraz seyrekleşince İnönü, misafir edildiği Uşak milletvekili Rıza Sancını nevine gitti ve istirahate çekildi.

Trikopis'in hikayesi

Bu sırada. İnönünün kaldığı evin karşısındaki eski Halkevi binasının "İlk Adım" salonunda C. H. P. Gençlik Kolu İl Kongresi yapılıyordu. İnönü, öğle vakti "İlk Adım" salonuna gelerek bir konuşma yaptı. İnönü, İktidarın iktisadi sahadaki muvaffakiyetsizlikleri ve sebepleri üzerinde ısrarla durdu. Radyo neşriyatı ve idarenin partizanlığı noktalarına da dikkati çeken C. H. P. Genel Başkanı, dertlerimizden kurtuluş çaresinin idarenin ehil. ellere geçmesi olduğunu söyledi. İnönünün konuşmasının yeniliği. "C. H. P. iktidara gelince ne yapacak" 'sualine' cevap getilişiydi. C. H. P.

İnönü İşte budur!

Korkuyorlar ve başkalarının da tıpkı kemlileri gibi korkacağını, tıpkı kendileri gibi korkutulabileceğini sanıyorlar. Bir sabık C. H. P. li onlara böyle öğretmiştir ve onların akılları da, mizaçlarına uygun gelen bu formüle çok yatmıştır.

İşte bu adamlar İnönüyü, tarihin İnönüsünü korkutmaya, yolundan döndürmeye çalıştılar. Sözcüleri kocaman kocaman lâflar etti. Adım başı faşist edebiyattan aktarma tehditler savurdu. Korkusunu yenmek için karanlıkta kalan çocuklar gibi ıslık çaldı. Radyolar gümbürdedi. Sansür çalıştırıldı. Kanun adına kanun unutuldu. En keyfi yasaklar, "yasak dedik ya" zihniyeti içindi biribirini kovaladı. Kanunsuz emirleri yerine getirmiyen idare âmirlerine işten el çektirildi. Yollar kesildi, barikatlar kuruldu. D. P, nin himayesinde "mercanaire'ler tutuldu ve Makyavel üslubuyla "Paşam hayatınız tehlikede" güftesi tekrarlandı.

Paşa, tarihin Paşası bütün bunlara güldü ve yoluna devam etti.

Uşakta Garp' Cephesi Kumandanının karşısına, içki mafyasından yeni kalkmış "mercenaire"ler çıkarıldılar. Aralarında mahalli D. P. etrafının da bulunduğu Ankaradan ve civardan devşirilmiş, masuniyeti müsellem "mercenaire"ler İnönünün geçeceği yollarda barikatlar kurdular. Patrona Halilin bu iki asır geç doğmuş müsveddeleri, bir yol kesiminde, Paşanın otomobilinin önüne çıkarıldılar.

İnönü bu adamlara acıyarak baktı. Sonra yeşil renkli Ford'dan indi ve önünde hiç bir mânla yokmuş gibi yürümeğe koyuldu. Yanındaki üç milletvekili heyecanlandılar ve Paşaya yol açmak istediler. İnönü, onlara gülerek "siz çekilin, ben yolumu açmasını **bili**rim" dedi. Milletvekilleri çekildiler ve Paşa önünde hiç bir mânia yokmuş gibi, yürümeye devam etti. Biraz evvel yaygarayı kopartan Patrona Halil müsveddelerinden ses çıkmıyordu. "Dilleri tutulmuştu. İnönü "çekilin, çekilin" diyor ve o ana kadar ölüm naraları yağdıranların üzerlerine doğru yürüyordu. İnönü yürüdükçe, devşirmelerin duyan ikiye ayrılıyordu. İnönü çekilin dedikçe çekiliyorlardı.

Yol kesenlerin yolu yarıldıktan sonra, sadece arkadan vurmasını hilen korkak bir el tarihin İnönüsüne bir taş attı. Paşa dönüp bakmadı bile. Hiç bir şey olmamış gibi yoluna devam etti ve trene girip yerine yerleşti.

İşte İnönü budur. Egeden yüzlerce kilometre ötede, evlerinin önünde telsizle mücehhez polis kuvvetleri bekletenlerin, tanımadıkları, tanıyamıyacakları İnönü budur.

Millet bu İnönüyü tanıyor ve bağrına basıyor.

son derece çetin iktisadî şartların düzeltilmesi ve ağır dış boralar yükünden kurtulunması için çalışacaktı. Bu çetin iş ancak halkın idareye itimadı ve yardımı ile hallolunabildirdi. Bu sebeple hakikatlar ne kadar acı olurlarsa olsunlar, halka açıkça anlatılacaktı. Hakikatleri halktan gizlemek... C. H. P. bunu asla yapmıyacaktı.

İnönü konuşmasını tamamladıktan sonra, hatıralarından bahsetti ve Trikopis'i Atatürke nasıl teslim ettiğini, anlattı. Bundan sonra. Kurtuluş Savaşının en büyük Zaferi olan 30 Ağustostan da bahsederek, bu büyük muharebeye "Başkumandan Meydan Muharebesi" isminin Uşakta verildiğini açıkladı. Millî Mücadele tarihinde böyle müstesna bir yeri olan Uşakta bulunmanın kendisini son derece bahtiyar ettiğini ifade ederek kürsüden inen İnönü, misafir edildiği evde şerefine verilen Öğle yemeğine eritti.

Tertipler bağlıyor

İnönü, yemek yerken kendisini takip eden gazeteciler Rıza Salıcının evinin tam karşısındaki P T T binasında toplanmışlar, gazeteleriyle telefon irtibata kurmaya uğraşıyorlardı. Uşak ile İstanbul arasında tek hat üzerinden muhaverenin temin edilmesi gazetecilerin işlerini son derece güçleştiriyordu. İstanbulla, bir an evvel görüşüp haberlerini yazıdırabilmek için gazeteciler şehirlerarası telefon kabinelerinin başından ayrılamıyorlardı. İlk konuşmayı temin eden gazeteci, haberini yazdırmaya başlamıştı ki, araya santral memuresi girdi ve konuşmayı keseceğini bildirdi. Gazeteci, henüz 6 dakikanın dolmadığını, binaenaleyh konuşmayı kesmeğe hakkı olmadığını söyleyince memure: "İstanbuldan mühim bir iş için Vali beyi arıyorlar, keseceğim" dedi ve. ayni anda gazeteci telefondan şu sözleri işitti: "Ben Riyaseticumhur yaveriyim; Vah bey siz misiniz ?". Gazetecinin telefonu ondan sonra ses vermedi.

Biraz sonra, İnönünün misafir kaldığı evin etrafındaki "emniyet tedbirleri"nin büsbütün sıklaştırılmağa, başlandığı görüldü. Göz yaşartıcı bombalarla dağıtılan halk, evden 200 metre kadar uzakta kordon altına alınıyor ve evin etrafındaki polis - jandarma sayısı artıyordu. Bu sırada Emniyet Müdürü Adnan Çakmak, yanında Vilâyet Jandarma Kumandam olduğu halde, İnönünün misafir kaldığı eve geldi ve Valinin bir mesajını bildirdi. Uşak Valisi, Garp Cephesi Kumandanının eski karargâhını ziyaret edeceğini haber aldığını, bu tasavvurundan vazgeçmesini, aksi halde kuvvet kullanarak mâni olacağını bildiriyordu. Emniyet Müdürü, milletvekillerinin buna raiden lüzum görüldüğüne ve hangi kanuni sebeplere istinat ettiğine dair suallerine cevap veremedi ve "Valinin bana verdiği emir budur" demekle iktifa etti. Bunun üzerine Turhan Feyzioğlu. İbrahim

İnönü, Uşak D. P. binası önünde

Bardağı fırlatan el balkondadır

Saffet Omay ve Faruk Ayanoğludan müteşekkil bir heyet, müdahalesinin sebebini öğrenmek için Valiyi görmeye gittiler. Uşak Valisi, milletvekillerine de müdahelesinin sebeplerini izah edemedi. Maksadının "İnönüyü korumak" olduğunu söylüyordu ama, İnönü eski karargâhına giderse zor kullanarak buna mâni olacağım > da ilâve ediyordu. Heyet Valiye, milletvekillerinin seyahatini tahdit edemeyeceğini, vazife ve mesuliyetlerini göz önünde bulundurmasını hatırlatarak geri döndü.

Hâdiseleri P T T binasından dikkatle takip eden gazeteciler, iki günden beri kendisini ne evinde, ne de makamında bulup konuşmağa muvaffak olamadıkları Uşak Valisi İlhan Enginin İnönünün misafir kaldığı evin karşısındaki arsaya geldiğini gördüler. Vali biraz telâşlı, fakat son derece sinirli görülüyordu. Kendisiyle konuşan Emniyet Müdürü Adnan Çakmaka elini kolunu sallıyarak sertçe birşeyler söyleyen Vali, İnönünün kaldığı ev etrafındaki tedbirleri "zayıf" bulmuş olmalı ki evin bahçesine ve kapısına da polisler gönderdi. Durumu gören milletvekilleri, Valinin yanına kadar giderek kendisine ne yapmak istediğini sordular, vazife ve mesuliyetlerini hatırlattılar. Vali, "Paşa bu ziyareti yapamıyacaktır" diye bağırırken İnönü evden çıktı ve otomobiline bindi. Uşak Valisi, Emniyet Müdürü ile Jandarma Kumandanına "Vazifenizi yapın! Hareket ettirmeyin bu otomobilli" diye bağarıyor; bir taraftan da polislere bizzat emirler yağdırıyordu. İnönünün otomobilinin önünü kesen polislere Kars milletvekili Sırrı Atalay "Siz İnönüyü! evinde hapsetmek cesaretini mi gösteriyorsunuz?" diye sorarken kordonlar arkasında zaptolunan halk, barikatları yararak İnönüye tezahürat yapmağa başladı. Bu durum karşısında Emniyet Müdürü Adnan Çakmak, polislere İnönüye yol açmaları emrini verdi ve Garp Cephesi Kumandanının otomobili önünde ve arkasında birer polis cibi olduğu halde hareket etti. Saat 18.25 de Paşa Caddesi No. 80'deki eski Garp Cephesi Kumandanlığı karargâhına gelen İnönü, D. P. li olan ev sahipleri tarafından nezaketle karşılandı ve kendisine portakal suyu ikram edildi. İnönü, eski karargâhından ayrılırken ev sahiplerine "Bana eski hatıralarımı yaşattınız, sizin evi ziyaret etmeden gidemezdim" diyerek teşekkür etti ve oradan hemen karşıdaki 83 numaralı evdeki Atatürkün eski karargâhına gitti. Bu evde de hatıralarından ve Atatürkten bahseden İnönü, saat 19 da misafir edildiği eve döndü.

Boşa çıkan teşebbüs

İnönüye yapılan emsalsiz sevgi tezahürünü bir türlü hazmedemiyen Uşak D. P. teşkilâtı, C. H. P. lilere Adaleti vasıta ederek mukabele etmek teşebbüsüne giriştiler. İl Başkanı İsmail Saraçoğlu ile İlçe Başkanı Eşref Öğünün şikâyeti ile C. H. P. İlçe Başkanı Muzaffer Mert ve Kadınlar Kolu Başkanı Namıka Calıkoğlu ile diğer iki C. H. P. li hakkında "hakaret ve D. P. binasını taşlama" iddiası ile açılan dâvaya Ağır Ceza Mahkemesi salonunda bakıldı ve; Sulh Ceza Hâkimi, sanıkların avukatları tarafından yapı-

lan müdafaaya uyarak, usulüne göre açılmış olmadığından her iki dâvanın da düşmesine karar verdi.

Tertiplerinin neticesiz kaldığını gören demokratlar, tahammülsüzlüklerine yeni bir mecra bulmak için D. P. merkezinde toplandılar ve bütün geceyi "çalışarak" geçirdiler.

Tahammülsüzlüğün son haddi

Perşembe gecesi. Rıza Salıcanın evinde İnönü ve refakatindekiler şereflerine verilen ziyafette hazır bulunurken gazeteciler de hâlâ postahanede İstanbulla irtibat tesisine uğratıyorlardı. Postahane. gazeteciler için Uşakın en alâka çekici yeriydi. Zira konuşmaları sık sık kesiliyor ve böylece gazeteciler elde edilmesi güç havadislere zahmetsizde sahip oluyorlardı. Meselâ D. P. Genel Başkanı Adnan Menderesin Uşak İl Başkanı İsmail Saraçoğlu ile konuştuğunu da ancak bu sayede öğrenebildiler. Ayni anlarda Metin Tokerin kızı Gülsünün "büyük adam" olmanın keyfini sürdüğünden ise hiç kimsenin haberi yoktu. Küçük Gülsün, evlerinin önünde polislerin dolaşmasından son derece hoşlanıyor ve evdekilere "Gördünüz mü. artık ben de büyük adam oldum" diye calim satıyordu. Aslında polisler. Gülsünün komşusu Hasan Polatkanın evi önünde nöbet tutuyorlardı ve ayni güvenlik bütün bakanların evleri önünde temin edilmişti. Hattâ Zafer gazetesinin önünde bile telsizle mücehhez bir polis cipi sabaha kadar bekletildi. Uşaktakilerin. Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktanın beraberinde Ankara Emniyet Müdür Muavini İsmail Küntay ile birlikte otomobille son süratle Uşaka gelmekte olduklarından da haberleri yoktu. Bilinen sadece D. P. İl binasının bütün ışıklarının yandığı ve içerde itinalı bir hazırlığın yapılmakta olduğu ve İnönüye yol; açan Emniyet Müdürü Adnan Çakmaka Vali tarafından işten el çektirildiği idi.

Yangın !

Gazeteciler bin güçlükle haberlerini gazetelerine ulaştırıp handan bozma otellerine geldikleri zaman vakit gece yarısını geçiyordu. Otelin holündeki fıskiyeli havuzun kenarına ayaklar dayanıp gravatlar bir .nebze gevşetildiği zaman, konuşulan mevzu.. D. P. İl merkezinde bütün ışıkların yanmasının sebebiydi. Tefsirlerin derinleşmesine vakit kaimeden İnönünün kaldığı evde yangın çıktığı haberi geldi. Tabi! ceketini kapan hâdise mahalline koştu. Yangın çabucak söndürüldü; fakat haberin gazetelere ulaştırılması kolay olmadı. Bu yüzden bazı gazeteler yangın haberini bile bile atladılar

Gezeteciler için, Uşakın gece hayatnı göstermesi bakımından bu yangın bir hayli, istifadeli oldu. Bir rece evvel polisin saat 11 de kapattığı kahveler gece saat 2 de hâlâ açıktı ve sabaha kadar da açık kalacakları anlaşılıyordu. İşin tuhafı, kahvehanede oturanlar şişeleri elden ele geçirerek rakı içiyorlardı. Gazeteciler "Ve minelgaraip" diyerek yatıp uyudular.

Devlet otoritesi

Sabanın 6 sında yataklarından çıkan gazetecilere verilen haber şuydu: Aralarında ayakta duramıyacak kadar içkililerin de bulunduğu ve Şeker Fabrikası ile Karayolları kamyonları ile şehre getirilmiş bin kadar "Demokrat" ellerinde dövizler, İnönünün misafir kaldığı eve doğru yürüyordu ve ortalıkta ilâç için bir polis veya jandarma bulmak mümkün değildi. Hemen hâdise yerine koşan gazeteciler, köşebaşındaki eczahanenin önünde "nümayişçiler'le karşılaştılar. Karşılısına, doğrusu "dostane" sayılamazdı. Sürüyü güdenler, gazetecileri görünce "Kahpe gazeteciler" diye bağırdılar. "Dün onların resimlerini çekiyordunuz, bugün de bizimkileri çekin". Bekir Çiftçi, "umumi istek" üzerine makinesini çalıştırmağa başladı. Ama çileden çıkarılan kalabalık, gazetecilerin üzerine sevkedildi. Bekir Çiftçi yumruk ve tekmeler arasında sendeleyerek geri çekildi. Bu sırada elinden makinesi gaspedildi. Diğer gazeteciler de kendilerini koruya koruya geri çekildiler ve güç belâ eczahaneye sığındılar. Gazetecilere şimdilik bu kadar gözdağını kâfi bulan idareciler, kalabalığı eczahanenin önünden çekerek yeniden yürüyüşe geçirdiler.

Eczahaneye sığınan gazeteciler, telefonla Valiyi ve Emniyet Müdürünü aradılar, fakat bulamadılar. Çarşı karakolunda karşılarına çıkan polis memuru, hayatlarının tehlikede olduğunu ve yardım istediklerini söyleyen gazetecilere, ortada kendilerini alâkadar eden bir durum bulunmadığını fütursuzlukla söyledi. Cuma sabahı Türkiye Cumhuriyetinin Uşak şehrinde can ve mal emniyetinden bahsetmek mizah yapmak demekti. Nitekim başı dönmüş kalabalık, gazetecileri . hırpaladıktan sonra, az ilerdeki muhallebicide kahvaltı eden milletvekili grupuna saldırdı. Kalabalığı dağıtmağa teşebbüs eden Turhan Feyzioğlu ile Osman Alişiroğlu hırpalandılar. Hâdiseyi tespit eden foto muhabiri Hüseyin Baradan yumruklandı ve gözünden yaralandı, fotoğraf makinası ile flaşı kırıldı.

Gazeteciler emniyet içinde çalışamıyacaklarını anlayınca iki grupa ayrıklılar. Bu grup vazife başında kalacak diğer grup ise arkadaşlarının hiç değilse hayatını teminat altına alacak teşebbüslere girişeceklerdi. Emniyet Müdürü ile Jandarma Komutanının istasyonda olduğunu öğrenen ikinci grup bir ciple ve arka sokaklardan dolaşarak istasyona gittiler. İstasyonda bir miktar polis ve jandarmanın başında aradıkları kimseleri buldular. Kendilerine müracaat eden gazetecilere Emniyet Müdürü Adnan Çakmak, "Benim bugün vazife görmeyi selâhiyetim yok, mazur görün, elimden pir şey. gelmez" dedi. Jandarma Kumandam teselli edici sözlerle mukabele ara., ve cibine atayarak şehre gitti.

Salıcının evine sığınan diğer gazeteciler telefonla savcıya müracaat ettiler ve Ankaradan Adalet Bakanını aradılar. Adalet Bakanı, "idarî" makamlara müracaat edilmesini tavsiye etti. Kendisine bunun bey-

Usbekten Rhedi'ye Mektup

VENEDİK

Ahlâksız bir bakanın yaptığı en büyük fenalık, hükümdarına kötü hizmet etmiş olmak veya halkı malıvetmek değildir. Kanaatmca bin defa daha tehlikeli bir fenalık vardır: Başkanlarına kötü örnek teşkil etmesi.

Biliyorsun ki Hindistanda uzun müddet dolaştım. Orada tabiat itibariyle müşfik bir millet tanıdım. Bu millet bir bakanın fena örneği üzerine, en büyük ferdinden en sonuncusuna kadar lâhzada ahlâken bozuldu. Bir hakiki şefkat, dürüstlük, saffet, iyi niyet onun. asırlardır en iyi vasıf farıydı, birdenbire halkların en iptidaisi haline geldi. Kötülük yayıldı, en sağlam kimselere bile sirayet etti. En faziletli adamlar, bize yapılıyor gibi boş bir bahaneyle, en ahlâksızca şeyleri yapmaya başladılar, en basit adalet kaidesini çiğnediler.

En alçakça hareketleri iğrenç kanunların himayesi altına aldılar, adaletsizliğe ve riyakârlığa zaruret ismtoi verdiler...

Bütün br milletin örf ve âdetlerini bozan, en cömert kalbleri adileştiren yakar ışıkların söndüren, fazileti karartan ve en büyük mevcudiyeti, umumi bir istihfâf için düşüren bir bakan ne büyük bir suç işlemektedir.

Babalarının utanç verici hareketlerinden yüzleri kızardığı zaman sonradan gelen nesiller ne deyeceklerdir ?

Paris, Ramazanın 11 inci günü, 1720

—Montesquieu, Acem mektupları—

hudeliği misalleriyle nakledilince Peki öyleyse, alâkadar olurum" dedi ve telefonu kapattı.

Bu sırada Savcı Muzaffer Erdem, hâdise mahalline gelmişti. Kalabalığı derhal dağıtmaları için polislere ve jandarma başgediklisine verdiği emirlere cevaben savcıya ilgililer, "Dağıtmak için emir almadık" cevabım verdiler ve yerlerinden kıpırdamadılar. Savcı Muzaffer Erdem bunun üzerine P T T binasına girdi ve Başmüdürün odasından Valiye telefon etti. Savcı, Valiye durumun vahametini anlatıyor ve müdahele edilmesini istiyordu. Fakat aldığı cevap herhalde müspet değildi ki, "Pekâlâ, pekâlâ" diyerek telefonu kapadı ve azimle kalabalığın üzerine tek basına yürüdü. Savcının "Burada ne duruyorsunuz? Derhal dağılın" diye celâdetle emretmesi üzerine nümayişçi demokratlar istasyonun yolunu tuttular. Savcı, orada duran D. P. cibine binerek istasyona gitti. Üzünüsü her halinden belli oluyordu.

Asayiş aranıyor

İstasyonun hali bir başka âlemdi. Oraya gelen gazeteciler, polisi görünce bir an için artık "emniyette" olduklarını zannettiler. Fakat yanıldıklarını kısa zamanda anladılar. İstasyonda ağzındaki pürosuyla dolaşan Ankara Emniyet Müdür Muavini İsmail Küntayı görmek hepsini şaşırttı. Hele Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktanın da o sırada Uşakta bulunduğunu öğrenince şaşkınlıkları "hayret duvarı" nı aştı. Emniyet Genel Müdürünün şehirde bulunmasıyla hüküm süren asayişsizlik arasında mantıkî bir bağ kurmaya imkân yoktu!

Başı dönmüş demokratlar, ellerinde yaftalan istasyona girdiklerinde gazeteciler nasıl sıkıştırıldıklarını anladılar. Belediye Başkanı ile D. P. İl ve İlce Başkanlarının Kumandasındaki başıbozuk takımından başka bir kuvvet istasyonda mevcut değildi. Bir polis memuru, "hayatımız tehlikede, bizi koruyun" diye kendisine müracaat eden gazetecilerle alay ederken, diğer polis memurları göğüslerindeki ayyıldızlı armalarına sessizce gözyaşlarını akıtıyorlar, fakat yerlerinden kıpırdamıyorlardı. Kahverengi elbiseli bir vatandaş yumruk ve tekme altında yıkıla kalka kaçarken, polis, gözünün önündeki. bu vahşete müdahele etmiyordu! Gazeteciler, başımıza bir şey gelecekse, hiç değilse bu karakolda olsun diyerek istasyon karakoluna 'sığındılar. Karakolda tek polis yoktu. Gazeteciler karakolda dar kapıyı tutarak mevzi aldılar ve pencerenin dışından kendilerine küfürler savuran kalabalığı ibretle seyre koyuldular. Bekir Çiftçi, yakasına D. P. idarecileri tarafından takılan üzerinde kırmızı harflerle D. P. yazılı bir kokardın himayesinde serbestçe dolaşıyordu!.

Savcı Muzaffer Erdemin sesi- bir defa da cesaretle İstasyonda çınladı: "İndirin şu levhaları.. Dağılın buradan!". Kalabalık korku ve hayretle Savcının yüzüne baktılar. Savcı bir daha kükredi: "Ben Cumhuriyet Müddeiumumisiyim, dağılın! Emrediyorum!" ve bir polisi manevra kemerinden yakalıyarak kalabalığın üstüne itti: "Dağıt bu adamları, al ellerinden şu levhaları!." Vazife verilen polis ve yanındaki diğer meslektaşları savcının emrini yerine getirmediler. Bu hal sinen kalabalığı tekrar canlandırdı. Bu sırada istasyona şehirden yaya gelen milletvekilleri ile diğer grup gazeteciler geldi. Jandarmaların istasyondan 100 metre uzakta tutulmasına ve istasyondaki polislerin hâdiselere seyirci kalmalarına rağmen, başı dönmüş kalabalık milletvekillerine sataşamadı. ,

İnönüye taş!

Garp Cephesi Kumandanı istasyona yanında Dr. Kemali Beyazıt, Fuat Börekçi ve Vedat Mengü olduğu halde Uşak hususi 10010 plâkalı açık yeşil bir Ford ile geldi ve nümayişçilerin en kesif olduğu yerde otomobilden indi. Kendisine yol açmak isteyen milletvekillerini durdurarak "Ben kendi yolumu kendim acarım" dedi ve tek başına kalabalığın üzerine yürüdü. Önüne ilk çıkan nümayişçiyi elinin tersiyle iten İnönü: "Ne istiyorsunuz? Yaptığınız ayıp değil mi ? Haydi çekilin bakayım!" dedi. Başı dönmüş kalabalık bir anda âdeta dilini yuttu ve Musanin âsâsı ile vurduğu Kızıl Deniz gibi ikiye bölünüp İnönüye yol açtı. Kalabalık şaşkınlık' içindeydi. Hattâ bir an geldi ki, İnönü alkışlanmağa başlandı. Bu hal tertipçileri çileden çıkardı ve tahrik edilen 16 - 17 yaşında bir delikanlı İnönünün arkasından bir taş savurdu. Taş, Garp Cephesi Kumandanı, Millî Kahraman ve Türkiye Cumhuriyetinin ikinci Cumhurbaşkanı İnönünün başına vurdu. İnönü sendeledi, düşer gibi oldu; fakat yardıma reddederek kendi gayretiyle doğruldu ve trene bindi. Coşturulan derleme kalabalık bu sefer milletvekilleri ve gazetecilere hücum etti. Tren hareket ederken atılan taşlar vagon penceresini kırdı. Orhan Birgit ile Nedret Selçuker başlarından, Yalçın Kılan bileğinden yaralandı. Abbas Goralı ise tam trene atlarken arkasından yetiştirilen bir tekme ile bacağından sakatlandı. Tren hareket eder etmez "Gazi kafile" yara sarmaya girişti. İnönünün durumunda endişe verici bir hal yoktu. Başındaki şapka İnönüyü korumuştu. Yara 3,5 milimetre boyunda ve 2,5 milimetre derinliğindeydi. İlk tedavi ve sonraki pansumanlar Dr. Faruk Ayanoğlu tarafından yapıldı.

Manisa yolu

Uşak - Manisa arasında en küçük istasyonlarda bile jandarmanın mâni olmasına rağmen halk İnönünün bulunduğu vagonun penceresi önünde toplanıyor, çiçekler veriyor ve Millî Kahramanı doyasıya alkışlıyorlardı. Eşme, Alaşehir, Salihli ve Turgutludaki tezahürat fevkalâdeydi. Bilhassa Alaşehirde Turhan Feyzioğlunun talebesi çizmeli kaymakam beyin sıkı tedbirlerine rağmen büyük bir kalabalık yolcu gibi bilet alarak istasyona girmiş ve İnönüye kucak kucak çiçek hediye etmişlerdi. Kaymakam bey, hocası Feyzioğlunun niçin bu şekilde hareket edildiği, halkın sevgisini göstermesine neden mâni olunduğu yolundaki sualine cevap veremedi ve istasyondan uzaklaşmayı tercih etti.

İnönü "Demokrat İzmir" matbaasında

Geçmiş olsun ziyareti

Evet. niçin halkın sevgisini göstermesine mâni olunuyordu? Niçin bu sıkı tedbirlere lüzum görülüyor, halk baskı altına alınıyor? Seyahate katılan gazeteciler bu suale bir cevap getirmenin lüzumuna inanıyorlardı. Kompartımanlarında yaptıktan bir toplantıda hâdiseleri tarafsız bir görüşle gözden geçirdiler ve mesleklerini ifa bakmandan uğradıkları güçlükleri ve tecavüzleri naklettiler. Neticede hâdiseleri müşterek bir tebliğ ile halk efkârına duyurmakta fayda gördüler. Trende kaleme alınan tebliğe, Zafer muhabiri Turgay Üçöz ve Haber muhabiri Kenan Harun hariç, bütün gazeteciler imza attılar. Gazeteciler, tebliğlerinde maruz kaldıkları baskı ve hakaretleri belirttikten sonra, o gün cereyan eden müessif hâdiseleri, her türlü tekzip gayretinin tesirinden masun kılmak için, birlikte hazırlıyacakları "tek metin" ile gazetelerine bildirmeyi kararlaştırdıkları, nitekim ertesi gün, bütün büyük İstanbul gazeteleri -Hürriyet hariç- Uşak hâdiselerini virgülüne kadar ayni kelimelerle bedirdiler.

Gazeteciler çalışmalarını tamamlarken tren. Mamsaya yaklaşmıştı. Bahar Bayramı münasebetiyle kıra çıkan. Manisalılar hat boyunda toplanarak İnönüyü selâmlıyorlardı. Saat tam 16'da Manisa İstasyonunda tren durduğu zaman İnönünün penceresi önünde toplanan kalabalık ancak 1500 . 2000 kişi kadardı. Karşılamanın sönüklüğüne hayret edenler Manisa topraklarına ayak basar basmaz hakikati anladılar. Halk istasyondan 200 - 300 metre uzakta askerî kuvvetlerin kordonu arkasında topluydu. İnönü tezahürat arasında trenden inip üstü açık gri bir spor otomobile binince halkı zaptetmek imkânsız hale geldi. İlk defa istasyonun karşısındaki Çocuk Bahçesine "enterne" edilen 3 bin kadar Manisalı kordonu yararak İnönünün otomobilinin etrafını sardı. Otomobil ilerledikçe her sokak başında kordonlar çözüldü ve kalabalık, çığ gibi büyüdü. Bu yüzden İnönü, İstasyona ancak 1 kilometre uzaklıkta olan C. H. P. İl binasına 1,5 saatte gelebildi. Binanın önünde büyük bir kalabalık uzun zaman C H. P. Genel Başkanına tezahüratta bulundu. İnönü balkona çıkarak Manisalılara teşekkür etti ve dağılmalarını söyledi. Ancak bundan sonradır ki emniyet kuvvetleri kalabalığı dağıtmağa muvaffak oldular. Bu sırada İnönü gazetecilerle görüşmek istedi. İl Başkanının odasında yorgunluk kahvesini içerken Uşakta zedelenen gazetecilere teker teker sıhhatlerini sordu. Fakat gazeteciler İnönünün sıhhatini merak ediyorlardı. Başındaki yara bir bantla kapatılan C. H. P. Genel Başkanı gayet iyi olduğunu söyledi ve yaralılara takılınca gazetecilerden biri. "Paşam artık bilinirimizi kıskanacak tarafımız kalmadı" cevabını verdi. İnönü bir müddet kahkahalarla güldükten sonra "Doğru.. Öyle.." dedi.

Nesir yalakları

İnönü, C. H. P. İl binasından misafir edileceği Mehmet Adanalının istasyon civarındaki evine gitti. Az sonra gazeteciler de bir basın toplantısı için ayni eve davet olundular. İnönünün basın toplantısında söyledikten ve bu toplantıda gazetecilere verilen seyahate katılan C. H. P. Parti Meclisi. Grup ve Merkez İdare Kurulu üyelerinin müşterek tebliği hakkında neşir yasağı konuldu. Seyahate katılanlar, bu toplantıya girmek için kapıda gazetecilerin kart sorulmak suretiyle hüviyetlerinin tespit edilmesine ve içeri yabancı sokulmamasına rağmen savcının ev içinde olup bitenleri nasıl olup ta bu kadar çabuk öğrenebildiğine şaştılar. Fakat asıl büyük şaşkınlığı, ertesi gün İstanbul gazetelerini ellerine alanlar duydular. Zira gazetelerin hemen hepsinin birinci sayfalarında yer yer beyazlıklar vardı. Memleketimizde sansür olmadığına göre, bu beyazlıkların sebebi neydi? Sebep. İnönünün Manisadaki basın toplantısı hakkında neşir yasağının gazetelere geç tebliğ edilmesi ve yasağa riayet etmeyen gazetelerin toplattırılacak tehdidiydi. Bu yüzden gazeteler baskılarını durdurmuşlar, sekreterler yataklarından kaldırılarak yeniden gazeteye getirilmişler ye neşri yasak olan kısımlar polis nezaretinde kazıtılmıştı. Daha önceden basılan "kazınmamış" nüshalar isa Birinci Şube tarafından toplattırılmıştı. İlgilileri bu bile tatmin etmemiş, yazı işleri müdürleri "memlekette sansür varmış" intibaını uyandırmakla suçlandırılmak istenmişti. Tabii yazı işleri müdürleri, bu sözleri söyliyenlere, o gün taşra sevkıyatının aksamasının da verdiği hiddetle gereken cevabı vermişlerdi.

Ertesi gün İzmir hâdiseleri için de neşir yasaklan gelince, gazetelerde yeniden beyaz kısımlar bırakıldı. Bu seferki beyazlıklar, beyaz bir protesto ifadesiydi.

Manisa geceleri

1 Mayıs akşamı İnönü ve refakatindekiler Manisa, Şehir Kulübündeki ziyafetteydiler. Ziyafetin sonunda söz alan İnönü, Manisalılara yaklaşan mahallî seçimleri hatırlattı ve "Bu seçimleri kazanmağa mecbursunuz" dedi. Çünkü mahallî seçimlerde C. H. P. nin alacağı neticelerin, iktidar partisinin hatalı gidişinden dönmesi bakımından büyük ehemmiyeti vardı. Ziyafette hazır bulunan Manisalılar, İnönüye mahallî seçimleri kazanmak için bütün kuvvetiyle çalışacaklarına söz verdiler ve inönü kapısında C. H. P. li gençlerin sabaha kadar nöbet tuttuğu Mehmet Adanalının evinde istirahate çekildi.

Manisalılar gecenin geç saatlarında Ankara plâkalı bir gri Plymouth Station Wagon'un içinde Muzaffer Kurbanoğlu ile Rauf Onursalı görünce pek şaştılar ve Manisa milletvekili Devlet Bakanının kendi seçim bölgesini bile mütentekkiren ziyaret etmesine bir mâna verememediler. Cemal Gökten ile İsmail Küntay ise çoktan Manisaya gelmişler ve sabaha doğru Turgutluya geçmişlerdi.

Zafer yolu

İnönü, olup bitenlere rağmen seyahat programını noktası noktasına tahakkuk ettirmek azmindeydi. Programa göre. Cumartesi sabahı otomobille Manisadan Turgutluya gidilecek ve Kurtuluş Savaşında süvarilerin 9 Eylül günü takip ettikleri yol üzerinden İzmire girilecekti.

Cumartesi sabahı saat 11'de Mehmet Adanalının evi önünden büyült bir otomobil kafilesiyle hareket edildi. Yolculuk, trafik polislerinin İnönünün beş otomobilden fazla bir kafileyle seyahatini önleme teşebbüsü hariç, sükûnetle başladı. Manisadan çıktıktan az sonra Dr. Lebit Yurdoğlu başkanlığındaki İzmir heyetiyle karşılaşıldı. Onların da iltihâkıyla otomobil kafilesi büsbütün büyüdü. Turgutluya girerken açık bir cipe binen İnönüye yapılan tezahürat emsalsizdi, Turgutludan, öğle yemeğini müteakip girişte olduğu gibi hâdisesizce ayrılındı. Turgutlu köprüsünden Sonra İnönü, Manisalıların arabasından inerek İzmirli

Hediye Otomobiller

Hariçten kendilerine otomobil hediye edilen mesut zevatın isimleri nihayet açıklandı. Talihli, vatandaşlar şunlardır:

Katilerine Terim
Fatma Hâşim Nahit
Rifat Kadızade
Zeynep Nakipoğlu
İzzet Sefizade-

Turgut Yeğenagamn (C. H. P. Adana) yazılı sorusuna cevaben talihli zeratın isimlerini açıklıyan Maliye Bakanı "kendilerine hediye otomobil gönderilen sahısların veya hediye gönderen kimselerin maruf ve muteber şahıslar olduğu ve herhangi bir döviz kaçakçılığının mevzuu bahis olmıyacağına kanaat getirildiği, ahvalde" bu hediyelerin ithaline müsade *ettiğini bildirmektedir.*

Şimdi sayın Maliye Bakamı, vatandaşların hangi ölçülere göre "maruf ve muteber" sayıldıkların ve bu "maruf ve muteber" şahıslara, dışarıdaki hangi "maruf ve muteber" şahısların otomobil hediye ettiklerini lütfen söylerler mi ?

Seyfi Özgiderin İzmir Taksi 20417 sayılı siyah Chevrolet'sine bindi. İnönüye güzergâhtaki bütün köylerde büyük tezahürat yapıldı. İnönü sık sık otomobilden inip, halkla konuşmasa mecbur oluyordu. Bilhassa Parsa bucağında, köylüler demokratlârın hazırladığı tertibi boşa çıkararak İnönüye büyük sevgi tezahüründe bulundular. Kemalpaşada kadınlı erkekli bir topluluk ana cadde boyunca iki taraflı dizilerek bütün kafileyi dakikalarca alkışladılar.

Seyahatin bu son merhalesinin tek hâdisesi tarihî Belkahvede cereyan etti. İnönü Belkahvede otomobilden inerek tepe üstündeki kitabeyi okudu. Sonra gazetecileri etrafına toplıyarak intibalarını kısa bir konuşmayla açıkladı. İnönü nün otomobili hareket eder etmez jandarma ve polis kuvvetleri yolu kestiler. Yol kesme emrini veren Bornova kaymakamı Ali Uslu ile gazeteciler arasında bir münakaşa koptu. Gazeteciler kaymakamdan vazife görmeleri rine mâni olmamasını rica ediyorlar ve bu şekilde hareket etmesinin hem kanunlara, ham de Birleşmiş Milletler beyannamesindeki haberleşme hürriyetine aykırı olduğunu hatırlatıyorlardı. Kafilenin kesildiğini farkeden milletvekilleri de hadise mahalline dönmüşlerdi. Turhan Feyzioğlu. Bornova kaymakamına ne hakla milletvekillerinin ve gazetecilerin seyahatine mâni olduğunu sordu. Kaymakamın cevabı "Rica ederim, vazifeme müdahele etmeyin. Ben böyle emir aldım" dan ibaretti. Feyzioğlu kaymakama bu emri kimin yerdiğini sordu ve kanunsuz emre Meşenin itaata mecbur olmadığını hatırlattı. Dr. Kemalî Beyazıt ve Nihat Sargınalp da kaymakama Anayasayı ayaklar altına aldığını ve bunun mesuliyetinin büyüklüğünü hatırlattılar. Bornova kaymakamı "Milletvekili iseniz, gidin Meclise Bakana hesap sorun" diye teşrîi bir dersi verdi! Hâdise mahallinde bulunan halk. "Hürriyet isteriz! Adalet isteriz! Eşit muamele isteriz!" diye bağırmağa başlayınca Kaymakamın hareketlerindeki şiddet arttı ve "Jandarma! Gel buraya ve bu adamları yakala" diye emir verdi. Eliyle Turhan Feyzioğlu ile Kemali Beyazıtı gösteriyordu. Kemali Beyazıt, derhal jandarmalara döndü: "Gel evlâdım! Gel jandarma! Bir milletvekili, bir eski hakan olan beni yakala" dedi. Jandarma, "Estağfurullah, efendim" diye cevap verince itidalini kaybeden kaymakam "Bu otomobiller buradan geçemez" diye bağırarak elini arka cebindeki tabancasına attı. İbrahim Saffet Omay hemen fırlayıp Kaymakamın bileğini tuttu ve sukûnele: "Ne yapıyorsun oğlum? Sana yakışır mı?" dedi Kaymakam ruhi bir paniğe kapılmış görünüyordu. Koşar adımlarla tepeyi tırmandı ve ağaçların arasında kayboldu. Yol bundan sonra acıklı ve kafile hareket etti.

İzmire girerken ordu birlikleri tarafından sıkı emniyet tedbirleri alındığı ve yolların bağlandığı görülüyordu. Buna' rağmen C. H. P. İl binasının önünde toplanan halk ortalık iyice kararana kadar İnönü lehinde tezahüratta bulunda. Ancak bu defa, büyük bir fark gözden kaçmıyordu: Halk artık "İsmet Paşa çok yaşa!" diye değil, "Hürriyet, hürriyet" diye bağırıyor ve C. H. P. ye bağladığı ümidin ne olduğunu ilk defa açıkça ifade ediyordu.

İzmir hâdiseleri

İnönü. İzmir teşkilâtı tarafından şerefine verilen ziyafet dolayısile Fuardaki Ada gazinosunda bulunurken gece şehirde hakkında neşir yasağı konan müessif hâdiseler cereyan ediyordu.

Ziyafetten İzmir Palastaki 314 numaralı dairesine dönen İnönü geç vakte kadar çalıştı. Hâdiseleri duyar duymaz İzmire gelen erken yatma şampiyonu Genel Sekreter Gülek uyurken İnönü, beraberindekilerle uzun müzakereler yaptıktan sonra gece yarısı saat 1'e doğru kendisiyle görüşmek için sabır ve merakla bekliyen gazetecileri kabul etti ve bir beyanat verdi. İnönü, İçişleri Bakanının memleket asayiş ve emniyetini sarsan tecavüzleri tertip edenlerin C. H. P. liler olduğunu bildiren beyanatına cevap veriyor ve halk efkârına Uşaktaki tertipli tecavüzlerle canına kastedildiğini açıklıyordu.

İnönü Karşıyakada

Zübeyde hanıma saygı

Gazetecilerle görüştükten sonra uykuya yatan İnönü. Pazar günü de öğleye kadar otelde istirahat etti ve muhtelif heyetleri kabul etti. Saat 12.30 da otomobille Cezaevine uğradı, Akis yazı işler müdüründen Tarık Haluluya bir kart bıraktı ve Demokrat İzmir matbaasını gezdi. Buradan Karşıyakaya geçerek Atatürkün annesi Zübeyde hanımın kabrini ziyaret etti ve öğle yemeğini Karşıyakada Dr. Lebit Yurdoğlunun evinde yedi. İnönüye, bütün sokak başları askerî G. M. C. kamyonlarıyla tıkanan Karşıyakada halk büyük tezahürat yaptı. "Hürriyet, hürriyet" avazeleri yeri göğü çınlattı.

Öğle yemeğinden sonra Karşıyaka C. H. P: İlce merkezinde bir basın toplantısı yapan C. H. P. Genel Başkanı son hâdiselerin bir tahlilini yaparak neşir yasakları ve sebeplerine de temas etti. Bilâhare sorulan sualleri cevaplandırarak D. P. nin zorla iktidarda kalmaya gücü yetmiyeceğini ve C. H. P. yi kapamasına imkân olmadığını söyledi.

C. H. P. Karşıyaka İlçesinden Münir Birselin evine giden İnönü, İzmire vapurla döndü ve akşam yemeğini otelde davetlisi Demokrat İzmir gazetesi sahibi Adnan Düvenciyle birlikte yedikten sonra istirahate çekildi.

Seyahatin meyvaları

Pazartesi günkü gazetelerde İnönünün basın toplantısı haberinin yanı başında İçişleri Bakam Dr. Namık Gedikin yeni bir beyanatı da yer alıyordu. İçişleri Bakanı, bu beyanatında C. H. P. Genel Başkanının seyahatini "Roma üzerine yürüyüş"e benzetiyor ve faşistlikten dem vuruyor, nihayet bu meselenin toptan halledeceğini açıklıyordu.

"Toptan halletme" tabirinin altında yatan mâna ile meri kanunlar arasında bir münasebet tesisi son derece müşküldü. C. H. P. şimdiye kadar, bütün faaliyetinde kanun ve nizamların muhafazası prensibini temel şart olarak gözetmiş bir teşekküldü. Eğer, İçişleri Bakanı "toptan hal" ile kanun dışı bir tasavvuru ifade ediyorsa, bundan en fazla zarar görecek olan şüphesiz D. P. idi. Zira, keskin sirkenin en fazla küpüne dokunduğu Türkiyede çok tekrarlanan bir atasözüdür.

İşte Ege seyahati, gözlerin önünde taptaze bir misaldi. Egede en şiddetli şiddet kanununun temin edemiyeceği tedbirler alınmıştı. Ama netice tam manasıyla D. P. nin aleyhine olmuştu.

Aklı başında bir çok demokrat hâlen bu taptaze misal üzerinde düşünüyorlar ve müeessif uçak kazasının yarattığı bahar havasının, liderlerin miyopluğu yüzünden heba edilmesine hayıflanıyordu. D. P. havayı yumuşatmamakla büyük bir gaf yapmıştı, şimdi bu gafın fiyatını ödüyorlardı.

Çok iyi biliyorlardı ki : liderler hatada ısrar edecekler, "ille de şiddet tedbirleri" diyeceklerdi. Basın suçlularının affı ve ara seçimler: projeleri artık Ölmüştü. Ama bu projeler toprağa verilirken, yarını gören demokratları toplıyan ve öldü zannedilen "yayla" hareketi yeniden doğuyordu.

İdare

İdare Adamlarına Tavsiyeler.

Mayısın ilk günü Uşakta bir vali -herhalde daha yukarlardan aldığı bir emre uyarak- C. H. P. Genel Başkanının misafir bulunduğu evden çıkmasını yasak ederken daha doğrusu yasak etmeğe çalışırken-, bu valinin mezun olduğu Siyasal Biligiler Fakültesinde ak saçlı bir idare hukuka profesörü yarının idarecilerine vazifelerini anlatmaktaydı. Ak saçlı profesör uzun yıllar bakanlık yapmış Tahsin Bekir Baltaydı. Ve yarının idarecilerine, bu günün idarecilerinin de vazifeleri başında akıllarından çıkarmamaları lâzım gelen hususları hatırlatıyordu.

Prof. Balta, talebelerine kanuni olmayan hareketlerden kaçınmalarını tavsive ediyordu. Bir idareci vazifesini kanuna uygun olarak yapmaktan hiç bir zarara uğramazdı. Kendine verilen bir emrini kanuna uygun olmadığını ileri sürebilmek hakkına sahipti. Böyle durumlarda verilen emir yerine getirilmemeliydi.

Bir idare amirine, bulunduğu yarda yapılacak bir toplantı veya bir gösteriyi, ancak memleketin selâmeti ve sükûnetini ihlâl edici mahiyette ise men etmek hakkına sahipti. Şahsa yapılan sevgi tezahürü salâmet ve sükûnu bozucu, zararlı bir şey olmadığı için bunu menetmek yersizdi, kanunsuzdu.

Bugün Türkivedeki idare âmirleri kanunları harfiyen tatbikte zararlı çıkmazlardı. "Kanunsuz da olsa, emirleri yerine getirmezsek işimizden oluruz" zihniyetiyle hareke eden bazı idare âmirlerine Prof. Baltanın tavsiyesi şuydu: Bütün idare amirleri siyasi tesirlerden uzak olarak hareket etmekte ısrar ettikleri takdirde her türlü mahzur ortadan kalkardı.

Türk idarecilerinin, kati şekilde siyasi tesirler ve kanunsuz hareketlerden uzak kalmaları, memleketimiz için hayati bir meseleydi.

Edebiyat

Haftanın incileri

Tarihte başka memleketlerde, bu neviden hareketlerin benzeri, meselâ Roma üzerine yürüyüştür. Böyle bir felâketten memleketimizi Allah korusun.

Baştan basa sükûnet ve huzur içinde kendi günlük işleri ile meşgul ve başında da kendi arzu ve iradesi ile seçtiği bir hükümet bulunan memleketimizde. Roma üzerine yürüyen faşistler, yahut Harzburg'ta, devlete alenen karşı koymuş ve onu artık tanımadıklarını beyan eden S. S. ler gibi, Türk Milleti ile onun meşru iktidarını evvelâ sokaklarda arkasından da kendi hariminde tedhiş etmeyi hedef tutan bu tertipli hareketleri kökünden sökmek hükümetin ve iktidarın bugün en başta gelen ve müstacel vazifelerinden biridir.

Namık Gedik

İktidar Tehlikeli Tohumlar Ekiyor

Uşak ve İzmir hadiseleri, siyasi hayatımıza kapkara bir istifham işareti getiriyor:

Türkiyede vatandasın can ve mal emniyeti, Anayasada yazdığı gibi "her türlü tecavüzden masun" mudur? Yoksa gözüne kan oturtulmuş partizanların şerrinden kurtulmak için, her vatandaş, tecavüze karşı korunma imkânını bizzat mı arıyacaktır ?

Uşak ve İzmir hâdiseleri, yirminci asır dünyasının devlet anlayışına, bu kadar yabancı bir meseleyi. 1959 Türkiyeli için günün meselesi haline koymaktadır. Devrimizde Afrika memleketlerinde bile münakaşasız kabul edilen bir mütea ite üzerinde -can ve mal emniyetini devletin koruduğu mütearifesi üzerinde- bugün Türk vatandaşı uzun uzun düşünmek mecburiyetindedir. Nas,l düşünmesin ki; Uşakta tecavüze uğrıyanların, yardım bekledikleri Cumhuriyet polisinden "Biz emirsiz iş görmeyiz." cevabını aldıklarını işitmiştir. Sopalar ve taşlarla müsellah eşkiyanın Cumhuriyet polisinin gözleri önünde canlara ve mallara kaydettiğini görmüştür. Dahi kötüsü, bu hareketlerin bir merkezden idare edilircesine devam ettiğini ve devam edeceğini -hem de resmî ağızlardan- öğrenmiştir.

Bu, 1959 Türkiyesi için hazin, hazinin de ötesinde dehşet verici bir manzaradır. Ne Cumhuriyet tarihinde, ne de daha gerilerde, mütecavizlerin bu derece cüretkâr olduğu, daha doğrusu bu derece cüretkâr hile sokulduğu görülmemiştir. Bir valinin, seyahat hürriyetini kullanarak vatandaşlarla temas vazifesini ifa eden bir siyasi partinin liderine ve diğer temsilcilerine, "Seyahatten vazgeçin. Yoksa karışmam." dediği aklın almıyacağı bir iştir. Hele bir İçişleri Bakanının, o valinin ihtarını esas alarak, o siyasi partinin liderini ve "diğer temsilcilerini "seyahatten vaz geçmediler" diye takbih ettiği ve tecavüzlerden doğmak mesuliyeti onların sırt ne yüklemeğe kalktığı hiç işitilmemiştir.

Fakat gene görülmemiştir ki, herkesin tespit ettiği mütecavizi mağdur, mağduru mütecaviz diye ilâna kalkanlar, mağduru koruyorum iddiasıyla mütecavizi himaye edenler, kimseyi aldatabilsin. Ne vatandaş, ne de tarih, bu gibi yutturmacaları yutmamıştır.

Saint - Barthelemy katliamında -netice farklıdır amabenzeyen tarafları olduğu için zikredelim- kimin mütecaviz, kimin mağdur olduğunu ve kimin mütecavizleri himaye ettiğini bugün bütün dünya biliyor. Tıpkı bugünkü gibi, 1572 yılında yaşıyan Fransızlar da biliyordu. Mağdur Fransızlar ve mağdurların safında olanlar, o zaman ekalliyetteydi; seslerini çıkaramadılar. Fakat ekseriyette olsalardı, hele kahir ekseriyette olsalardı, Katherin de Medicinin ve diğerlerinin istikbali, herhalde tarihin yazdığı kadar da parlak olmıyacaktı.

Sunu akıldan çıkarmamak lâzımdır ki, halkın emniyet duygusuyla oynamağa gelmez. Onda hir kere tecavüze karşı yalnız olduğu hissini uyandırın; polise, jandarmaya olan itimadın sarsın, arkasını getiremezsiniz. O zaman onu, kendini bizzat müdafaa durumunda göreceksiniz ve isteseniz de, istemeseniz de artık, bizzat ihkakı hakkı -tabiî mukabeleyi bilmisil hakkıyla beraber- meşru tatbikat haline getirmiş olacaksınız. Ya bu hak size karsı da kullanılırsa, o zaman ne olacak? Meselâ D. P. Genel Başkanının bir seyahatinde- -Zaferin tabiriyle- "vatandaşlar toplanıp Genel Başkanı şehirden âdeta koysa", "D. P. lilerin iddiasına göre başına bir taş isabet etse ve derisini sıyırsa" ne olacak? İçişleri Bakanı Gedik, mütecavizleri bırakıp, mağdur D. P. Genel Başkanım tecavüzle itham edecek mi ? Ona "Madem ki ortalık karışık, niye seyahate çıkıyorsun da. başına taş yiyorsun ?" diyecek mi? Zaferin sefahat muhabiri bu hâdiseyi de, "Doğrusu manzara görülmeğe değerdi" cümlesiyle, tasvir edecek mi? Havadisin Uşak tecavüzlerine "Bir kere sinirler. gerildi mi, böyle şeyler olur." diye meşruiyet tanıyan başmuharriri, ayın şeyleri bu hâdise hakkında da söyliyecek mi?

İktidar yetkilileri ve neşir organları tecavüze alkış tatarken, hiç olmazsa bunları düşünüp biraz ihtiyatlı olmalıdırlar. Çünkü -Havadisin tabiriyle- "rüzgâr ekmenin bir de fırtına biçmesi vardır." Ve böyle rüzgârın getireceği fırtına da, muhakkak ki bütün millete, fakat ilk başta rüzgâr ekicilerine zarar getirecektir.

Bu seyahat sırasında, memleket huzur ve emniyetine yöneltilen ve kardeşi kardeşe kırdıracak mahiyetteki hareketlerinin sebebiyet vereceği müessif vakalardan ve karşı, karşıya kalacakları muhtemel ağır mesuliyetlerinden kendilerini zaman zaman yaptığımız beyanat ile haberdar etmiş ve bu ciheti muhterem umumi efkârımızın dikkat ve ıttılaına ehemmiyetle arzetmiştik.

Namık Gedik

Memleketimizi Allah korusun.

Namık Gedik

Eğer, bugün Halk Partisinin yaptığı gibi, hakiki demokrasi yerine demagojik formüllerle düşünülse, o tarihte Şeyh Sait ile seçim ve koalisyon hükümeti şartları üzerinde müzakereler açmak lazım. Hiç değilse "takriri sükûn" tedbirlerine lüzum yok!

Zafer

Uşakta Halk Partililer kanunu, asayişi bozdu.

Zafer

Bizi İnönü ve 40 küsur mebusu ürkütemez.

Bahadır Dülger

"... Benim ise bu telgrafımdaki hakikî maksat telgrafınıza bir cevap değil, onu iadeden ibarettir..."

Namık Gedik

"... Kanuna mugayyir hareketler, Uşaka ayak basıldığı zaman ve evvelden hazırlanmış bir hareketin neticesi olarak başlamıştır..."

Namık Gedik

"... Muhtemel hâdiselere vâkıf bulunduklarını ifade etmişler, fakat bütün bunlara rağmen maksatlı seyahatlerine devam husussundaki kararlarını ve hareket tarzlarını şu ana kadar değiştirmemiş bulunmaktadırlar..."

Namık Gedik

"... İnönü, Uşaktaki bu muazzam değişiklikleri, me sut tahavvülleri, iktisadî, içtimaî, kültürel sahalardaki başarıları görünce millî şeflik, tek parti devrinin hazin yoksulluklarını, perişanlıklarını, iptidai, geri, harap hallerini, eğer elini vicdanına koyduysa mutlaka hatırlamış, mukayesesini yapmış, Halk Partisi için hüsran, günah ifade eden bu hakikat tablosu karşısında elbette irkilmiştir... Demokrat Parti iktidarının Uşakta son milletvekilleri seçimini kazanamayıp da. Halk Partisinin kazanmış olması..."

Hakkı Gedik

"... Hükümet kuvvetleri her türlü kanunsuzluğu önleyecek kudrettedir. Ama insanda sabır ve tahammül denilen şey bu kadar gerildikten sonra bir kere koptu mu, aşırı hareketleri derhal ve zamanında durdurmak pek kolay olmaz..."

Havadis Başyazarı

"... Trikopisi Başkumandan Atatürkün . Uşakta bulunduğu kaftancıların evine götüren İsmet Paşa değil Dadaylı Halit Bey idi.

"... Dünkü tahrik üzerine galeyana gelen vatandaşların bu hareketlerinin müessif hâdiselere sebebiyet vermemesi için gerekli bütün emniyet tedbirleri alınmış bulunuyordu... Bu arada vatandaşlarla mebuslar arasında bazı hâdiseler cereyan etti. Karşılıklı itişme ve kakışmalar oldu. Halk Partililerin iddiasına göre atılan bir taş Paşanın başına isabet etmiş..."

Zafer

"... Halk Partililer bağırışıp taşlamaya başladılar. Atılan taşlar bir kaç camı kırdı ve birisi duvara çarptıktan sonra geri dönüp Hamdi Avcıoğlu isimindeki gazetecinin alnına isabet ederek hafif surette yaralanmasına sebep oldu..."

Zafer

4 gün önce Münakalât Vekilinin halkla konuşmasına mâni olan polisin İnönüye gösterdiği müsamahaya rağmen, D. P. lilerin evlerin taşlandı ve bir gazeteci yaralandı.

Havadis

Devlet Vekili ve münakalât Vekâleti Vekili Muzaffer Kurbanoğlu beraberinde, D. P. Meclis Grup reis Vekili Denizli mebusu Baha Akşit, D. P. Genel İdare Kurulu âzası İzmir mebusu Rauf Onursal, D. P. Müşterek Haysiyet Divanı Başkam Rize mebusu Osman Kavrakoğlu, İzmir mebusu Enver Dündar Basar, Bursa memusu Hilâl Ülman, Aydın mebusları Necati Çelim, Hüsamettin Coşkun, Kütahya mebusu Emin Topaler ve Manisa mebusu Sezai Akdağ ile gazeteciler olduğu , halde (Zafer) ve 40 tan fazla mebusu Meclisteki vazifelerinden uzaklaştırarak bir nümayiş tertip edenlerde Hüsnüniyet aranmıyacağı hâdiselerin gelişme tarzı ile sabit bulunmaktadır.

Radyo Gazetesi

Zübeyde Hanımın kabrini ziyareti de öyle! Böyle bir ziyareti İnönünün, şu perişan Ege taarruzunda bir siyasi atraksiyon olarak kullanmaya ne hakkı vardır? (Türbe ziyaretlerini hatırlayınız).

Zafer

Eğer Büyük. Atatürk bugün sağolsaydı böyle bir Başvekile bu memleket kavuştuğu için dua eder ve

Neşir Yasakları

Emaiyet Birinci Şube Müdürlüğüne

C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün 1.5.1959 tarihinde Manisa'da yaptığı başın toplantısında vaki beyanatı ile 2 sabiteden ibaret C. H. P. Genel Başkam İsmet İnönü'nün refakatinde Ege gezisine katılan C. H. P. Merkez İdare Kurulu Parti Meclisi üyeleri ve C. H. P. li milletvekillerinin Uşak olayları dolayısiyle yayınladıkları müşterek tebliğin ihtiva ettikleri münderecat, taşıdıkları mâna itibarı ile her iki tebliğ ve basın toplantısındaki beyanatın ademî neşrine ve neşredilmiş- ise neşreden gazetelerin toplattırılmasına Manisa Sulh Hâkimliğinin 1.5.1959 tarih ve 259 saydı kararı Manisa C. Müddeimumiliğinin 1.5.1959 tarih ve 5/625 sayılı teli ile bildirilmiş olmakla keyfiyetin Ankara'da münteşir bilumum gazete ve dergilere derhal tebliği ve neticesinin bildirilmesi rica olunur. 1.5.1959.

S, C. M. Baş. M.

*

İstanbul Cumhuriyet Müddeiumumiliğine

tamirde münteşir Demokrat İzmir gazetesi matbaa ve idarehanesine hüviyeti henüz teshil edilemeyen bazı kimseler tarafından, yapılan tahribat ile Demokrat Parti İl binası önünde patlatılan dinamit münasebetiyle açılan ihzari soruşturmada tahkikatın seyrine tesir yapabilecek her türlü neşriyatta bulunulmasının men'ine Basın Kanununun muaddel 30/3 maddesine tevfikan nöbetçi Sulh Ceza Hakimliğince 2/5/1959 tarihinde karar vermiştir. Gereğinin yerine getirilmesi rica olunur. 2/5/1959

İzmir C. Müddeiumumisi

Radi Okbav

Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grupunun 2/Mayıs/1959 günü Ankarada yaptığı toplantı neticesinde yayınladığı tebliğin âdemi neşrine Ankarada Nöbetçi Sulh Ceza Hakimliğince karar verildiğinden muktezasının ifasiyle neticenin bildirilmesi rica olunur.

Ankara C. Müddeiumumisi Y.
Baş Muavini Hüsnü Ülgener

İstanbulda Halk Partisi Milletvekilleri ile Parti Meclisi üyelerinin Vilâyet Merkezinde Şemsettin Günaltayın Başkanlığında toplanarak İsmet İnönü'nün Ege gezisi dolayısiyle vuku bulan hâdiseler hakkında verdikleri tebliğin neşrinin men'ine ve neşredildiği takdirde bunları neşreden matbuaların toplattırılmasına İstanbul 5. Sulh Ceza Hâkimliğinin 2/5/1959 gün ve 260 sarısı ile karar verilmiştir.

Bilgi edinilmesi ve gereğinin ifası rica olunur.

2/5/1959
İstanbul Selâhiyetli C. Müddeiumumisi
Sebatî Yalçın

Adnan Menderesi alnından öperdi.

Halil Turgut

(Diyarbakır Milletvekili)

Bugün Menderesimiz mukaddes bir vazife uğrunda kaza geçirmiş ve bundan dolayı da evliyalık metrebesi ne yükselmiştir. C. H. P. liler iste bunu çekemiyorlar. Kendi liderini, uydurma bir kazaya ' getirip, evliya yapmak istiyorlar. Ama millet bu oyunları yutmaz.

Enver Kaya

(İstanbul Milletvekili)

Bahar havasının yurdu sardığı bu günlerde C. H. P. İdarecileri Uşak halkının bu havayı teneffüs etmesine imkân vermediler.

Radyo Gazetesi

Bu millete büyük taarruz adı altında böyle şakalar yapılmaz.

Hayrettin Erkmen

Polis ve askeri birlikler Paşanın emniyetini temin için vazifelerini yaparlarken (Hürriyet, hürriyet) diye bağırıyorlar.

Zafer

Ortada hiç bir sebep yokken bina önünde toplanan devşirme kalabalık istiklal marşı söyledi.

Zafer

Londrada bir caddede yaya geçitlerinden başka bir yerden karşıdan karşıma geçmek isterseniz; derhal polisin ihtarına mâruz kalırsınız! Hatta buralarda yeşil yanmadan da geçmek yasaktır.

Havadis

Polis amme nizamı korumakla mükelleftir.

Havadis

İtimat gaspedilmez kazandır.

Radyo Gazetesi

Biz 1946 dan 1950 ye kadar yaptığımız mücadelede efendi gibi hareket ettik ve bunun neticesi olarak iktidara geldik. İktidara geldiğimiz gün bu milletin tepesinde yıllarca en şedit tahakkümü yürütmüş bulunan İsmet Paşayı geriye dönülmesi mümkün olmıyacak şekilde affettik.

Bahadır Dülger

Üç beş yüz insanı toplayıp. D. P. lileri taşlatmakla, jandarmaları itip kakmakla iktidara gelmeye bu milletin müsadesi var mı? İnönüye bugün düşen vazife kenara çekilip, memleketin başına geçmiş çalışkan, enerjik, muktedir başvekiline dua etmek ve onun muvaffak olmasını temenni etmekten ibarettir.

Bahadır Dülger

Ve nihayet evinde sükûnetle oturan Üsküdardaki muhterem hanım, Soğanağadaki muhterem hanımefendi, bunlar hepsi diyecekler ki; aman azılı bir tecavüz geliyor, yerimizde oturmıyalım, kalkalım Vatan Ocağına gidelim diyecekler.

Kemal Aygün

Dış Politika

Arap dostların sonuncusu

Şarklı devlet başkanlarının katıldığı. toplantıların ananevi çerçevesi haline gelen Şale köşkü, geçen hafta cuma günü, Ürdün Kralı Hüseyin ile yapılan konuşmalara sahne oldu. Toplantının neden hükümet merkezinde değil de bir sayfiye şehri sayılan İstanbulda yapıldığını anlamaya imkan yoktu. Zira, Esenboğa hava meydanı da, Yeşilköy hava meydanı kadar Kral Hüseyinin hususi uçağının işine imkân veriyordu. Bahar bayramı günü, Şale köşkünün bu yüzden kapatılması,

Kral Hüseyin

Genç kızlar kralın peşinde

baharı Yıldız Parkında geçirmek istiyen İstanbulluları çok üzdü. Endonezya Cumhurbaşkanı Soekarno'nun gidişinden sonra parkın halka açılacağım düşünmüşlerdi. Bu yüzden yeni elbiselerini giymiş bir çok İstanbullu cuma günü yemekleri, kilimleri, hula hoop çemberleri ellerinde Yıldız Parkının kapısında kuyruk yapmışlardı. Kapılar toplantı yüzünden ancak 16.30 da açılabildi.

Kral Hüseyin, Amerika ve İngilterede beş hafta süren bir seyahatten dönüyordu. İngiliz ve Amerikan devlet adamlarıyla yakın temaslarda bulunmuştu. Vatanına dönmeden evvel Türkiyeye uğrayarak Washington ve Londra intibalarını taze taze Türk devlet adamlarına duyurmak arzusundaydı. Hem de bu vesileyle Şifa yurdunda, bulunan babasını ziyaret etmiş olacaktı.

Toplantı sabah saat 11 de başladı, genç Kral daha evvel babasını dolaşmış, ikâmet ettiği Hiltonda müzik dinlemişti. Toplantıda Celâl Bayar, Adnan Menderes ve Zorlu hazırdı. Başbakan, bir gün evvel Ürdün Kralını karşılayabilmek için, Namık Gedikin baş rolünü oynadığı ufak çaptaki bir kabine toplantısını kısa kesenek: Etimesguttan havalanan Çubuk 41 numaralı askerî uçakla Yeşilköye yetişmişti. Yeşilköydeki merasim bir hayli eğlenceli oldu, gri flanel bir elbise giymiş olan Kral Hüseyin, hususi PAA uçağından çıktıktan sonra ihtiram kıtasını teftiş etti. Fakat kıtayı selâmlamayı unuttu. Bu hal ihtiram, kıtası komutanım çok üzdüğünden durumu Ürdün ataşemiliterine anlattı. Bunun üzerine hatanın tamirine karar verilerek ihtiram kıtası Şeref salonuna paralel olarak vaziyet aldı. Ama Kral Hüseyin ikinci seferinde de "merhaba asker" demeyi unuttu.

Menderesin Şeref salonuna geç girmesi de bazı tefsirlere yol açtı. Evvelâ Kral Hüseyin ve Celâl Bayar Şeref salonuna girdiler, Menderes ve Zorlu dışarıda sohbete daldılar. Durumun anormalliğini ilk farkeden Şefik Fenmen oldu ve Zorluya içeri girme lüzumunu nazikâne bir dille hatırlattı. Ama Dışişleri Bakanı "Başbakanımın yanındayım" diyerek bu ikaza aldırmadı. Ancak aradan 6 dakika geçtikten sonra Menderes ile Zorlu içerideki misafiri hatırladılar ve Şeref salonundaki çaya yetiştiler. Çayı müteakip şehre hareket edildi. Yüzüne sert bir erkek ifadesi gelmeyen başlıyan gene Kral Hüseyin Hiltonda gecesi 810 liralık Karadeniz daireline yerleşti. 8 inci katın yarısı Ürdünlüler taralından tutulmuştu. Aşağıda bekliyenler sayılmazsa 8 inci katta 6 sivil polis nöbet bekliyordu,

Şale köşkündeki sabah, toplantısı bir, saat sürdü; İki saat öğle ziyaretiyle geçti. Öğleden sonra 14 ve 15 arasında bir saat kadar ciddi meseleler konuşuldu. Egede "büyük taarruz" -tabiri demokratlar meşhur etmiştir- sürüp giderken, daha uzun bir toplantı yapmağa tabii ki imkân yoktu.

Bu iki saatlik görüş teatisi sırasında. Kralın Washington ve Londra intihalarının ışığı altında. Orta Doğunun durumu gözden geçirildi. Bilhassa. Irak ve "Mısırın durunu bu memleketlere karşı takip edilecek müşterek siyaset üzerinde duruldu. İki memleketin devlet adanılan müşterek bir görüşe varmakta gecikmediler. Her iki taraf da halen ne Kasım, ne Nasır diyordu. İran da ayni fikirdeydi. Irakın komünizme kayması, başta İran olmak . üzere her üç memleketi de endişelendiriyordu. Yalnız Ürdün bir taraftan da durumdan memnundu. Nasır - Kasım mücadelesi. Amerikanın verdiği koltuk değneklerimle

İstibdattan Demokrasiye

HARP

«Birinci Cihan Harbinde ordumuzun askerî hareketlerini anlatmağa girişmek bu yazıların imkânı dışındadır. Askerî menkıbeler bir büyük tarihi dolduracak kadar zengindir. Umumi olarak ordunun harb kabiliyeti, tabii başlıca mânevi sahada, pek yüksek derecede tecelli etmiştir. Başlıca hasım rolünde Ruslar ve İngilizler bulunuyordu. Bize karşı askerî düşmanlığı sonuna kadar yürütmüş olan İngilizlerdir. Uzun ve çetin savaş senelerinin biriktirdiği meselelerle harb bittiği zaman, siyasi düşmanlığı da başlıca İngilizler temsil ediyorlardı. Ruslarla muharebeler, harb ortasında yani 1917 de Rus ihtilâli ile kesilmişti. Fransızlar Çanakkalede karaya asker ihracına iştirak ettiler, sonra bir daha Fransız askerleriyle karşılaşma mütarekede ve Milli Mücadelede vuku bulmuştur.

"Türk ordusu Anavatanda süratle müdafaa durumuna geçmiş ve vazifesini her zaman iftihar edilecek bir kahramanlıkla yapmıştır. Memleket içinde, Rusyaya karşı Kafkasya cephesinde, İngilizlere karşı Irakta ve Sina, Suriye cephelerinde büyük seferler tertip edilmiştir.

"Cihan harbinin bizde en büyük bir seferi de Çanakkalede vuku bulmuştur. İngiliz ve Fransız donanma ve orduları Çanakkaleyi denizden ve karadan zorlamışlardır. Bahriye Nâzırı Mr. Churchill bu seferin başlıca tavsiyecisi sayılır. Harbin Avrupa batısında neticeleneceği belli iken müttefiklerin Çanakkalede büyük bir teşebbüse girişmelerinin doğru olup olmadığı uzun uzun münakaşa olunmuştur. Sonunda eğer bu harekât muvaffak olsaydı Türkler süratle harb dışına çıkarılır ve bu suretle cihan harbi 2 sene daha kısaltılmış olurdu, fikrinde bulunanlar üstün gelmiş, görünüyorlar. Ancak İstanbula girmekle de harbin bitmiş olacağını hükmebağlamak kesin sayılamaz. Bununla beraber bu fikirlerin lâyık olduğu itibar gözden kaçmamalıdır.

"Harb esnasında ordularımızın çektiği sıkıntı bilhassa memleketin nakil vasıtalarından mahrumiyeti yüzünden olmuştur. Demiryolu Ankarada kesiliyordu. Güneyde Toros tünelleri henüz açılmamıştı. Suriye ile demiryolu irtibatı harb başında, yok idi. Irakla Suriye hudundan ileri temas mevcut değildi. Sanayiden mahrum olduğu için dışardan gelecek ihtiyaç maddeleri eksiği pek ziyade ıstırap veriyordu. Otomobil yeniydi, yahut bize göre yeniydi. Harbin son senelerinde Almanyadan yük otomobilleri gelmişse de, bunlar da lâstiksiz, demir tekerlekli olduklarından faydalarıyla zararlarının mukayesesi güç haldeydi. Hülâsa Birinci Cihan Harbinde hudutlara memleketten demiryolu hatlarının ulaşmamış olması, bizim için telâfisi mümkün olmayan kayıplar doğurmuştur;

"Birinci Cihan Harbinde çektiğimiz sıkıntıların bir mühimi de cephane darlığıdır. Hem Almanyadan büyük mikyasta gelmesi icap eden cephane ihtiyacı, hem İstanbula gelenlerin cephelere taşınma zarureti büyük Avrupa orduları karşısında bizim, gücümüzü çok tahdit ediyordu. Kafkas cephesinde, Çanakkalede ve İngiliz cephelerinde bu sıkıntı daima çekilmiştir.

"1914 . 1918 harbinde cephelerde vuruştuğumuz milletlerle, sulh yapıldıktan sonra, düşmanlıklar süratle unutulmuştur. Nadiren söylenen fakat ruhlarda yerleşen bir saygı duygusu buna çok yardım etmiştir. Bizim müttefiklerden ayakta kalan başlıca kuvvet olarak Almanlarla da harbten sonra dostluk bağları daha sağlamlaşmıştır. Denilebilir ki Almanlar, Türk askerini, sulh zamanının çok uzun süren askeri temaslarından çok cihan harbi esnasında tanımışlardır. Bir çok vesilelerle de Türk ve Alman kumandanları arasında geçimsizlik olduğu görülmüştür. Ancak umumi olarak, Almanlar bizden iyi intibalarla ayrılmışlardır denilebilir. Harb sonunda Türkler yalnız başlarına vatanlarını kurtarmak mücadelesine tutuştukları vakit, harb müttefikleri onları şüphesiz hayranlıkla takip ediyorlardı.

1914 RUS SEFERİ

«1914 Sonbaharında en mühim harb hâdisesi Rus cephesinde olmuştur. Türk ordusu Kars istikametinde taarruz etmiştir. Sarıkamış muharebesi adıyla anılan bu taarruz teşebbüsünü Enver Paşa emretmiştir ve döğüş esnasında ordu kumandanına el çektirerek, doğrudan doğruya harekât kumandasını üzerine almıştır. Başkumandan vekili Enver Paşanın Alman şevki idaresine yardım etmek için, talep üzerine bu seferi yaptığı tahmin olunuyor. Hareket Aralıkta, şiddetli bir kış esnasında yapılıyor. Teçhizat tabiatıyla eksik fakat asıl cephane ikmal hizmetleri ve nakil vasıtaları işlemez halde olduğu için baskın ümidi kaybolduğundan itibaren, hareket başarısızlığa mahkûm olmuştur. Sarıkamış muharebesinde çok zayiat vererek, ricata ve hudut mevziilerimize dönmeğe mecbur olduk. Muharebenin hemen ardından tifüs orduyu istilâ etti. O devirde bu hastalık harb zamanının korkunç âfeti sayılıyordu. Bütün bu talihsiz şartlar bir arada cengâver 3 üncü Ordumuzu, daha harbin başlangıcında, çok yaralı ve sakat bırakmıştı. Sarıkamış felâketinin neticelerini hem memleket, hem ordu, her cephede uzun zaman sarsıntı ile hissetmiştir. Kafkasyada askerî vaziyet esaslı olarak 1917 de Rus ihtilâlinden sonra değişmiştir.

ÇANAKKALE SEFERİ

«Sarıkamış muharebesini müteakip daha Enver Paşa cepheden dönmeden evvel, beni Büyük Karargâha harekât şubesi müdürlüğüne tâyin ettiler. 1915 senesine girmiştik. Avrupanın batı cephesi siper harbine başlamış gibiydi. Uzun bir yıpranma devrinin arefesinde olduğumuzu henüz çok kimse bilmiyordu. Enver Paşa ağır yaralanan 3 üncü Ordu cephesini kuvvetlendirmek için oraya taze kıtalar göndermek istiyordu. İstanbulda. alınan deniz haberlerinin yardımı ile ehemmiyetli bir cephenin açılması ihtimali zihinleri işgal ediyordu. Bu esnada Enver Paşa Erzurumdan döndü. Genel Kurmayda tabiatıyla bekleme ve hazırlanma istidadı var idi.

"Şubatta Çanakkale ağzındaki karşılıklı sahil bataryalarımız düşman donanması tarafından bombardıman edildi. Bataryalar birkaç saatte susmaca mecbur kaldılar. Bu haber dikkati Boğaza çekmişti. Mart 18 de düşman donanması Boğazdan geçmek için bütün kuvvetleriyle taarruz etti ve akşama doğru vahim zayiat ile ricata mecbur oldu.

"Çanakkale deniz muharebesi bizim için ciddi bir muzafferiyettir. Bizim bildiklerimizi düşman bilmediği için, denizden zorlamayı katî olarak terketmeğe mecbur olmuştur. Deniz muharebesini kazanmak için ağır topların elimizde bulunan cephanesini çok tasarrufla kullanmıştık. Zaferden sonra hesap yapıldığı zaman yeni bir taarruzu karşılamak mümkün olup olmıyaca-

ZAMANINA KUŞ BAKIŞI

ğından mütehassısların hakikî bir tereddüdü var idi. Boğazda sahil bataryalarının bu cephane durumu, sonra gelen bütün Çanakkale seferleri esnasında, zihinler üzerinde korkulu bir kâbus tesiri muhafaza etmiştir.

"Mısırda ve Çanakkale karşısındaki Yunan a lalarında düşman askeri toplanıyordu. Karadan bir taarruza uğrıyacağımız ihtimal dahilinde görünüyordu. Zihinlerimiz bu ihtimali karşılamak için tedbir bulmakla meşgul idi. Düşmanın Gelibolu yarımadasının sarp kıyılarına çıkarılması en kuvvetli ihtimal sayılmıyordu. Askerlerin Anadolu kıyısına çıkarak, geniş bir kara hareketi yapmaları daha çok ihtimal dabilindeydi. Asıl mühim kâra taarruzu yarımadanın kuzey boğazındaki Saroz körfezinden bekleniyordu. Düşman bu suretle bütün boğaz tahkimatını çevirecek. Bulgaristanla Türkiye arasından ordumuzla hesaplaşacaktı. Bu esnada Liman Paşa ordu kumandanı olarak en çok bu ihtimalle meşgul görünüyordu. Liman Pasa denizden zorlayıp geçmenin muvaffakiyeti ihtimaline karşı da İstanbulu ve adaları hazırlamağa çalkıyordu. Sonradan anlaşılmıştır ki müttefikler arasında Saroz körfezine asker çıkarmak fikri ciddi olarak düşünülmüş ve bunun hararetli tarafları olan Fransız generali fikri kabul edilmeyince çekilmişti.

"Seddülbahre ve Arıburnuna asker çıkarıldığı zaman bizde kıtalar her tarafı bekler bir halde dağınık bulunuyorlardı. Onun için yarımadanın istilaya karşı takviyesi parça parça ve heyecanlı olmuştur.

"En nazik durumda. Arıburnu karşısında yalnız başına Atatürk 19 oncu fırkasıyla bulunuyordu. Atatürk ilk çıkarma haberlerini alır almaz hemen fırkasını harekete geçirmiş ve düşmana taarruz etmişti. Düşman baskınını görüş nüfuzu ile en iyi kavramış olan kumandan Atatürk sayılır.

"Liman Paşa bu esnada 5 inci Ordu kumandanı olarak Gelibolu civarında bulunuyor ve güneye askeri ve her türlü malzemeyi yetiştirmeğe çalışıyordu. Gelibolu yarımadasının güney kısmında ve istihkamların arkasında bulunan Atatürk en yakın tehlike istikametini kapamış ve durdurmuştu. Güneyde Seddülbahirden Alçıtepeye doğru ilerlemeğe çalışan kuvvetler de oldukları yerde kalmışlardı. İste kısaca, Çanakkalenin kara seferi böyle bir baskınla başlamış ve parça parça takviye edilerek, umumi harbin kanlı ve kahraman tabiatında en önde destanlarından biri bu suretle cereyan etmiştir.

"Çanakkale cephesinde yani Arıburnu ve Seddülbahirde inanılmaz güç yakınlıkta bir siper harbi cereyan etmiştir. Cephelerin yakınlığı muharebe hatlarının düşman donanması tarafından dövülmesini belki mümkün kılmıyordu. Fakat bu hatların gerileri, hattâ sakiller ve Boğazın içindeki sefer vasıtaları mütemadi ateş altındaydı.

"Çanakkale cephesine hemen bütün Osmanlı, ordusu bir defa girmiştir. Her taze kıta ayağının tozu ile bir. taarruz hareketine iştirak eder veya böyle bir harekati karşılar ve 24 saatlik bir boğuşmadan sonra 15 bin kimlik bir tümen olarak harbe girmişse en çok 7 - 8'i bin kişilik bir kuvvet olarak Çanakkale harbine alışmış olurdu.

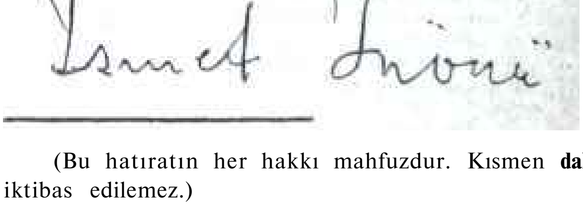
"Ağustos 1915 de İngilizler yeni bir baskın yaptılar. Kiçner ordusunun tümenlerinin böyle pir baskın

Mehmetçik Cihan Harbinde

için hazırlandıkları biliniyordu. Bu kuvvetin- Saroz körfezi sahiline çıkarılması ihtimaline. Laman Paşa tekrar ehemmiyet veriyordu. Düşman taarruzu Arıburnunun kuzeyine, Suvle limanı civarına olmuştu. Bütün Arıburnu cephesi yeniden çevrilmek ve düşmek tehlikesine maruz kaldı. Düşmanı Nisanda karşılayıp, durdurduktan sonra teessüs eden cephe tümenine kumanda etmekte olan Miralay Mustafa Kemal bey endişe ile vaziyeti takip ederken telefonla kendisine Liman Paşa fikrini sorar. Çare olarak Atatürk, kendisinin yeni cepheye memur edilmesini söyler. Gerçekten Atatürk yeni açılan bu cepheye kumandan tâyin edildi.

"Düşman kumandanı karaya çıktıktan sonra uzun müddet askerlerini tertip etmek ve dinlendirmek için çok vakit kaybetmekle tenkid edilmiştir. Atatürk, düşman kumandanının kendisini beklemek vazifesiyle mükellef olduğunu neşeli neşeli anlatırdı. Bu esnada her taraftan ele geçen kıtalar onun kumandasına veriliyordu. Gelibolu civarında dar boğazı bekleyen tümenler de durup dinlenmeden muharebe meydanlarına koşuyordu. Bu yeni cephe Atatürk kumandasında Anafartalar cephesi adıyla askeri tarihte nam almıştır. Muharebenin idaresi hakikî bir sanat ve kahramanlık eseriydi. Düşmanın Anafartalar taarruzu tara bir muvaffakiyetsizliğe uğramış ve düşman kıtaatı elverişsiz yerlerde ancak gece gündüz donanma himayesinde olarak barınabilmiştir.

Bir Teşhise Dair

Resmî itibariyle olmasa bile şahsiyeti bakımından simdi İktidar partisinin en nüfuzlu simalarından biri, Kemal Aygün, meşhur "Vatan Cephesine İltihaklar" mevzuunda son zamanlarda bir izahı tarzı buldu. Efendim bu muhalefet İktidara öyle şiddetle tecavüz ediyor, öyle zalimcesine saldırıyormuş ki ve bu hücumlarında o kadar haksız, insafsızmış ki "evinde sükunetle oturan muhterem hanım, Soğanağadaki muhterem hanımefendi" dayanamıyorlarmış ve "aman azılı bir tecavüz geliyor, yerimizde oturmayalım, kalkalım Vatan Ocağına gidelim" diyorlarmış. İşte, meşhur "Vatan Cephesine iltihaklar"ın sebebi hikmeti buymuş. Yoksa baskıymış, menfaat vaadiymiş, paraymış -Peki, sahte çek ne oldu?- öyle şeyler ' bahis mevzuu bile değilmiş! D. P. İstanbul İl başkanının söyledikleri kelimesi kelimesine budur.

Kemal Aygünün yalnız sevimli değil, aynı zamanda realist, mantıki ve başkalarının idrakini, aklı selimini ' kendi idrak ve aklıseliminden aşağı saymak safdilliğinde bulunmayan bir insan olduğunu bilenlerin bu inciler karşısında hayrete, hattâ dehşete düşmemesi imkânsızdır. Yoksa D. P. çevrelerinde, yükselmek, nüfuz sahibi olmak adamı mutlaka bir muayyen fikir carkının içine sokuyor ve o çarkın bir parçası haline mi getiriyor? Zira bugünkü "D. P. nin nüfuzlu siması Kemal Aygün"ün bu inci incilerini bir başkasının ağzından duysaydı İstanbulun eski 6. Şube müdürü, İstanbulun Eski Emniyet müdürü; eski Emniyet Umum müdürü, hattâ eski Ankara Vali ve Belediye Başkanı Kemal Aygün o kentlisine has neşeli kahkahalarından birini atar ve sonra basını sallıyarak "işte, partileri böyle sözler batırıyor, parti liderlerini böyle sözler yanıltıyor, onların dış dünyayı görmelerine mâni oluyor" derdi. Halbuki şimdi "D. P. nin nüfuzlu siması Kemal Aygün" bunları inanılmaz bir fütursuzlukla, işin kötüsü, belki de hakikaten kendisini inandırarak söylemekten çekinmiyor. İhtimal yarın, bunlara inanmayanlara kızacak, onları vatan hainliği ile itham da edecektir. Zira insan bir kere bir arabaya bindi mi, ister istemez o arabanın gittiği yere kadar gidiyor.

Aslına bakılırsa D. P. İl başkanına teşhisinden dolayı hak vermemek i imkânsızdır. Dünyada hiçbir şey insanları,: hattâ insanların en gerisini en basitini, haksızlık kadar infiale sevkedemez. Hele gözlerin içine baka baka. "yapıyorum işte, ne olacak" diye diye elde tutulduğu sanılan bir. kaba kuvvete dayanarak ika edilen haksızlıkların o haksızlığa doğrudan doğruya maruz kalanlardan pek çok geniş bir kütlenin tüylerini diken diken ettiğini bilmeyen yoktur. Böyle bir infiale en sağlam binaların dayanamadığı da ayrı bir hakikattir.

Şimdi, düsünmek lâzımdır. Muhalefetin iktidara tecavüzü, taarruzu! Yani binbir baskı altında konuşan, mikrofonları sökülen, toplantılarını polis kordonu altıda yapanların, elinde vasıta olarak lâftan başka hiçbir şey bulunmayanların haksız tecavüzü, haksız taarruzu... Eğer bu, evinde oturan ha-

Kemal Aygün

nımı, Soğanağadaki muhterem hanımefendiyi galeyana getiriyorsa Kemal Aygün kendi partisinin ve kendi büyüklerinin yaptıkları haksızlıkların doğuracağı galeyanı düşünerek geceleri dehşetten uyuyamamalıdır. Kasımpaşada C. H. P. hatibine tek mikrofon çok görülecek; Kemal Aygün sokakta toplanan halka hitap edecek, D. P. Genel Başkanı İzmire gidince okullardan iş yerlerine her daire tatil edilip vali tamimlerle karşılayıcı kalabalığı -hattâ zorla, toplayacak, C H. P. Genel Başkanı İzmire gittiğinde vali balo verilmesine dahi müsaade etmiyecek, parti kongrelerine yasak diyecek. Hattâ türlü tertiplerle C. H. P. Genel Başkanının İzmire gitmesi önlenmeye çalışılacak. Bir kopasıca el, en yüksek polis âmirlerinin gözü önünde, millî kahramana taş atacak. Devlet Radyosunda, İçişleri Bakanının muhalefete cevapları okunacak, muhalefetin ne söylediği bilinmeyecek... Muhalefetin protestoları başka kanallardan duyulmasın diye, millî mücadeleden beri ilk defa gazeteler bembeyaz çıkartılacak. Muzaffer Kurbanoğlu bir şehre gidince taklar kurulacak, bando çalınacak, muhalefet liderleri ortada görülünce coplar çalışacak.

Görülmemiş israf, İşitilmemiş israf, işitilmemiş depdebe, iki muhripli sefahatler, gümrüğe dahi uğramayan bavul bavul eşya, aylar ve aylar, hattâ seneler senesi meclis gündemine sokulmayan tahkikat talepleri -hem de yolsuzluk tahkikatı talepleri- parayla beslenilen ve "yaşasın Menderes" diye bağırmak şartıyla en âdi yazıları yazmasına göz yumulan, hattâ yazması istenilen irtica ve şantaj mecmuaları... Bunların yanında bazılarına niçin zulüm edildiği Kemal Aygünce mükemmelen malûm bir sürü gazeteci hapishanede, bir sürü gazeteci mahkemede.

Hayır, bu haksızlıklar evinde oturan hanımı, Soğanağadaki muhterem hanımefendinin kılını dahi kıpırdatmıyor da o dört bir tarafından ballanmış Muhalefetin üç milletvekili "Bahar taarruzu" adı verilen bir seyahate çıktı mı herkes Vatan Cephesinde soluğu alıyor! Kemal Aygünün teşhisinde bir hakikat yatıyor. Ama bu meşhur "Vatan cephesine ilhaklar"ın hakikati değil, D. P. nin bugünkü halinin hakikatidir. Herşey o kadar açık ki!.. D. P. İl başkanı o incileri propaganda maksadıyla söylüyorsa bu. Kemal Aygünün bilinen zekâsına uygun bir propaganda değildir. Kemal Aygün daha iyisini bulabilir. Yok, üstelik söylediklerine hakikaten inanıyorsa..

O takdirde Kemal Aygünün dostları için "Vah, yazık oldu Kemal beye de" demekten başka lâf kalmıyor demektir. Hele İstanbul İl başkanının nutkunu iki ellerini yana açarak büyük bir mesuliyet İçinde -ve muhtemelen âlemi kör ve sağır addederek. "Bakın biz tecavüz ediyor muyuz!" diye bitirdiği göz önünde tutulursa galiba eski Kemal Aygünü artık bulmak tatlı bir hayalden ibaret olacak.

yaşıyan Ürdünün ayakta durabilme şansını artırıyordu. Bu bakımdan Kral Hüseyin. aslında durumdan memnundu ve bu meselede, Orta Doğruda tabii dostu haline gelen Bağdat Paktı üyelerinden belki de farklı görüşlere sahipti...

Dostlar arasında diğer farklı bir görüş, Bağdat Paktı mevzuunda ortaya çıktı. Komşularından tecrit edilmiş vaziyette yaşıyan Ürdünün Bağdat Paktına ismi Ankara olmak üzeredir, girmesi en normal bir neticeydi. Ama iki saatlik Şale köşkü toplantısından çıkan genç Kralın Hususi Kalem Müdürü Behçet Talhuninin izahatı, bu ümidi şimdilik ortadan kaldırdı. Hususi Kalem Müdürü "dostluk için Pakta ne lüzum var" diyordu. Ürdün "herhangi bir pakta katılmak niyetinde değildi".

Yeşil köydeki toplantı

Şale köşkü toplantılarının mabadı pazar günü Yeşilköy hava meydanında, Şeref salonunda cereyan etti. Şahsi meseleler yüzünden İsviçreye gitmekte olan İran Şahı Yesilköyde Türk devlet adamlarıyla Orta Doğu meselelerini görüştüler. İran Şahı Yesilköyde merasimle karşılandı. Transit gecen bir devlet başkanına ilk defa olarak uçağa iniş ve binişinde askerî merasim yapıldı.

Şahın uçağı saat 11.30 da Yeşilköy üzerine gelmişti. Celâl Bayar meydandaydı. Fakat Başbakan Menderes gecikmişti. Bu yüzden Şahın uçağı 20 dakika Yeşilköy üzerinde turattı. Bu arada Menderes, yanında Kemal Aygün olduğu halde meydana yetişti ve uçak inebildi. Şahın üzerinde hava mareşali üniforması vardı. Türk ve İran bayrakları taşıyan ihtiram kıtasını dikkatle teftiş etti. Şah neşesizdi. Ancak kendisine caşkun tezahürat yapan İranlı boksörlere tebessüm etti. Yeşilköyde toplanan Şehir Tiyatrosu kadın artistlerine, hosteslere ve diğer bir sürü kadın hayranının farkına bile varmadı. Celâl Bayar ve Menderes de neşesiz görünüyorlardı.

Şah için meydandan beş kilometre uzaktaki Çınar otelinde 60 kişilik mükellef bir ziyafet hazırlanmıştı. Ama Şah meydandan ayrılmak istemedi. Geçen yıl da Çınar otelindeki ziyafet ayni şekilde akim kalmıştı. Bunun üzerine, otelden meydana ördövler, pastalar taşındı. Şeref salonunda viski, şampanya esasen mevcuttu.

Şeref salonundaki viskili şampanyalı toplantı 2 saat 15 dakika sürdü. Celâl Bayar, Fransızcayı ana dili gibi konuşan Sah ile tercüman vasıtasıyla görüştü. Başbakan Menderes, mutadın hilâfına rahat bir Fransızcayla ve nisbet verircesine Şahla uzun uzun konuştu. Konuşmanın mevzuu bir hayli vakit alan nezaket cümleleri dışında Orta Doğu ve bilhassa Irak meseleleriydi. Irak, Rusyanın da tahrikiyle İran için ciddi bir tehlike teşkil ediyordu. İran kürtleri arasında Irak ihtilâlinin aksiseda bulması ayrı bir endişe mevzuuydu. Kürt meselesi bütün Orta Doğuda en büyük bir tehlike haline gelmeye namzetti. Ama mevzular derinleştirilmedi, bir daldan bir dala atlanarak 2 saat 15 dakika bu suretle dolduruldu.

Yeşilköy toplantısı iyi bir hava içinde geçti. Toplantının huzurunu sadece, İnönünün Yeşilköye inmek üzere olduğu haberi biraz bozar gibi oldu. Derhal uçakla temasa geçildi ve İnönünün uçakta bulunun bulunmadığı tahkik edildi. İnönü uçakta yoktu. Bununla da yetinilmedi, telsizle İzmirden İnönünün ne zaman geleceği soruldu. İnönü pazartesi günü 12.30 da Yeşilköye inecekti.

Şah, tekrar ihtiram kıtasını teftiş ettikten sonra havalandı. Dönüşte Menderes Celâl Bayan arabasına aldı. Zorlu da strapontene oturdu ve şehre hareket edildi. Bu suretle yeniden iç politikaya dönülmüş oldu.

Karamanlis

Batının Doğusundan

Unutulan ziyaretçi

İç politika heyecanı, birkaç gün evvel gelen Hür Dünyanın temsilcisi bir ziyaretçinin kabulüne mâni oldu. Bu ziyaretçi, Berlin Belediye Reis muavini Franz Amrehn idi. Belediye Başkanı Brandt gibi, muavini de Hür Berlin dâvasını yaymak için dünya turuna çıkmıştı. Dünya başşehirlerini dolaşıyor, hükümet başkanlarına Berlin dâvasını anlatıyordu. Şimdiye kadar her gittiği yerde hükümet başkanları tarafından hararetle karşılanmış, Berlin dâvasında onların maddî manevî desteğini kazanmıştı.

Berlin Belediye Reis muavini, Franz Amrehn, Hür Dünyanın karesi Türkiyede de a3'nı şekilde karşılanacağını, Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Zorlu ile, uzun uzun konuşma fırsatını bulacağını umuyordu. Bu ümidi gerçekleşmedi. Ne Başbakan Menderes, ne Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Hür Dünyanın temsilcisi Belediye Reis muavinini kabule imkân bulabildi. Ama Ankaradayken dışarıdan gelen D. P. heyetlerini görmeye İstanbuldayken Şarktan gelen Devlet başkanlarını karşılamaya, ziyaretlere ve bir çok D. P. li dostla sohbete Başbakan Menderes bir hayli vakit ayırabildi.

Hür Berlinin temsilcisine Türkiyede gösterilen bu muamelenin dışarıda duyulmaması ve üzüntü yaratmaması imkânsızdı. Nitekim ecnebi ajanslar, "Berlin Belediye Reis. muavinini Franz Amrehn'in Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu tarafından kabul edilmesi hususundaki arzusunun tahakkukuna imkân verilmediğini" bildirmişlerdir.

Haber doğruydu, ama doğru haberi yalanlamak vazifesi Zafere düştü. 3 Mayıs tarihli Zafer "Amrehn' in Başbakanla görüştürülmediği haberi doğru değil" başlığı altında bu vazifeyi ifa etti. Gazetenin "selâhiyetli çevrelerden öğrendiğine göre" Başbakan ve Dişişleri Bakanının Hür Berlin temsilcisini kabul edememeleri "kendilerinin İstanbulda. bulunmalarından doğan maddî bir imkânsızlıktan neş'et etmiştir."

Mes'ul şahısların yılın 300 gününü İstanbulda geçirdikleri düşünülürse bu "maddî imkânsızlıklar" sık sık tekerrür edecek demektir.

Karamanlisin ziyareti

Türkiye bu haftanın ortasında, Endonezya Cumhurbaşkanı Soekarno'dan sonra, Yunan hükümet başkanı Karamanlisi karşılamağa hazırlanmaktadır. Karananlisin devlet let başkanı sıfatını taşynaması ve misafirin şarktan gelmemiş olması dolayısıyla ziyaret, geçen haftaki gibi şaşaalı geçmeyecektir. Yalnız Türk ve Yunan dostluğunun yeniden ihya edildiğini göstermek için, Karamanlisin ziyaretine hususi bir ehemmiyet verilecektir. Seyahatin gayesi esasen budur. Bu suretle gerek Türk ve Yunan halk efkârına, gerek Kıbrıstaki Rum ve Türk cemaatlarına yeni bir devrin başladığı, iki memleket arasında işbirliğinin esas olduğu anlatılmak istenmektedir. Bu ilk jesti. Menderesin Atinayı ziyareti muhtemelen iki hükümet başkanının birlikte Kıbrısa gitmesi takip edecektir.

Bu arada tabii ki iki memleket arasındaki meseleler de görüşülecektir. Bilhassa iktisadî münasebetlerin artırılması konuşulacak, muhtemel bir Akdeniz Paktı üzerine görüş teatisi yapılacaktır. Yeni dostluğu daha doğarken gölgelendirmemek için Doğu Trakya Türklerinin durumu: Üzerinde her halde pek durulmayacaktır.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Kalkınma

Şirketcilik örnekleri

Görülmemiş kalkınmanın en semereli faaliyetlerinden biri de şirketler tesisidir. Varsın şirket hiç bir iş yapmasın, hiç değilse bir idare heyeti mevcut olacaktır ya.. Bu şirketin değirmenine su, daima Sümerbank, Ziraat Bankası v.s. gibi iktisadî Devlet teşekküllerinden gelir. Hususi teşebbüs de bazan bu işlerle ilgilenir. Sırf ticari bakımdan kumlan şirketler ekseriya rantabl değillerdir. Meselâ Sümerbank 127,9 milyon lira ile bu şirketlerin bazılarına iştiyak etmiştir. 1957 yılında bu sermaye en çok 4.9 milyon lira kâr getirmiştir. Kârın sermayeye nisbeti yüzde 3,8 dir. Sümerbank ayni devre zarfında yüzde 3,8 den daha yüksek bir faizle kendi ihtiyacı, için para talimin etmiştir.

Haydi bu büyük işbilirlik örneği üzerinde durmayalım. Sümerbank kâr etmese bile, memlekete lüzumlu tesisler kurulmasına yardım etmiştir diyelim. Ama ortada kurulan bir şey de yoktur. Sümerbankın parasıyla hukuken doğan şirketler, görülmemiş bir plansızlığın, israfın aklı durduracak örnekleridir.

Şöyle ki bu tesislerin başlangıçtaki tahmini maliyetleri 505,4 milyon itfaya çıkacağı görülmüştür. İki tahmin arasında yüzde 92.2 nisbetinde bir fark vardır. 1958 sonuna kadar temel atma ve bina dikme zevkini tatmin için tesislere, 103 milyon lira sarf edilmiştir. Daha 868,2 milyon liraya ihtiyaç vardır. İhtiyacın nasıl karşılanacağı meçhuldür.

Temell atma ve idare meclisleri kurma merakının neler yaptırabileceğini biraz daha yakından görelim.

1 Aydın Tekstil sanayii 1954 de şirket kurulmuştur. İlk maliyet tahmini 20 milyon liradır. Son maliyet tahmini 38,2 milyon liradır. Tamamlanması için 54 milyon lirası dış ödeme olmak üzere 17,4 milyon liraya ihtiyaç vardır.

2 - Bergama Pamuklu dokuma sanayii: Şirket 1934 de kurulmuştur. Fabrikanın 12,5 milyon liraya çıkacağı sanılıyordu. Son maliyet tahmini 37 milyon liradır. Tamamlanması için 4,8 milyon lirası dış ödemeli olmak üzere 24,7 milyon lira lâzımdır.

3 — Adıyaman Pamuklu dokuma sanayii: 1955 de kurulmuştur. Kuruluş tarihindeki tahmini maliyeti 18 milyon liradır. Son tahmin 64,9 mil» yon liradır. İkmali için 1,7 milyon lirası dış ödeme olmak üzere daha 58,3 milyon liraya ihtiyaç vardır. Yani Adıyamanlılar, maliyette yeni artışlar olmazsa ve eski tempo ile gidilirse, Zafer gazetesinin ve görülmemiş kalkınma nutuklarını süsleyen fabrikalarını daha otuz yıl bekleyeceklerdir.

4 — Antalya Pamuklu dokuma sanayii T. A. Ş.: 1955 de kurulmuştur. 23 milyon liraya çıkacağı sanılmaktaydı. Son talimin 73 milyon liradır. İkmali için 11.5 milyon lirası döviz olmak üzere. 61 milyon liraya ihtiyaç vardır. Tempo değişmezse fabrika 15 yıl sonra kapılarını işletmeye açabilecektir.

5 — Karaman iplik ve mensucat sanayii.T. A. Ş.: Şirket 1955 de kurulmuştur. Fabrikanın 16,5 milyon liraya çıkacağı umuluyordu. Son talimin 8,2 milyon lirası döviz olmak üzere 50,9 milyon liradır. İkmali iç n daha 143,4 liraya ihtiyaç vardır. Tempo değişmezse Karamanlılar daha 18 yıl fabrikalarım bekleyeceklerdir.

6 — Salihli Valeks ve palamut sanayii A. Ş.: Şirkte 1955 de kurulmuştur. İlk ve son maliyeti biribirini tutan yegâne talihli şirkettir. Yalnız dört yıl zarfında henüz fabrika tesislerinin kurulacağı arazi satın alınmış ve inşaat ihale edilmiştir.

7 — Maraş Pamuklu dokuma T. A. Ş : 1955 de kurulmuştur. 16 milyon liraya çıkacağı sanılıyordu. Son maliyet tahmini 56 milyon liradır. İkmali için 10.2 milyon lirası döviz olmak üzere 50 milyon lira lâzımdır. Bu tempoyla 24 yıl sonra fabrika işletmeye açılabilecektir. Fabrikanın esas makineleriyle, yardımcı tesislerin siparişleri İtalyan firmalarına verilmiş, fakat firmalar ihraç lisansı alamadıklarından mukavelelerin tatbikine geçilememiştir.

8 — Manisa Pamuklu mensucat T. A. Ş.: 1955 de kurulmuştur. 25 milyon liraya çıkacağı sanılıyordu. Son tahmin, 59,1 milyon liradır. İkmali için daha 41,1 milyon liraya ihtiyaç vardır.

9 — Eskişehir Basma sanayii T. A. Ş.: 1956 da kurulmuştur. İlk maliyet tahmini 30,5 milyon, son tahmin 114,1 milyon liradır. Tamamlanması için 21,1 milyon lirası döviz olmak üzere, 106,3 milyon liraya ihtiyaç vardır. Bu tempoyla gidilirse, fabrika kapılarını 28 yıl sonra açabilecektir. Şirket üç yıl zarfında ancak bina inşaatına başlayabilmiştir. Makina ve tesisat siparişleri İtalyan firmalarına verilmiş ancak, firmalar inşaat lisansı alamadıklarından mukavele tatbikine geçilememiştir. Kazan ve elektrik tesisatı siparişleri henüz verilmemiştir.

10 Jüt ipiliği çuva ve kanaviçe Endüstrisi A. Ş.: Şirket 1955 de kurulmuştur. Fabrika 12.7 milyonu döviz olmak üzere 82,4 milyon liraya mal olacaktır. İkmali için 12,5 milyon lirası döviz olmak üzere $1 milyon liraya ihtiyaç vardır. Bu tempoyla fabrika 170 küsur yıl sonra işletmeye açılabilecektir. Demokrat kâhinlere göre, D. P. 500 yıl iktidarda kalacağına göre, pek fazla acele etmeğe lüzum da yoktur.

11 — Çanakkale Valeks sanayii A. Ş.: Şirket 1956 da kurulmuştur. İlk ve son maliyetleri -biribirini tutan nadir tesislerdendir. Yalnız iki yılda ancak fabrika tesislerinin kurulacağı arasi mübayaa ve inşaat ihale edilebilmiştir.

12 — Ordu Soya sanayii A. Ş.: 1957 yılında kurulmuştur. Fabrika 3,8 milyon lirası döviz olmak üzere 21,7 milyon liraya, çıkacaktır. Ödenmiş sermayesi" sadece 500 bin liradır. 1958 yılına kadar hiç bir ödeme yapılmıştır. Finansman ih-

Bir temel atma merasimi
Sonrası Allah Kerim!

tiyacı aynen bakidir. Bu tempoyla, fabrikanın dünyaya gelmesi için namütenahi şene beklemek lazımdır.

13 — Denizli Mensucat sanayii T. .A.Ş.: Şirket 1957 de kurulmuştur. 56,0 milyon liraya çıkacaktır. İkmali için 1959 başında 10,4 milyon lirası döviz olmak üzere 53,2 milyon liraya ihtiyaç vardır. Fabrika halen kuru bir binadan ibarettir. Makineler İtalyan firmalara sipariş edilmiş olup, formalitelerin ikmaline çalışılmaktadır. Diğer tesisatın siparişine gayret edilmektedir.

14 — Nevşehir iplik ve Mensucat T. A. Ş.: Şirket 1957 seçimlerinden evvel dünyaya gelmiştir. 67,5 milyon liraya mal olacaktır. Vaktinden evval dünyaya gelen şirketin ödenmiş sermayesi topu topu 1,8 milyon liradır. İlk tahmini maliyeti 11,5 milyon lira olan tesisler için bu duruma 1958 sonuna kadar hiçbir ödeme yapılmamıştır. Fabrikanın kapısının açılması için namütenahi seneye ihtiyaç vardır.

15 — Mensucat Boyaları A. Ş.: Bu da klâsik 1957 şirketlerindendir. İzmit Dil iskelesi civarında kurulması düşünülen ve 32 milyon liraya mal olacak tesislerden daha hiç bir eser yoktur. Sadece fabrikanın yeri seçilmiş arsası bile alınamamıştır. 1958 sonuna kadar hiç bir ödeniş yapılmamıştır.

16 — İçel Selüloz ve Kâğıt sanayii A. Ş.: 1957 yılı şirketlerindendir. Ödenmemiş sermayesi 8 milyon lira olan şirket. 39,4 milyon lirası döviz olmak üzere 194,4 milyon liraya mal olacaktır. Aralık 1958 e kadar hiç bir ödeme yapılmamıştır. Fabrikanın kurulacağı yer seçilmiş ve 362 dönüm arazi satın alınmıştır.

Cezbe içinde kalkınmanın, işte ibret verici neticeleri... O kadar ibret verici neticeler ki hiç bir tefsire ihtiyaç bırakmamaktadır.

Yeni Bir Sürpriz Karşısında mıyız.

Hıfzı Oğuz BEKATA

4 Ağustos kararları, normal mali ve iktisadi hayatın bir neticesi değildi.'. Hükümetin anormal gidişinin tabii neticesidir. Bu itibarla 4 Ağustos kurarları, 4 Ağustos. 1958 tarihine kadarki Hükümet icraatını sebebiyet verdiği ağır tedbirlerdir.

Başından beri içine girilmiş bulunan bir sistemsizliğin. Hükümeti zorlayarak, almağa, mecbur ettiği bu kararlara, tam bir gönül rahatlığıyla ümit bağlanamayışının mânası burada aranmalıdır.

Nitekim bu kararlar, Hükümetin kendi arzusile alınmış sayılamaz. ölçüsünde de değildir. Ve nihayet eski zihniyetin tamamen tenkidi prensibine dayanmasına rağmen; eski icraatın tatbikçileri tarafından realize edilmek gibi bir talihsizliğe de maruzdur.

4 Ağustos kararları âni, sert ve ölçüsüz olmuştur.

Bu kadar büyük hâdiselerin zaruri hazırlık devresi geçirilmeden, değerinin, üçte ikisi kesilip atılmıştır. Bunun işindir ki, hâdiseyi basit bir para ameliyesi olarak mütalâa edemeyiz. Zira, hayati derecede muhtaç hâle geldiğimiz dış kredinin temin edilebilmesinin bir şartı olarak bu yola gidilmiştir. Açık ifadesiyle, iktidar buna zorlanmış ve mecbur olmuştur.

Bir milli paranın değerinde üçte iki düşüklük yapmak gibi bir ameliye ancak harb ve benzeri gibi hâdiselerden ileri gelebilir.

Böyle olunca, Avrupa İktisadî İş Birliğinin ve Milletlerarası Para Fonunun huzurunda Türk parasının başına gelen, alelâde bir ameliye değil; bir ameliyattır.

Gerçeklen hâdise, milli Ekonomimizi ve maliyemizi altüst eden bir mahiye) almıştır. Hükümetin birbirini kovalayan hatalarının, paramızın başına getirdiği bu emrivâki yüzünden memleketin katlanmağa mecbur kaldığı meselelerin bir kısmını sadece hatırlamak yeter.

Hükümet dilediği kadar başka ad takmak istesin; Türk parası, değerinin üçte ikisi düşürülerek, ağır bir devalüasyona tâbi tutulmuştu. Bu yüzden vatandaş, bütçe içi ve dışı olmak üzere, iki buçuk milyar lirayı geçecek yani bir vergi ödemek mecburiyetindedir. Aynı zamanda, yabancılara olan borçlarımız, yine bu sebeple suni olarak, iki buçuk milyardan fazla, artmıştır. Memleketimizin malî ve iktisadî hayatı, intibakı çok zor, büyük bir sarsıntı devresine girmiştir.

Bütün bunlara rağmen, böyle ağır bir devalüasyondan evvel, devalüasyon esnasında ve sonra alınması tabiî ve zarurî olan tedbirlerin hiç biri önceden düşünülmemiş ve alınmamış olduğu içindir ki. bu ameliyeden umulan ferah neticelere ulaşılacağı itimadı da umumi değildir.

Gerçekten, dış ticaretimiz umulan canlılığa bir türlü kavuşamadı.

Birinci üç aylık İthalât kotası, muvaffak olmuştur, denilemez. İkinci üç aylık kota gecikmiştir. Tatbikat da henüz aydın ve tatmin edici değildir. Üstelik ithalâtın aynı tempo içinde bu yıl ve gelecek yıl devamı teminata bağlanamamıştır.

İhracatımız ise 1918 den beri en düşük sevmeye 1958 de inmiştir. 1959 yılı da ümit kırıcı görünüyor. Yani İthalâtın tabiî karşılığı yoktur ve bu ayarlanamamıştır.

İç istikrar tedbirleri iyi tanzim edilememiştir. Bugünü sağlam ve geleceği emin neticeler elde edildiği de iddia olunamaz.

Şu halde ve eğer yapılan bunca fedakarlık gemici bir ferahlık ve sonu gelmeyen bir ümitten ileri gidemezise, işte asıl o vakit buhran bütün meseleleriyle karşımıza dikilecektir.

Demek oluyor ki, memleketin yeni bir sürprizle karşı karşıya kalmaması. Hükümetin bu kuvvetli ihtimale bir an önce ve büyük bir ciddiyetle baş eğmesine bağlıdır

Ç A L I Ş M A

»Sendikalar

Talihsiz bir beyanat.

Mayısın ilk günü gazetelerini ellerine alan bütün vatandaşlar gibi Türk işçileri de Çalışma Bakanlığı Vekili Saltık Şamanın Anadolu Ajansına verdiği beyanatı hayretle okudular. Takvim 1, Nisanı gösterseydi belki de. isin içinde bir muziplik okluğunu bir çok kişi düşünecekti. Ama takvim 1 Mayısı gösteriyordu. Kibarlığı ve ağırbaşlılığı ile tanınan Devlet Bakanı Halûk Şamanın beyanatı hakikaten garipti. C. H. P. yi 1 Mayıs arifesinde işçilere beyanname dağıtmakla suçlandırıyordu.

Bu sözleri okuyan sendika liderleri "neymiş bu beyanname" demekten kendilerini alamadılar. Kendilerinin böyle bir beyannameden haberleri bile yoktu. Beyanatın diğer kısmını okuyunca kasıklarını tuta tuta gülmeye başladılar. Meğer Halûk Şaman, son C. H. P. Kurultayında sosyal meselelere dair alınan kararları işçilere izah eden bir broşürü bahis konusu ediyordu. Broşürü biraz evvel okumuşlardı. 1 Mayısın arifesi acaba bir ay mı sürüyordu ? Sonra C. H. P. 1 Mayısta beyanname dağıtsa bile C. H. P. nin ne olduğunu dost düşman herkes bilmiyor muydu? C. H. P. nerede komünistlik neredeydi Böyle bir isnat ancak güldürür, ayıplanır veya kızdırırdı.

C. H. P. ve İşçiler

Çalışma Bakanlığı Vekili bu ağır ithamdan sonra, C. H. P. nin İşçi meselelerindeki çalışmalara temas ediyor ve henüz görmediği ve 'bilmediği bir çalışmaları "samimiyetsizlik vesikası" olarak damgalandırıyordu. Politikacılar için bu büyük bir kusur sayılmazdı. Muhalefet yıllarında grev hakkını iktidara götüren bir basamak olarak kullanıp, iktidara gelince unutan bir partinin mümessili tarafından "samimiyetsizlik" iddiaları normaldi. Hele Çalışma Bakanlığının yıllarca halledeceğini söyleyip, askıda bıraktığı meseleleri C. H. P. nin,. kanun tasarl-arı halinde biribiri arkasına Meclise getirdiklerini görünce, iktidarın "samimiyetsizlik" iddialarını daha yüksek perdeden tekrarlamasına kimse şaşmayacaktı.

Hakikaten C. H. P. mahdut kadrolu Araştırma Bürosunun gayretiyle işçi meselelerine dört elle sarılmıştı. Geçen ay sosyal komisyon da faaliyete geçince, işçilerin yıllardır bekledikleri kanunlar birer birer orsaya çıkmaya başlamıştı. İlk olarak yeni bir sendika kanunu hazırlandı. Sendikalar kanununun kollektif mukavele ve grev ile olan sıkı münasebetleri unutulmayarak, sendikalar Kanunu tasarısı, grev ve kollektif mukavele tasarıları bir bütün halinde düşünüldü, Sendikalar kanunu tasarısı tamamlanır tamamlanmaz, diğer iki mevzudaki görüşlerin kanun diline dökülmesine başlandı. Ayrıca iş kanununun bazı maddelerinin tâdiline matuf çalışmalara girişildi.

Sendikalar kanunu tasarısı.

Hemen hemen son şeklini alan sendikalar kanunu tasarısı "sendika hürriyetini, tabii haklardan ve insan haklarından biri olarak bütün icaplarıyla" tesis etmektedir. Şimdiki sendikalar kanununun bütün aksak taraflarını düzeltmekte ve sendikaların gelişmesi için yeni hükümler getirmektedir. Şimdiki kanunun en çok şikâyet edilen tarafları, bu kanunun iyi niyetli olmayen bir iktidar elinde sendikaların baskı altında tutulabilmesine imkân vermesiydi. "Sendikalar siyasi faaliyette bulunamazlar" hükmü sendikalar için daimi bir tehditti. En meşru ve meslekî faaliyetlerin müdafaasının bile "vay sen siyaset yapıyorsun" dîye baltalanması mümkündü ve nitekim baltalanmaktaydı. Sonra bazı sendika idarecileri sendika gelirlerini kanun ve tüzüğe aykırı maksatlar için kullandılar diye binlerce üyesi olan bir sendika kanatılma tehlikesiyle' karşı karşıya kalabilirdi. Hele mahkeme kararının kesinleşmesinden, evvel sendikaların muvakkaten -kapatılabilmesi -ki ebedi olabiliyordu, sendika hürriyetine ağır bir darbe indiriyordu. Kaldı ki iktidar, sendikalar kanununun en hafif boşluklarından bile İstifadeyi ihmal etmiyordu. Meselâ şimdiki kanunun sekizinci maddesi birliklerin "aynı iş kolunda ve birbirleriyle ilgili iş kolunda" çalışanların . bir araya getirdiğini yazmaktadır. Birbirleriyle ilgili iş kollarının ne olduğu bir nizamname ile tespit edilmiş değildir. Ama tatbikatta 1954 yılına kadar birbirleriyle ilgili olmayan iş kollarında çalışan sendikaların birlikler kurmaları hoş karşılanmıştır. 1954 den sonra bazı siyasi sebepler yüzünden Çalışma Bakanlığının teşebbüsü üzerine bu tarz birliklerin fesih yoluna gidilmiştir. İşte C. H. P. nin hazırladığı yeni tasarı bu aksaklıklara son vermektedir. Birlikler, birbirleriyle ilgisi olmasa da en az iki sendikanın bir araya gelmesiyle kurulabilecektir. Sendikaların, birliklerin, federasyonların ve konfederasyonların kapatılmaları ve sadece suç işleyen idareci ve üyelerin tecziye edilebilmeleri esası kabul edilmiştir. Pek mahdut hallerde sendikaların faaliyetten menine cevaz' verilmiştir. Yalnız faaliyetten men kararının müddeti altı ayı geçemez. Faaliyetten men, hükmü şahsiyetin ortadan kalkması neticesini doğurmaz. Diğer taraftan sendikalar üyelerinin refah ve meslekî menfaatlerini her hangi bir şekilde ilgilendirebilecek her konu hakkında incelemeler ve araştırmalar yapmak ve fikirlerinin gerçekleştirilmesi için her türlü kanuni yollarda faaliyet sarfetmek hakkına sahiptirler. Bu hüküm,, sendikaların faaliyetine "siyasi" damgasının vurulması tehlikesini ortadan kaldırmaktadır. 17 nci maddede de sendikaların yapamayacağı siyasi faaliyetleri sayarak yapabilecekleri siyasi faaliyetleri tâyin etmektedir. Bu maddeye göre sendikalar seçimlerde aday gösteremezler, siyasi partilerle organik bir bağ kuramazlar, onlardan bağış alamazlar. Bu tahditler sendikaların seçimlerde muayyen bir partiye veya adaya oy verilmesi için tavsiyede bulunmalarına mâni değildir.

Halûk Şaman
"Samimiyetsizlik"

Bütün bu hükümler sendikaların iktidarı baskısından korumaya matuftur. Sendikaların iktidarın baskısından kurtulması, onların gelişmesini kolaylaştıracaktır. Ama tasarı ayrıca sendikaları kuvvetlendirecek yeni hükümler getirmektedir. Herşeyden evvel sendika kurabilmek hakkı genişletilmektedir. Hâlen sadece iş kanununun işçi ve işveren saydığı kimseler sendika kurabildikleri halde, tasarıya göre her türlü işçiler, esnaf yanında çalışan işçiler, ziraat işçileri, memurlar sendika kurabileceklerdir. Birlikler, federasyonlar, konfederasyonlar kurulması ve milletlerarası teşekküllere üye olunması son derece kolaylaştırılmıştır. Sendika idarecilerine her türlü teminat tanınmıştır. Üyelerin Sendika aidatının işveren tarafından kesilmesi prensip kabul edilerek başlıca şikâyet mevzuu olan aidat meselesinin halli düşünülmüştür. Herşeyden mühimi grev hakkı tam bir demokratik anlayışla işçilere tanınmaktadır.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Doğu - Batı

Dörtlerin provası

11 Mayıs Cenevre toplantısının yaklaşması dolayısiyle Batı dünyasına hâkim olan endişeler un hafta başında dağılmağa başladı. Ay sonunda yapılan Paris toplantıları, Sovyetlerle bir masa başına oturmadan önce Batılılar arasında fikir birliğine erişmek bakımından hayli faydalı olmuştu. Fransız başşehrine en az ümitle Siden İngiliz Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd bile Londraya döndüğü zaman verdiği beyanatta memnuniyetini gazetecilerden gizleyemedi.

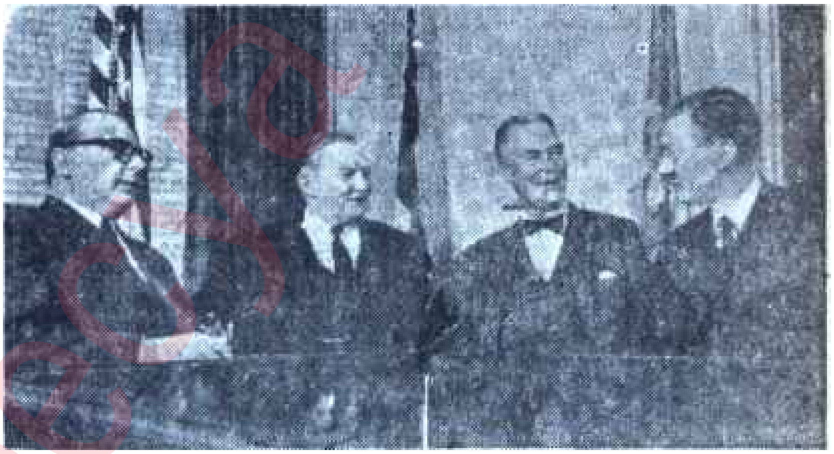
Geçen yılın sonundan beri, Sovyetlerin Almanya mevzuunda ortaya attıkları yeni teklifler Batılı büyük devletleri dört taraflı bir çıkmazın içine hapsetmiş gibiydi. Son haftaların mühim hâdiseleri, yani Dulles'ın istifası ve Adenauer'in başkanlıktan çekilmek karan ilk bakışta karşılaşılan meseleleri daha da güçleştirmiş gibi gözükmekteydi. Halbuki, aslında bu iki hâdise. Batılılar arasındaki yakınlaşmayı hayli kolaylaştırmıştır. Sovyetlere karşı takınılacak tavır bakımından İngilterenin aylardanberi ısrarla ileri sürdüğü teklifler,, artık -bilhassa Amerikalılar ve Almanlar tarafından- daha fazla anlayışla mütalâa edilmektedir. Londra Hükümeti, Berlinin bu, günkü statüsünde sonuna kadar inatla ısrar etmenin pek de realist bir tutum olmadığını defalarca belirtmiştir. Macmillan hükümetine göre, Berlin için yeni bir statü bulmak zamanı artık gelmiştir; fakat yeni bir statü bulunmasını kabul etmek, muhakkak o şehirdeki haklardan vazgeçmek mânasına alınmamalıdır. Sovyetlerle yapılacak müzakereler sonunda, hem bugün mevcut olan hakları başka formüllerle muhafaza etmek, hem de bundan sonra ortaya çıkabilecek ihtilâflara karşı daha sağlam bir hukikî temel kurmak mümkün olabilir. Bütün mesele, devekuşu siyasetinden ayrılmak ve Sovyetlerle konuşmanın muhakkak zararla kapanacak bir macera olmadığını anlamaktan ibarettir.

Son Paris toplantılarına kadar İngilizleri en çok endişelendiren taraf, NATO teşkilâtında veya Pentagone'da hâkim olan görüşün Amerikan dış siyasetine de kuvvetle tesir etmesiydi. Dulles'ın fiilen işbaşında bulunduğu zamanlarda bu görüşün tesirlerini önlemek diye bir şey bahis mevzuu olamazdı, zira bizzat Dulles'ın tutumu ile böyle bir düşünce tarzı arasında hiç' bir fark yoktu. Fakat, son Paris toplantısında azçok bir anlaşmaya varılabilmiş olması, State Department'ın artık eskisinden farklı bir şekilde düşünmeğe başladığına delil sayılmaktadır. Dışişleri Bakanlığının idaresini Dulles'dan devralan Christian Herter, aynı bakanlıkta veya askeri muhitlerde hâkim olan konferans korkusundan kendisini kurtarabilmek için hayli zamana muhtaçtır. Fakat daha şimdiden Amerikanın tutumunda hafif bir gevşemenin başlamış olması bile, Doğu-Batı münasebetlerinin iyiye doğru gitmesi bakımından hayırlı bir işaret olarak kabul edilebilir.

Ahbapların yalnızlığı

İngiltere ile Amerikanın tutumlarında beliren bu yakınlaşma, Batı dünyasının en az uzlaşma taraftarı diye bilinen diğer iki âzasını tecrit edilmiş durumda bırakmaktadır. Bilhassa Adenauer'in son kararı, Doğu-Batı müzakereleri arefesinde beliren Alman-Fransız blokunun değerini azaltmış olmaktadır. Adenauer'in yerine geçecek bir hükümet başkanının Fransa ile meydana gelen yakınlaşmayı daha nekadar devam ettirebileceği şüphelidir. Şimdiden, müşterek bir İngiliz-Amerikan tutumu karşısında Fransız-Alman mihverinin pek fazla bir şey ifade etmiyeceğine dair Alman basınında yazılar çıkmaktadır. İngilizlerin sabırlı ve ısrarlı temaslar sonunda Amerikalıları da "elâstikiyet" esasına inandırabilmeleri, Almanlara göre, Paris üzerindeki baskının artmasıyla neticelenecektir. Londradan gelen tazyiklere -bilhassa Adenauer'in desteği sayesinde- mukavemet eden bir Fransızın Sam Amca karşısında fazla dayanabileceğini düşünmek hakikatlere göz yummak olacaktır.

Geçen hafta içinde İngiltere başbakanı Macmillan'ın Avam Kamarasında verdiği bir beyanat da, şimdiye kadar Doğu-Batı yakınlaşması bakımından Londra hükümeti aleyhinde ileri sürülen iddiaların kuvvetini hayli azalttı. Konferans tekliflerini, zirve toplantıları için yapılan hazırlıkları ve her iki blok arasında "kuvetlerin dondurulması" şeklinde bir uylaşma hevesini kurnaz Macmillan'ın bir ip politika manevrası olarak göstermek isteyenler, bu beyanat üzerine güç duruma düşmüş oldular. İngiliz başbakanı normal müddet dolmadan önce, yani gelecek bahara kadar genel seçimlere gidilmeyeceğinden bahsediyordu. Halbuki, şimdiye kadar Macmillan aleyhine çalışan propaganda mekanizması, bütün bu tertiplerin altına "sulhu kurtarmak", "atom harbini önlemiş olmak" gibi seçimlerde kullanılabilecek bazı hesapların yattığını ima etmekteydi. Gerçi, Macmillan'ın kazanabileceği kurtarıcılık sıfatları, gelecek bahara kadar da kolayca eskimiyecaktir ama, İngiltere başbakanının -hiç olmazsa kısa vade içinde, bu gibi hesapların peşinden koşmadığı artık belli olmuştur. Kaldı ki. insanlığı atom harbinin facialarından kurtardıktan sonra, bunun iç politika bakımından" getirebileceği nimetlerden faydalanmak da Macmallan'ın en tabiî hakkı sayılacaktır.

Batılı Dışişleri Bakanları

Ne ahenk, ne ahenk!

27 Mayıs yaklaşırken

Amerikan, İngiliz. Fransız ve Alman dışişleri bakanları arasında vukubulan Paris toplantısından sonra yayınlanan resmî tebliğin iyimser havasına ve dışarıya sızan haberlere göre, 11 Mayıs konferansında Batılıların dayanacakları esaslar azçok belli olmuştur. Bir defa, Batı dünyası Berlindeki haklarından bir fedakârlıkta bulunmağa yanaşmıyacaktır. Bulunacak yeni hukukî şekil ne olursa olsun, iki buçuk milyon Almana karşı girişilmiş olan taahhütlerin yerine getirilmesine bilhassa dikkat edilecektir. Bunun için de, teminat altına alınması gereken en mühim husus, Berline serbestçe giriş hakkıdır. Giriş hakkını teminat altına alan hükümler bakımından Sovyetlerin bü-

tün mesuliyeti Doğu Almanya hükümetine devretmeleri ve böylece Doğu Berlindeki rejimin girişeceği keyfî hareketler karşısında seyirci kalacaklarını ilân etmeleri, harp sonunda dört büyükler arasında varılan anlaşmaya aykırı görülmektedir. Sovyetler, şehrin idaresini başka makamlara devrederken bir zamanlar yüklendikleri taahhütlerin de teminat altında bulunmasına dikkat etmelidirler. Bu esaslara göre hazırlanan Batı plânına göre, Berlinin statüsü Almanyayla müşterek bir barış andlaşması İmzalanıncaya kadar ayrı kalacaktır. Her iki Almanyanın birleştirilmesi iki üç yılda kademeli bir şekilde başarılacak, bunun için de müşterek bir komisyon kurulacaktır.

11 Mayısta Sovyet diplomatlarının önlerine konacak Batılı tekliflerin reddedilmesi hâlinde ne gibi bir yol tutulacağı hususunda henüz bir anlaşmaya varılmış değildir. Şimdiki anlaşma havası ancak ileri sürülecek teklifler bakımından meydana gelmiş. tir, Halbuki, şehir idaresinin Doğu Almanya makamlarına devri tarihi olarak aylarca önce ilân edilen 27 Mayıs günü yaklaşmaktadır. Bunun ipindir ki. konferanslarla alâkalı hararetli hazırlıklar State Department'i meşgul ederken, askerî makamlar da kötü ihtimalleri düşünerek hazırlanmaktadırlar. Ondokuz günlük bir Avrupa seyahatinden Washington'a dönen Ordu Bakanı Wilber Brucker, Ferlinde bulunan Altıncı Tümene mensup iki muhabere grubunun herhangi bir mahalli karışıklığı önleyebileceklerinden emin olduğunu söylemiştir. Bu iki grubun başa çıkamıyacakları hâdiseler de, daha gerilerdeki NATO kuvvetlerinin müdahalesini icabedecek. böylece bir tek şehrin kadar; yüzünden üçüncü dünya harbi kopabilecektir.

Irak

Bahar şenlikleri

Birleşik Arap Cumhuriyetinin yorulmaz çeneli başkam Albay Abdülnâsır, gecen hafta sonunda, İşçilerle yaptığı bir konuşma sırasında, yeni bir iddia ile ortaya çıktı. Albaya göre, Iraktaki bütün komünizm tahrikleri hep İngiliz emperyalizminin eseriydi. Arap milliyetçiliğimle başka yollardan başa çıkamayan İngiltere şimdi de komünizmi deniyordu. Abdülkerim Kasım rejimi artık 14 Temmuz ihtilâlin n prensiplerinden tamamen ayrılmıştı. Iraklı ihtilâlciler şimdi Birleşik Arap Cumhuriyetine, yani Arap milliyetçiliğinin öncüsüne karşı cephe almakla aslında İngilizlerin ekmeğine yağ sürmekteydiler. Nâsırın Kahiredeki kanuşmasından henüz bir gün sonra, Washington'dan yükselen bir ses, Iraktaki komünizm tehdidinin basit bir İngiliz oyunundan ibaret olmadığını ve çok daha esaslı bazı hesaplara dayandığına bir defa daha tekrarladı. Konuşan, Amerikan. Dışişleri Bakanlığının Orta Doğu dairesi müdür muavini Parke T. Hart'tı Dış Siyaset Derneğinin bir toplantısında söz alan tecrübeli diplomat. Iraktaki komünizm, faaliyeti hakkında son derece alâka çekici bazı malûmat verdikten sonra, bunun Moskovadaki makamlar tarafından hazırlanmış uzun vadeli bir plâna dayandığı noktasında ısrar etti. Sovyetler, Iraka mütemadiyen teknisyen yollamakla kalmamakta, aynı zamanda da çok kolay şartlarla kredi açmaktaydılar. Burs verilerek Moskova Üniversitesine gönderilen ve orada marksizm esaslarına göre yetiştirilen gençlerin sayısı hızla artmaktaydı. Çeşitli mevzularda temaslarda bulunmak üzere Iraka gelen Sovyet kültür heyetinin sayısını tesbit etmek hayli güçtü. Nihayet, en mühim nokta olarak, memlekette eskiden beri mevcut bulunan komünist unsurlar, artık gizli faaliyetten vazgeçip açıkça teşkilâtlanmaktaydılar.

1 Mayıs günü Bağdat sokaklarında cereyan eden hâdiseler. Iraktaki durum hakkında bu ikinci tefsir tarzının Nâsır'ınkine nisbetle hakikate daha yakın olduğunu gösterdi. İşçi Bayramı Irakta ilk defa kutlanıyordu. O gün, davul zurna seslerine ayak uyduran binlerce köylü ve üniformalı bandolarıyla geçen onbinlerce işçi, Bağdat sokaklarında tehlikeli sloganlar haykırmaktaydılar. Geçit resmini tertipleyen ve taburların önünde yürüyen komünist ajanları ellerinde "Yaşasın köylülerle işçilerin işbirliği!", "Bütün dünya işçileri birleşin!" gibi dövizler vardı. Sokaklar krapon kâğıtlarıyla ve palmiye yapraklarıyla donanmıştı. Sokak başlarına General Kasımın portreleri asılmış, binaların cepheleri o zamana kadar görülmemiş büyüklükte bayraklarla süslenmişti. Bağdatta kalan bir iki Batılı gazeteci, bu manzara ile Doğu Avrupa şehirlerinin o günkü manzarası arasında pek az fark bulabildiler.

Eksiksiz manifesto

Bağdat sokaklarındaki 1 Mayıs şenliklerinden bir gün önce, Irak Komünist Partisi çok mühim bir manifesto nesretmişti. 'O zamana kadar komünist basın veya partiye sempati duyan yazarlar tarafından ileri sürülen talepler bu defa resmen ilân edilmekteydi. Dört gazetede birden aynı günde yayınlanan manifesto, yakında kurulacak kabine bakımından bazı. istekleri bir araya getirmekteydi. General Kasım, memleketin idaresini yeniden teşkilâtlanmış b r kabine yoyoluyla yürütmek hususunda millete söz vermişti. Hükümetin, kuruluş, işleyiş ve teşkilâtlanış tarzı hakkında uzun zamandan beri devam eden hazırlıklar tamamlanmış durumdaydı. Komünist Partisi de bu fırsatı kaçırmak istememiş ve manifestosunu yayınlamıştı.

Komünistler, herşeyden önce, rejimi yıkmak isteyebilecek bozgunculara karşı bir hazırlık tedbiri "olmak üzere "mukavemet kuwetleri"nin ve bütün halkın silahlandırılmasını talep etmekteydiler. Tabiî, "mukavemet kuvvetleri"nden kimlerin kastedildiğini bulmak hiç de zor değildi. Komünist Partisi militanlarının devlet eliyle silahlandırılmasının eninde sonunda nereye varacağını tahmin etmek de aynı derecede kolaydı.

İkinci talep, Halk Mahkemelerinin kararlarını icra etmek hususunda

Bağdatta bir nümayiş

Kovadis?

gösterilen ihmallerle alâkalıydı. General Kasım'ın "sevgili biraderi" Albay Arif, mahkeme tarafından ölüme mahkûm edildiği halde hâlâ idam olunmamıştı. Komünistler, Arap milliyetçiliğinin ve Nâsırcılığın en hararetli taraftarlarıyla birlikte bu genç ihtilâlcinin de ortadan kaldırılmasını sabırsızlıkla beklemekteydiler.

Dört başı mamur manifestonun son talebi de hükümet mekanizmasında esaslı bir temizleme yapılmasını icabettiriyordu. 14 Temmuzdan beri sık sık tevkifler yapıldığı hâlde, yine de devlet dairelerinde komünizm düşmanı memurların çalışmalarına müsaade olunmaktaydı. Irak Komünist Partisi, tıpkı sahtekârlar, hırsızlar ve rüşvetçiler irin yapıldığı gibi, komünizm aleyhtarları için de köklü bir temizlik hareketine girişmenin doğru olacağına inanmaktaydı.

Nuri Saidin sözde demirden idaresinin Irakta ektiği tohumlar işte bunlardı. Hâlen bütün mesele. General Kasımın bu gidişe dur diyebilecek kudrette olup olmadığıydı.

A B. D.

Hırçın diplomat

Bayan Clare Boothe Luce'un Brezilya Büyükelçiliğine tâyiniyle başlayan hâdiseler serisi geçen hafta sonunda. Beyaz Saraydan yayınlanan bir istifa kararıyla nihayet buldu. Başkan Eisenhower, bu tanınmış kadın diplomatla yaptığı bir saatlik bir konuşmadan sonra, istifa kararını üzüntüyle kabul etmek zorunda kaldığım bildirdi. Bayan Luce da, Başkana hitaben yazdığı mektupta "bana verdiğiniz vazifeyi yerine getirebilmem artık imkansızlaşmıştır" demekteydi. Meşhur Life ve Time mecmualarının sahibi Mr. Henry Luce'un karısı olan bayan elçi, aleyhinde yapılan çirkin isnatlardan ve vazifeyi başarabilme kabiliyetine karşı gösterilen itimatsızlıktan şikâyetçiydi.

Bayan Luce, şikâyet ve istifa mektubunu yazdığı tarihten henüz iki gün önce. Senato'nun tasvibini almıştı. Amerikan anayasasına göre, Başkanın yapacağı diplomatik tâyinlerin bir de Senato tarafından tasdik edilmesi gerekmektedir. Kır saçlı büyükelçi bu Senato tasvibim 11 aleyhte oya karşı 79 oyla kazanmıştı: Fakat, istifasına yolaçan hâdiseler de yine bu zaferin kazanıldığı gün Senato'da cereyan etti.

Bazı senatörler, Bayan Luce'un artık elçilik edebilecek hâlde olmadığını ileri sürmekteydiler. Daha önce Amerikanın İtalya Büyükelçiliğini yapmış olan diplomat kadın, iddialara göre. hayli muvazenesiz bir mizan sahibiydi. Bazan müthiş hırçınlaşıyor ve diplomasi kaidelerini hiçe sayarak karşısındakilere âdeta hakaret ediyordu. Sonra, Henry Luce'un karısı olması da meseleydi biraz daha güçleştiriyordu. Life ve Time gazetelerinin Güney Amerikadaki itibarları pek yüksek değildi. Hele Time mecmuasının gecen ay Bolivyada se--p olduğu hâdiselerden sonra, Bayan Luce'un oraya bitişik bir memlekete elçi tâyin edilmesi pek doğru olmamıştı. Bolivyadaki hâdiseler, Time mecmuasında yayınlanan bir makaleden çıkmış, Amerika ile bazı güneyli komşuları arasındaki münasebetlerdeki soğukluğu biraz daha arttırmıştı. Time'a göre, Bolivyayı bugün içinde bulunduğu çıkmazdan kur., tarmanın tek çaresi, memleketin topraklarını -dertleriyle birlikte. komşuları arasında paylaştırmaktan ibaretti. Güney Amerikalıların gururlarını kırıcı böyle bir makaleyi mecmuasında yazdıran adamın karısını o taraflara elci göndermek bazı senatörlere muazzam bir diplomatik gaf olarak gözükmekteydi. Fakat, bütün bunlara rağmen, Bayan Luce'un tayini umulduğundan çok fazla bir ekseriyetle tasdik edildi.

Clare Boothe Luce
İstenmeyen Sefire

Tâyin kararına itiraz eden onbir senatörden biri de Oregon'lu Demokrat Senatör Wayne Morse'du. Bu mücadeleci adam aynı zamanda Lâtin Amerika işlerine bakan bir talî komitenin de başkanlığını yapmaktaydı. Bayan Luce'un ruhî mizacı bakımından artık bu gibi nazik işlerde kullanılmasının memleketi derde sokacağını, Güney Amerika memleketleri ile kurulan münasebetlerin tekrar tehlikeye girebileceğini söyleyen Senatör Wayne Morse etrafına ekseriyet toplamağa çalıştı ama, muvaffak olamadı.

Onun başaramadığı işi bizzat Bayan Luce başardı. O gün, kendi aleyhinde söylenen şeylere çok kızmıştı. Gazetecilerle konuşurken Senatör Wayne Morse'dan acı acı şikâyet etti Ve "asıl deli odur" dedi. Bayan Luce, beyanatı sırasında, nerdeyse argoya kaçacak kadar kuvvetli kelimeler kullandı ve kendisine atılan "çamurları" aynen sahiplerine iade ettiğini de gazeteler vasıtasıyla Senatoya bildirdi. Tabii, elçiliğe tâyin edilen bir kadının bu şekilde konuşması Senato âzaları arasında muazzam infial uyandırdı. İki gün önce kendi lehine oy kullanmış olanlar "Hakikaten bu kadar ölçüsüz bir kadın olduğunu bilseydik tasvip etmezdik" demeğe başladılar. Meselenin memlekete yayılması karşısında, Bayan Luce'a düşen şey, yeni tâyin edildiği elçilikten- istifa etmekti; o da bunu yapmakta gecikmedi.

Almanya

Buhranın başlangıcı

«Alman Basın Ajansı"nın (Deutsche Presse - Agentur) 57. yaşındaki müdürü Dr. Fritz Saenger'in pek yakında bu vazifeden ayrılacağı haberi Almanya'da halk efkârım çok yakından meşgul etmektedir. Dr. Saenger sosyal demokrat üyesidir. Saenger'in 31 mayısta vazifesinden ayrılmasına karar veren Alman basın Ajansı İdare Heyeti ise üç sosyal demokrat ile sosyalist aleyhtarı partilere mensup on yedi üyeden meydana gelmektedir.

Dr. Saenger bundan on yıl önce, üç batılı işgal bölgesindeki Alman ajanslarının birleştirilmesinden beri devamlı olarak bu vazifede bulunuyordu. Kendisini işbaşından uzaklaştırmak için girişilen teşebbüsler 1952 de başlamıştı. Dr. Saenger'in muarızları, artık nöbet değiştirme vaktinin geldiğini ileri sürmektedirler. Belki de haklıdırlar, ama Saenger'in vazifeden ayrılış şekli, bunların daha çok siyasi gayelerle hareket ettikleri şüphesini yemden canlandırmıştır. Sosyal demokratların iddiasına göre. hıristiyan demokratlar 1961 deki genel seçimlerden önce Alman Basın Ajansının başına kendilerine yakın bir kimseyi getirmek istemektedirler. Alman Gazeteciler Federasyonu" da 9 nisanda yayınladığı bir karar suretinde, Dr. Saenger'in vazifeden ayrılmasını saran esrarengiz havaya işaret etmekte, bu esrar perdesi dağılmadıkça, "Alman Basın Ajansı"nın bağımsız durumunun siyasi ve sınai menfaatler tarafından tehlikeye düşürüleceği endişesinin haklı olacağını ileri sürmektedir. "Die Welt" adındaki bakımsız gazete, Dr. Saenger'in, vazifesini hiçbir sızıltıya meydan vermiyecek bir tarafsızlıkla yaptığını belirttikten sonra," resmî Alman ajansı "Deutsche Nachrichtanbüro"-nun "Nazi hükümetinin sözcüsünden başka birşey olmadığı zamanları

hatırlatmaktadır. Dr. Saenger'in işbaşından uzaklaştırılması, siyasi tutumları ne olursa olsun, bütün Alman gazetelerinin tepkileriyle karşılaşmıştır. Protestanların organı bağımsız "Christ und Welt", durumu "rezalet" kelimesiyle vasıflandırmakta ve "Alman Basın Ajansında yer alan gazetecilerimiz, Ulbricht ile cellâtlarının doğu bölgesinde yaptıklarından farklı hareket etmediklerini anlamalıdırlar" demektedir. Muhafazakâr Hür. Demokrat Partinin' organı "Das Freie Wort", "Bağımsız bir ajansı parti menfaatlerine feda etmek için girişilen bu teşebbüs bitelâşa düşürmektedir" diye yazmaktadır. Düsseldorf'ta yahudiler tarafından yayınlanan "Allgemeine Wochenzeitung" ise "Genç Alman demokrasisinin, bu temel prensiplere yapılan hücumlara karşı nasıl bir tepki göstereceğini merak ediyoruz" diye sormaktadır. Durumu en sakin karşılıyan ise bizzat Dr. Saenger olmuş ve haberi öğrendikten sonra en yakın telefona giderek "Alman Basın Ajansı"nın Hamburg bürosunu arayarak haberini yazdırmıştır: "Saenger Alman Basın Ajansından ayrılıyor."

Endüstrinin tehdidi

Dr. Saenger"in işbaşından uzaklaştırılmasının haklı veya haksız yönleri ne olursa olsun, buna karşı Alman efkârı umumiyesinin ve basının gösterdiği tepki cesaret vericidir. Gerek hükümetin, gerekse endüstrinin, muhabirleri ve gazete sahiplerini kontrol altına ,almak maksadiyle sarfettikleri gayreti gittikçe artırdıklarında şüphe yoktur. Endüstrinin bu yoldaki teşebbüsü çok daha gizli kapaklı olduğu için, şu anda en tehlikeli sayılanı da budur. Zira hükümetin atılgan gazetecileri dizginlemek maksadiyle yürürlükteki kanunlara sıkı sıkıya sarılması ve ayrıca yeni bir kanun hazırlaması, derhal elbirliğiyle açığa vurulmuş ve bu teşebbüslere şiddetle kar-ı konulmuştur. Hükümetin yalan haber mevzuunda hazırladığı çok şumullü bir tasarı fiyaskoyla neticelenmiştik, " Yeni kurulan Basın Konseyi vazifesini yaptığı takdirde, bu yoldaki ikinci tasarının da çöp sepetine atılması muhakkaktır. Bundan başka basın hürriyetinin müdafileri. Federal Yüksek Mahkemenin başsavcısının şahsında hiç beklenmedik bir yardımcı bulmuşlardır. Başaavcı Dr. Güde. gazetecilerin yaptığı bir toplantıda söz alarak, vazifelerini müdrik gazete sahiplerinin halka hizmet ederken bazan elde olmaksızın karşılaştıkları takibat tehlikesine karşı, bu dâvaları inceliyecek hâkimlerin gerek ahlâki, gerek kanuni meseleleri değerlendirmeğe tam mânasiyle muktedir oldukları hususunda teminat almaları gerektiğini söylemiştir.

Şimdiki halde, basın için en büyük tehlike, endüstriden çelmektedir. Öbür memleketlerde olduğu gibi Almanya'da da gazete yayım masrafları büyük bir artış göstermiştir. Bugün kaba bir hesapla bu masrafların yüzde 42 si satışla, yüzde 58 i ise ilânlarla karşılanmaktadır. Halbuki savaştan önce bu nispet yüzde 65 e karşı yüzde 35 idi. Bundan dolayı gazetelerin çoğu bu başlıda gelir kaynağını göz önüne almak zorunda kalmışlardır. Belli başlı Alman gazetelerinin endüstri, ticaret ve maliye ile ilgili haberlere sayfalarında ver vermek için son zamanlarda giriştikleri yarışma da bunu ortaya koymaktadır. Meselâ "Frankfurter Allgremeine Zeitung" (tirajı: 200 bin) üç aydan beri "Blick durch die Wirtschaft" adlı günlük bir iktisadî ilâve yayımlamaktadır. "Die Welt" (tirajı: 220 bin) iktisadî kısmını genişletmiştir. Haftada üç gün yayımlanan "Handelsblatt", çıkmadığı günlere ait borsa haberlerini ayrıca vermektedir. Yine haftada üç gün çıkan "Deutsche Zeitung und Wirtschaftszeitung" günlük olarak yayımlanmağa hazırlanmaktadır. Gerçi bu duruma bakarak, endüstrinin basına daha fazla para sağladığı için, gazetelerin de siyasetlerim endüstrinin isteklerine göre ayarladığı neticesi zaruri olarak çıkarılamaz, ama Almanya'da endüstrinin memleketin siyasi hayatında rol oynaması ananevi bir olaydır.

Mesleğin güçlükleri

Buna rağmen, hele g3çmişteki güçlüklerle şimdiki engeller göz önüne alınırsa. Batı Almanyada gazetecilik mesleği yüksek bir seviyeyi muhafaza etmekte ve hürriyetini korumaktadır. Tek bir nesil boyunca Alman basını siyasi zaruretlerle iki kere yeniden teşkilâtlanmış, işbaşındakiler iki kere değişmişti. Kuvvetli ve zengin gazeteler kaybolmuştu. Bu arada meslekten ayrılmak zorunda kalanların sayısı binleri arıyordu. Bugün meslekte bulunan 10 bin gazetecinin yüzde 60 ı, mesleğe 1945 den sonra girmişlerdir. Batı Almanyada yayımlanan yalnız 630 günlük gazetenin tiraj yekûnu günde 16,3 milyonu bulmaktadır ki, 1932 de Almanyadaki bütün gazetelerin tirajından 5 milyon fazladır. Bunlara ilâve olarak haftalık resimli dergilerden ilim teşekküllerinin organlarına kadar değişen 5000 den fazla periyodik bulunmaktadır.

Alman basınının bu verimliliği, aynı zamanda başlıca dertlerinden biridir de. Bu 630 günlük gazete 580 ayrı basımevi tarafından yayımlanmaktadır. Bunların çoğu küçük basımevleridir ve tamamiyle bağımsız bir gazete çıkarmaktan çok, başlarım suyun üstünde tutmağa gayret etmektedirler. Çalışma gücünün bu şekilde dağılışından dolayı gazetelerden pek azı, en iyi elemanlar toplayıp çalıştıracak kaynaklara sahiptir. Yabancı ülkelerdeki - Alman muhabirlerinin sayısı 150 yi geçmemektedir. Batı Almanyadaki 10 bin gazetecinin ancak yarısı belli bir gazetede devamlı bir iş sahibidir. Bunlar ayda ortalama olarak 2000 lira kazanmaktadırlar. Geriye kalan öbür yarının aylık gelirleri ise 1200 ile 1500 lira arasında değişmektedir. Pek tabii olarak bunlar fazladan para kazanmak yollarını araştırmakta, bu arada rüşvet almak gibi bir tehlikeye maruz bulunmaktadırlar.

Batı Almanyanın büyük gazetelerinden her biri Federal Cumhuriyetin bir bölgesini ellerinde tuttuğu için, ortada rekabete yol açacak bir sebep de yoktur. Bundan başka bugün Batı Almanya'nın basın merkezi olan Bonn, tam mânasiyle bir basın merkezi olmaktan uzaktır. Meselâ 1933 deki Berlin gibi bir basın merkezi sayılamıyacak kadar cansızdır. Üstelik Bonn'un gazeteciler üzerinde çok kötü tesirleri vardır, onları haberlerde ve görüşlerde yeknesaklığa zorlamaktadır. Bonn'daki gazeteciler tıpkı her hangi yabancı bir başkentteki diplomatik muhabirlerin durumundadırlar; birbirlerini sık sık görüp, birbirlerinin haberlerine ve görüşlerine etki etmektedirler. Dar bir çevre oluşu, buradaki gazetecilerin hükümetin çeşitli dairelerinden, siyasi partilerden, endüstri kollarından, yabancı' elçiliklerden açılan sistemli baraj ateşine maruz bırakmaktadır. Haftada üç kere parlâmentoya uğramakta, çeşitli bakanlık sözcülerinin şu veya bu mesele hakkındaki resmî beyanatlariyle 'karşılaşmaktadırlar. Bütün bu tek taraflı işliyen propaganda arasında sivrilen şahsiyet sahibi gazeteciler pek azdır.

İngiltere

Dostların hesapları

Doğu - Batı münasebetleri bakımından Mr. Macmillan'ın tutumunu iç politika meselelerine bağlayanlar, başbakanın seçimler hakkındaki son beyanatından sonra fikirlerini değiştirmişlerdi. Fakat muhafefet lideri Gaitskell'in bu hafta başında Londrada söyledikleri işin içindeki hesapların sadece Macmillan'la alâkalı olmadığını gösterdi.

Elli üç yaşındaki lider İşçi Günü münasebetiyle Pazar günü binlerce kişilik bir toplantıda İngilteredeki işçiler komünistlerden ayrıldıklarını göstermek için bu günü 1 Mayısta kutlanmazlar- memleketin iç siyasetiyle dış siyaseti arasındaki münasebetlerden bahsetti. Mr. Gaitskell'e göre, Amerikan hükümeti önümüzdeki seçimlerde Muhafazakâr Partinin kazanması için elinden geleni yapmaktadır. Tabii, "Washington'daki idarecilerin "ellerinden gelen" en mühim şey de Mr. Macmillan'ın dış siyaset bakımından "popüler" bir şahsiyet olarak ortaya çıkmasını . sağlamaktan ibarettir. İşçi Partisi liderine göre, Amerikan hükümeti, Doğu - Batı münasebetlerinde İngilterenin müteşebbis davranmasını bilhassa, istemektedir.

KADIN

İstanbul

Kadın gazetesinin çayı

Neş'eli sesler, kahkahalar Urdan durdu. Hiltonun Roff-bar'ında çıt yoktu ve herkes adeta nefes almadan, Behçet Kemal Çağların meşhur Atatürk şiirini kendi ağzından dinliyordu.

Şair çoştukça coştu. Hemen bütün hanımlar ağlıyorlardı. Elbetteki bu, yalnızca kalbleri dolduran bir Atatürk sevgisinden ileri gelmiyordu. Hanımlar, Hiltona İstanbulun muhtelif semtlerinden geçerek gelmişlerdi. Ve Atatürkü her anışta simdi Beyazıt meydanındaki çarşaflı genç kızı, her köşeden, tuhaf tuhaf kadınları süzen kara sakallı, kara bakışlı yobazı hatırlıyor, şuur altına attıkları derdin tazelendiğini hissediyorlardı. Birleş» mek, birşeyler yapmak yobazı susturmak cahili aydınlatmak gerekiyor. du. Buna iman eden hanımların miktarı, gün geçtikçe artıyordu. Roofbardaki toplantıyı kadınlar tarafından, kadın dâvalarını savunmak gayesi ile çıkarılan Kadın Gazetesinin tertiplemiş olması da heyacanı artırıyordu. Kadın gazetesi o gün on ikinci yaş gününü kutluyordu. Gazetenin kurucusu İffet Halim Oruz gazetenin gayelerini anlatıyordu. Gazete, kadın dâvalarını korumak, kadın teşekkülleri İla müşterek çalışmalar yaparak, Türk kadınlarının Atatürk inkılaplarına olan bağlarını umumi efkâra ilân ederek, Beyazıt Meydanındaki kara çarşaflı genç kızın zihinlerde. Türk kadınları- hakkında beliren istifhamları ortadan kaldıracaktı.

İffet Halim Oruz. sözlerine "Atatürk senin izindeyiz" gözleriyle son veriyordu.

Kadın gazetesi şimdi bir anonim kadın şirketi tarafından çıkarılıyordu. Her yıl bir parça daha tekamül eden gazetenin, Türk kadınlığına büyük faydalar sağlıyacağını kabul etmek gerekirdi.

Kadın gazetesi mensupları o gün fevkalâde bir teşkilâtlanma kabiliyeti gösterdiler. Zarif bir şekilde mavi boncuklar içinde verilen piyango bileti numaralarından çok şık davetiyelere, güzel hediyelere sürprizlere kadar herşey mükemmeldi. Bir anda, davetlilere dağıtılan Kadın Gazetesi elden ele geçti ve yalnız Roof barı değil bütün Hiltonu istilâ etti. Bütün bunları hayranlıkla seyreden bazı erkekler içlerini çekerek şu itirafta bulundular.

Dünyayı kadınlar idare etmeliymiş.

İşin Güç Tarafi

Jale CANDAN

Türk Kadınlar Birliğinin son basın toplantıları bu teşekkülün kadın dâvaları konusunda, bir hamle yapmak istediğini göstermiştir ki bu, Birliği, birçok bakımlardan bu güne kadar tenkid etmiş olanları bilhassa sevindirmiştir. Birlik, Türk kadınını lâyık olduğu seviye» ye yükseltmek için bir kültür kampanyası açmak kararındadır. Cehaletin her türlü fenalığın ve felâketin yuvası olduğu muhakkaktır. Yalnız okuma yazma kursların n değil hatta, dikiş kurslarının dahi Türk kadınını bugünkü gerici temayüle karşı silâhlandırmaya yardım edeceğinden şüphe edilemez: Giyimin medeniyetle daima yakın bir ilgisi olmuştur. Yine bu basın toplantılarında, Birlik üyeleri, ucuz manto imâlatına giderek ve Türk kadınını her vesile ile aydınlatma yolları araştırarak, karaçarşafla mücadele edileceğini açıklamışlardır. Birlik senelerden beri kendisinden beklediğimiz bu hizmetleri tahakkuk etirebilecek midir? Hâdiselerin inkişafını beklerken, bir nokta üzerinde durmak istiyoruz: Öyle zannediyoruz ki, bu faaliyetleri göze alabilmesi için Türk Kadınlar Birliğinin, herşeyden evvel cesarete ihtiyacı vardır. Yobazın tehdit mektuplarının Birlik üyelerini korkutmayacağını biliyoruz. Fakat siyasete karıştırılmak kaygusu yok mu, işte senelerden beri T. K. B. inin bütün hareketlerin-? hâkim olan kaygu budur. Son basın toplantısında ise, bu kaygu iyice açığa vurulmuştur. Elbetteki inkılâplara hizmet gibi pek büyük bir vazifeyi başarabilmek için bir mücadeleyi göze almak lâzımdır. Bu mücadeleye karşı koymak istiyenler, ilk hamlede her şeye baş vuracaklardır. Meselâ partisine pek merbut olarak tanıdığımız bir Nazlı Tlabar C. H. P. ye hizmet etmekle suçlandırılacak veya bir açık göz ç kıp Birlik üyelerine, iyi niyetlerinin, basın ve muhalefet tarafından istismar edilerek dejenere edildiğini telkin etmeye çalışacak, onlara biraz daha beklemelerini tavsiye edecek hatta yakında bazı tedbirler alınacağından söz açacaktır. Bu arada muhalefetin veya basının da bilerek veya bilmiyerek, davaya zarar verecek tefsirlerde bulunması mümkündür. Meselâ yine bir Tlabarın siyasi hüviyeti ile Türk Kadınlar Birliği başkanı hüviyetini , karıştırmak gibi..

Her ne olursa olsun, dâvaya inananlar dâvanın zorluklarını göze almak zorundadırlar. Zaten onlar, bir defa efkârı umumiyeyi siyasi tarafsızlıklarına ve iyi niyetlerine inandırdıktan sonra, ne siyasi partilerden çekinmeleri için . bir sebep vardır, ne basından ne de hatta itham ve iftiradan.. Kadın dâvalarına hizmet etmek gayesinden başka bir gaye ve tanımıyan fakat bu yolda hiçbir şevden sakutmıyân bir Türk Kadınlar Birliği on üç milyon Türk kadınını peşinden sürükleyecek ve herkesin saygısını kazanacaktır.

Güzellik

Dert çok eskidir

Efsane birgün bir meleğin Allahı ziyaret ederek kadınlar için yardımini istediğini söyler. Melek, İsrael kadınlarının hep birden ağlaştıklarına şahit olmuştur. Zaman kadınların aleyhine işleyen korkunç faktördür. Irmak kenarında o zaman ayna yoktu- yüzlerindeki ilk kırışıklıkları ve maçlarındaki ilk beyazları seyreden kadınlar korkunç bir paniğe kapılmış lardı. Neticede kendi kendilerine karşı itimat hislerini kaybettiler. Melek Allahtan, onlara ebedi güzellik sırrını vermesini ister. Yine Efsaneye göre. Allah bu meleği kadınlara güzelliklerini muhafaza etmek için bir takım usûller öğretmekle vazifelendirmiştir ve melek, altun borozanını çalarak, İsrael kadınlarını toplamış, onlara ebedi güzellik sırrını tevdi etmiştir. O günden bu güne, güzellik sırrına vakıf olan kadınlar çirkin kadının dünya yüzünde bulunmadığına kanaat getirmişlerdir.

Meleğin Israel kadınlarına öğrettiği usullerin neler olduğunu bilmek için kâhin olmaya lüzum yoktur. Zira kadınlar tarihin her devresinde aynı metod ve usulleri -değişik değil fakat daha tekâmül etmiş bir şekilde kullanmışlardır..

Aradan asırlar geçmiş, bir fransız yazarı, Leon-Paul Fargue,. -artık ancak çirkin olmak istiyen kadın çirkin olacaktır- demiştir.

1959 senesinle, ise Amerikanın en muazzam endüstrisi olan güzellik endüstrisinin ortaya attığı, sevimli dövizler, kadınlara yüz yıllardır aradıkları emniyet hissini- kolayca aşılamıştır. Bugün dünyanın her tarafında, binlerce güzellik enstitüsünün kapısında yanıp sönen ışıklar milyonlarca kadına şu sözleri telkin etmektedir: Çirkin kadın yoktur. Yalnız tembeller çirkindir. Siz de isterseniz . güzel olabilirsiniz. Güzellik malzemesi satışı yapan bir mağazanın reklamı ise aynen şudur. -Burası fikir ve buluş deposudur. Sattığımız şey ise ümittir.- Amerikanın 1959 senesinde ortaya attığı sevimli dövizler, kadındaki, kendini beğendirme, hoşa gitme arzusuyla birleşince ortaya, güzellik endüstrisinin tekâmülü meselesi çıkmıştır. Bu gün dünyanın ' dört bir tarafında Asırlar önce, Kelesin İsrail kadınlarına öğrettiği usulleri tekâmül ettirmiş pek çok sayıda güzellik enstitüsü mevcuttur,

Ne var ki, ortada bir hakikat mevcuttur. Bu da güzelliğin bakımla var olabileceğidir. Zaten, tabiatın kadına bahseylediği incecik ve hassas lığın yanı sıra estetik güzelliğin temizlik ve bakımla göze çarpar, beğenilir hâle geldiğini kabul etmek lâzımdır.

Güzelliğin esası

Meleğin İsrael kadınlarına güzelliğin sırrını öğrettiği günden bu yana usuller pek çok değişimiştir ama, prensip hep aynıdır. Güzelliğin sırrı cildin ve saçların muhafazası demektir. Çünkü diğer güzellikler için Allah daha cömert davranmıştır. Mesalâ güzel göz daima güzeldir. Gördükçe ve yaşadıkça kazanır. Hatta vücudun diğer kısımlarının gizlenerek yapıldığı bir el müsabakasında altmışlık bir kadının kazandığı da duyulmuş olaylardandır. Bugün karışıklıkları elektronotik maske ile tedaviye çalışan modern güzellik enstitüleri ile tarihte aynı gayeye; un, arpa, pirinç veya kükürt maskesi, eşek sütü banyosu ile erişmeye çalışanların arasında ancak bir usûl farkı mevcuttur. Gaye cildin diriliğini ve mesahası sathiyesini kaybedip kırışmasına, buruşmasına mani olmaktır. Bugün pek revaçta olan plâstik maskelere gelince, bunlar eski ile yaninin tecrübe edilmiş en faydalı reçetelerini birleştirmektedir. Fakat arada bir yapılacak olan bu maskelerin tesirini başka

Elizabeth Arden
Kadın hep aynı kadındır

tekniklerle davam ettirmek te lâzımdır.

Hakim

Cildi her akşam temizlemek, muntazaman beslemek ve masaj yapmak şarttır. Cildin beslenmesi ve temizlenmesini temin etmek için bir arkadaşın veya bir gazetenin verdiği reçeteyi tatbik etmek bazen fena netice verir. En iyisi bir kere iyi bir güzellik enstitüsüne gidip fikir danışmaktır. Kuru ciltler, yağlı ciltler, kısmen kuru ve kısmen yâglı ciltler Vardır. Bunların har biri ayrı bir ihtimam ister.

Her kadın haftada bir kere kendisine bir gençlik maskesi yapabilir. Bunun en basiti ve en kolayı yumurtalı maskedir. Bir yumurta sarısını iyice döverek içine birkaç damla limon ve birkaç damla da zeytinyağı katıp bunu yüze sürmek kâfidir.

lik enstitüsünde öğrenmek çok daha isabetlidir ama biraz dikkatle bunu iyi bir şekilde başarmak'ta mümkündür. Masaj yaparken en çok dikkat edilecek nokta cildi her istikamete göre çekiştirmemektedir. Kalın ve yağlı ciltler için en iyisi cildi parmaklar arısında hafif cimdiklemektir fakat daha evvel parmaklara talk pudrası sürmek te şarttır. Aksine deri çok ince işe avuç içlerini yağlı kreme batırıp kırışların istikametinde cilde hafifçe dokunarak dolaştırmak kâfidir. Normal bir cilt için yapılacak şey avuç içleri ile bütün yüzü hafif, hafif darbelemektir. Mesai yalnız kan devranını temin edip cilde elzem olan canlılığı vermekle kalmaz aynı zamanda besleyici kremlerin ve güzellik maskelerinin cilde nüfuzunu temin eder.

KİTAPLAR

İNSAN KURDU

(Yazan: Tarık Dursun K„ İstanbul, Varlık Yayınevi , 1959. 135 sayfa, 2 lira. "Varlık Yayınları, Sayı: 655", "Varlık Büyük Cep Kitapları: 103")

"Sinema romanı" yazmanın iki yolu vardır. Oturur bir film seyreder, ondan aldığımız ilhama göre yazarsınız. Roger Granier'nin Chaplin'in "Limelight'ından. James D. White'ın. Henry Cornelius'un "Genevicve"inden yahut Odette Ferry'-nin William Wyler'in "Roman Haliday"inden meydana getirdiği romanlar gibi. Yahut da, oturur, kendi kafanızdan orijinal bir sinema romanı düzenlersiniz. Tarık Dursun K. nın "İnsan kurdu", bu iki yoldan da ayrılıyor. Gerçi ikincisi gibi, orijinal bir sinema romanı olarak hazırlanmış ama, yerli filmlerimizdeki yerleşmiş kalıpları gözden uzak. tutmuyor, onlardan sıyrılamamış. Kahramanı, kahramanın davranışları, hikâyenin ana çizgisi hep bu alışılmış kalıp içinde yor alıyor.

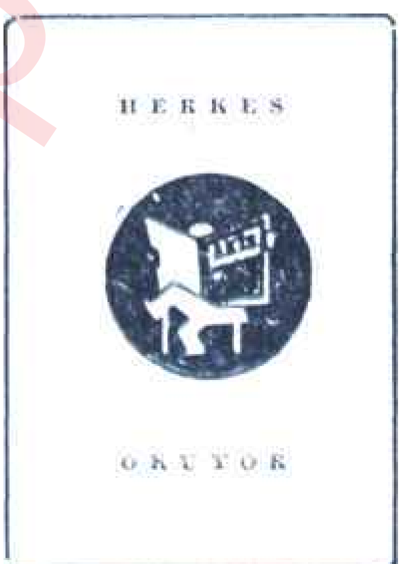
"İnsan kurdu"nun kahramanı, iki yıldan beri gurbette, kasabada olan Ali adında bir köylü. Çalıştığı fabrikada kavga çıkarıp işinden ayrılıyor. Sonra aynı kasabada bir inşaat işine giriyor. İnşaatta yeni tanıştığı Çolak la bir gün kasabanın kıyısındaki evinde hovarda kaimi eden Gülizara gidiyorlar. Ali burada Gülizarın kızı Zeynepi tanıyıp tutuluyor. Daha sonra onunla evleniyor. Gülizar damadına bir araba alıyor, Ali arabacılıkla hayatını kazandığı için Gülizar da eski mesleğinden vazgeçiyor, ama kasabanın hovardaları ana . kız . damattan meydana gelen aileyi rahat bırakmıyorlar. Bir gün Alinin evine baskın yapıp kendisini yaralıyor, ana - kızı kaçırıyorlar. Peşlerine düşen Ali. Zeynebi kurtarıyor, fakat bu arada adamlardan ikisini öldürüyor. "İnsan kurdu"nun bundan sonraki kısmı, yanı romanın öbür yarısı, Ali ile Zeynebin "deniz kıyısına varmak" için dağ taş demeyip dolaşmalarını anlatıyor. Bu arada işin içine bir de eşkiya Murat ağa karışıyor. Romanın sonunda ikisini de deniz kıyısına varmışken bastıVan jandarma. Murat ağayı vuruyor. Ali do teslim oluyor.

"İnsan kurdu", bu yapısıyla, tamamiyle hareketli, aksiyon üzerine kurulmak istenmiş bir erer. Ama bu hareket, kahramanların yer değiştirmesinden, yollarının üstündeki birkaç köye bir sürü insana rastlamalarından ve tekrar yollarına devanı etmelerinden öteye geçmiyor. Aksiyona verilen bu önem öte yandan romanın karakterlerinin verilmelerine de engel oluyor Değil Çolak. Zeynep, eşkiya Murat ağa gibi tipler romanda en önemli yeri kaplıyan Aliyi bile bir tip olarak tanıyamıyor. kendisine yoklaşamıyoruz. Böylece, karakterleri aksiyone feda eden. fakat öte yandan aksiyonu da kuru bir harfketten öteye geçirmeyen "İnsan Kurdu". Tarık Dursun K. nın en zayıf eseri olup çıkıyor. "İnsan kurdu"nda, birkaç paragrafı bir başlık altında toplamak, romanın en son parçasını en başa almak gibi davranışların sebebi ve sağlıyacağı fayda ise anlaşılamıyor.

HAYATIMIN HİKAYESİ

(Yazan: Nigar B.nti Osman. İstanbul. Ekin Basımevi., 1959. 111 sayfa, 14 resim, 2 lira)

"Şair Nigâr Hanım" diye tanınan Nisrâr Binli Osman, 1848 Macar ihtilâli sonunda Türkiyeye sığınan ve Osman Nihalî adını alan Sandor Farkaş'ın kızıdır. Sonraları Kırım Savaşı sırasında Serdarı Ekrem Ömer Paşanın yaverliğinde, bulunan. 1898 deki ölümüne kadar da Harbiyede öğretmenlik yapan ve "Macar Osman Paşa" diye tanınan bu zat, birçok tanınmış askerlerimizin hocalığını yapmıştır. Macar Osman Paşa bu öğrencileri gibi, kızı Nigâr Hanımın'da iyi bir şekilde eğitim görmesine çalışmış, hem Batı, hem Doğu kültürü almasını sağlamıştı. Arapça, farsça, fransızca, almanca ve rumcayı çok iyi konuşan, piyano ve resim dersleri alan Nigâr Hanım, on iki yaşındayken evlenmiş, on dört yaşındayken kardeşinin ölümü üzerine, yazdığı bir mersiye ile şiire başlamış, ondan sonra da sırasiyle "Efsus. I", "Efsus II", "Niran", "Aksiseda", "Elhan-i vatan" gibi eserleriyle kadın şairlerimiz arasında önemli bir yer tutmuştur. 1862 de doğup 1918 de ölen Nigâr Hanımın ölümünün kırkıncı yıldönümü dolayısiyle çocukları tarafından yayımlanan "Hayatımın hikâyesi" adlı hatıralar, işte

devrinin en kültürlü, en iyi kadın şairi sayılan Nigâr Hanımın gerek kendi hayatı gerekse çevresinde olup bitenler hakkında oldukça ilgi çekici bilgiler vermektedir. Hatıraların en dikkate değer tarafları. Batı asıllı bir aileden yetişen Nigâr Hanımın eğitimi, bir Fransız tarafından işletilen yatılı özel okuldaki hayatı, 12 yaşında başlayıp evlilik hayatının ıstıraplı yönleri -aynı adamla iki defa evlenip İki defa boşanmak zorunda kalmıştır-, daha sonra bu ıstıraplı hayatı mümkün olduğu kadar hafifletebilmek için kendisini şiire ve çocuklarını yetiştirmeğe vermesi, devrin "atiptokrat" çevresindeki yaşayıştan bazı sahneler nakletmesidir.

Bu çeşit hatıraların çok faydalı olduğu ve edebiyatımızda pek az yer tutan bu edebiyat türünün çoğalmasının memnunlukla karşılanacağı şüphe götürmez. Yalnız "Hayatımın hikâyesi"nde tutulan yol, bir hatıra yayımı için hiç de uygun değildir. Kitabın önsözünde ileri sürüldüğüne göre, Nigâr Hanımın yirmi defter tutan hatıraları, ölümünden elli yıl sonra açılması ricasiyle "Aş yan Müzesi"ne emanet, edilmiştir. Fakat "hatıraların şimdiden yayınlanmasında mahzur görülmiyen ve hayatının kısa hikâyesini anlatan kısımlar", ölümünün kırkıncı yıldönümü münasebetiyle oğullan tarafından bastırılmıştır. Hatıraların elli yıl sonra açılması için konan kayıt yerindedir. Henüz ilgili şahısların hayatta olması endişesi, çok kere hatıra yayınında bu çeşit kayıtlar koymağı zaruri kılmaktadır. te yandan mahzur görülmiyen kısımların yayımlanması da yerinde sayılabilir. Yalnız, yirmi defterlik hatıralarda yapılan bu "ayıklama" nın isabetli olmadığı görülmektedir. Hatıraların ilk Dünya Savaşıyla başlıyan ve kitabın dörtte birini kaplıyan kısmı "bugün filânca şahısla görüştüm", "bugün falancaya dâvetliyim" şeklinde ne görüşülen şahıs ne gidilen yer hakkında hiçbir fikir vermiyen kısacık notlardan ibarettir ki. bunların okuyucu için ilgi çekici hiçbir yönü yoktur. Bundan başka, Nigâr Hanımın basılmış eserlerinden alınan bazı parçalar, hatıralar arasına iyice belirtilmeden katıldığı için, hatıralarla bunların ayırt edilmesi de güçleşmektedir. Nihayet, hatıraların bugünkü nesil tarafından kolayca anlaşılabilmesi için sadeleştirildiği görülmektedir. Bir kere böyle bir sadeleştirme yapıldığına dair ne önsözde ne de kitabın diğer kısımlarında her hangi bir kayıt konmaması okuyanları yanıltabilecek bir durumdur. İkincisi, hatırat gibi son derece şahsi bir yazı çeşidini bu şekilde sadeleştimek bütün üslûp özelliğini yok etmekten başka birşey değildir Bunun yerine metni olduğu gibi muhafaza edıp parantez içinde veya dip notlarında açıklamalar vermek çok daha yerinde olurdu. Hatıratın tamahtı yayınlanırken, bu hususların gözönünde tutulması faydalı olur.

T İ Y A T R O

İstanbul

Bcisikletti "Cengiz H a n ! "

muymuş? demeyiniz, olur. Refik engiz Hanın da bisikleti olur Erduranın Küçük Sahnede, birkaç haftadan beri, İstanbulluları kırıp geçiren yeni kahramanı, bisikletiyle otomobillere, soyguncu softalara meydan okumakla kalmıyor, yaşlısından gencine, cahilinden kültürlüsüne, namuslusundan oynağına kadar, evinde "el pençe divan" durdurtmak istediği tam dört tane nikahlı karısına da duman attırıyor. Elini bir çırptı mı, dördü birden, etrafında pervane kesiliyorlar. Daha doğrusu üçü birden, çünkü dördüncüsü bu "harem" hayatına katlanacak, soydan değil, zamane kızı, okumuş, gezmiş, görmüş, kadının "köleltk"den "hayat arkadaşlığına çıktığına, çıkması gerektiğine inanmış, zeki, uyanık ve temiz yürekli bir kız...

Tabii vakanın günlerimizde değil medeni kanunun kabulünden evvel, Cumhuriyetin ilk yıllarında geçtiğini anlamışsınızdır. Refik Erduranın Cengizi ele avuca sığmaz, kolay kolay baskı altına girmez, oldukça inatçı, huysuz, geçimsiz, üstelik sert mi sert bir asker, bir subay... "Han"lığı da buradan geliyor. Bu yüzden Milli. Mücadele kazanıldıktan sonra, bu dikbaşlı, âsi ruhlu Cengiz Hanı tatlı tarafından emekliye sevkedivermişler... Şimdi, vaktiyle bir arkadaşının ısrarıyla belki de kendisini "kazıklamak" için- bilmem nerede, yok pahasına, aldığı arazi, zamanla, para etmiş, onu parça parça satarak İstanbuldaki Hareminde borusunu bildiği gibi öttürüp duruyor. Ama evin içini kasıp kavuran, pire için yorgan yakmıya hazır, bu celalli Cengiz Han, ticaret işlerine hiç mi hiç akıl erdiremiyor. Para ile alâkalı meselelerde ağzı süt kokan bir çocuk kadar toy ve tecrübesiz. Tabii onun, bu toyluğundan faydalanarak varını yoğunu elinden almakta gecikmiyorlar. Bir yandan parasını güya "işleten" ve daima "zarar" eden komşusu hilekâr Hacı İbrahim efendi, bir yandan da onunla elele veren üçüncü hareminin erkek kardeşi züppe Avni, bey, onu önce inek sağar gibi sağmaktan sonra da tavuk yollar gibi yolmaktan geri kalmıyorlar. Zavallı, neredeyse, kuru tahta üzerinde kalacaktır bereket versin o bir türlü anlaşamadığı ve yaklaşamadığı, üçüncü haremi imdadına yetişiyor... Açık saçık giyinişine, kadınlık hürriyetini savunmak için bütün "ortak" larını isyana sürükleyen, evi ihtilâle boğan modern Lysistrata!-. acaip fikirlerine, davranışlarına bir türlü akıl erdiremediği, en çok da sevdiği, üçüncü karısı Suzan onun, haşin görünüşü altında bir çocuk kadar saf ve iyi taraflarını ve gerçek sevgisini keşfedip gözlerini bir az açıyor da t a m bir yalnızlıktan ve i f lâstan yakasını kurtarıyor. Dört karısından birinin ölmesi, ikisinin de "kaçması" ile boşalan hareminde, artı[1]; sadece bir kadınla evli, medeni bir Cengiz Bey olarak yaşamanın ve sevdiği kadının "hayat arkadaşlığı" ile yetinerek mesut olmanın sırrını öğrenecektir.

Verimli bir yazar

Cengiz Hanın Bisikleti" Refik Erduranın iki yılda oynanan üçüncü telif piyesi. Geçen yıl Şehir Tiyatrosunun oynadıgı "Deli"si, bu mevsim başı sahneye koyduğu "Bir Kilo Namus"u, aylarca afişte kalmış, belki bir hayli tenkid edilmiş, ama "tutmuş"tu. Şimdi aynı mev-

Refik Erduran
Rockfeller'in kağnısı!

sim içinde Küçük Sahnede oynanan yeni komedisi de "tutuyor"...

Ağırbaşlı tenkidin beğenmediği, hırpaladığı, "hafif". "zayıf", "sudan" bulduğu piyesler böyle üst üste "tuttu" mu, o piyesleri yazan kalemde mutlaka bir meziyet, bir kabiliyet, bir ustalık vardır, diye düşünmek en akıllıca, aynı zamanda en dürüst hareket olur. Refik Erduranın meziyeti, hattâ ustalığı, açıkça görülüyor ki, tekniği sağlam, yani sağduyuyu, mantığı zorlamayan, her yönü iyi hesaplanmış öpülüp biçilmiş, derli toplu ve "olası" bir vaka içinde, gerçekliği olan -olmasa da öyle görünebilen- şahısları sahneye çıkarmasında, bu şahısları tabii bir tiyatro diliyle konuşturmasında, bu konuşmaları, ilgiyi gevşetmemek için, renkli, canlı, güldürücü veya düşündürücü nüktelerle süslemeği de bilmesinde... Bütün bunlar az meziyet, az ustalık mı?...

İyi ama, bu meziyet bu kabiliyet daha derine giden, daha "ciddi", daha da "kalıcı" şeyler yazsa olmaz mı ? diye bir sual hatıra gelebilir. O zaman da şu sualleri kendi kendimiz sıralamak ve bunlarda ilk sualin cevabını bulmak yerinde olur: "Peki ama, sahnelerimizin hafif komedilere ihtiyacı yok mu? Bu ihtiyacımız ilelebet hep adını sanını bilmediğimiz yabancı yazarların, adlarını bile -aktör ve seyirci- zor telâffuz ettiğimiz eşhasla dolu, ekseriya hayatımıza da uymıyan, eserleriyle mi gidermeğe uğraşacağız? Bu çeşitten yerli eserleri küçümsersek, bir türlü inkişaf edemiyor diye yanıp yıkıldığımız "milli tiyatro" dâvası nasıl kazanılır? Hem Refik fik Erduranın bir Moliere. bir Goldoni. bir Gogol. bir Bernard Shaw olmak iddiası mı var?"

Telif eser sahasında aşağılık duygusundan sıyrılmadıkça, .çalıp çırpma olmamak ve işin "tüccarlığına" düşmemek şartiyle- vasatin üstüne çıkan yerli eserleri, tiyatro idaresi, rejisör, aktör, seyirci ve münekkid olarak benimsemedikçe tiyatro sanatımız da, edebiyatımız da yerinde saymaz da ne yapar?

Sahnedeki Oyun

Haldun Dormen, Küçük Sahnenin hakikaten küçücük sahnesine "Cengiz Hanın Bisikleti"ni hareket ve canlılık bakımından vakanın lüzumlu kıldığı tempoyu vererek çıkartmakla doğrusu bu işin ustası olduğunu göstermiştir. Duygu Sağıroğlunun dekorları ile Güler Erenyolun kostümleri, gözü okşadıktan başka, yakın mazimizin muayyeri bir devresine ait olan "havayı" da isabetle veriyor.

Cengiz Handa Ulvi Urazın sanat mizacına, şimdiye kadar oynamış olduğu tiplere uygun bir rol bulduğu söylenemez. Ama hakiki bir sanatkâr zekasının aydınlattığı kabiliyet, en sarp zirvelere bir kuş hafifliğiyle yükselir. Ulvi de öyle yapıyor: Cengiz Ham bütün eskimiş, bu yüzden de gülünç olmuş zihniyetiyle, devrini tamamladığı için sakat hayat görüşüyle canlandırıyor. Müellifin, eserini ayakta tutabilmek için düşündüğü ana karakter de bu olmalıdır. Cengiz herşeyden evvel hayat görüşü ve bütün zihniyetiyle "komik" ve "gülünç" olmazsa bütün eser düşer, yani kimse oyuna gülmez, eser de bir komedi olmaktan çıkardı. Ulvi. oyununu bir kere bu ana fikre sağlamca yerleştirdfltten sonra, artık onu süslemekte zorluk çekmemiş, tipi nefis bir kompozisyon halinde yaşatıyor, piyesi de, seyirciyi de sürükleyip götürüyor.

Cengiz Hanın dört karısından ilkini, yaşlı başlı Pakize hanımı. Ekin Kardam gıpta edilecek bir rahatlıkla oynuyor. Avrupa görmüş, genç, güzel ve modern ortağı Suzanı gördükten sonra onun yalnız gi-

yinişini taklit etmekte ve mayasını meydana çıkarıp kocasının en yakın arkadaşına "kaçmakta" gecikmiyen ikinci hanımı Gülde, Ayfer Feray güzel bir "kenarı dilberi" çiziyor. Cengizin bir inat yüzünden nikâhladığı hizmetçi Eminede Yıldız Alpar, eski evlerimizin, konaklarımızın nesli tükenmiş "deli çerkes"lerinden biri... Ama sevgiden çok korku beslediği efendisinin dördüncü karısı olmaktansa, sevdiği adama, evin uşağına, kaçmayı tercih edecek kadar da «kıllı... Cengizin bütün kalbiyle sevdiği -ve bütün eski kafasıyla çekindiği- bilgili, görgülü ve iyi kalbli Suzanda ise Gülriz Süruri, yazarın ikinci ana. karakter olarak işlediği, şuurlu, medeni ve hürriyetlerine bağlı aydın kadın tipini mükemmel canlandırıyor. Ulvinin oyununa ışık tutan sanat zekâsını onda da buluyoruz. Üstelik ince ve zarif kadınlığının bütün cazibelini oyununa katmasını ve rolünü yazarın çizdiği ön plâna geçirmesini çok iyi biliyor.

Diğer rollerden Cengizin pısırık, kılıbık ve korkak arkadaşı, avukat Zekiyi Metin Serezli, dalavereci iş adamı ve komşusu Hacı İbrahimi Necdet Ayberk, züppe ve "eniştesini soyacak kadar ahlâk düşkünü Avniyi de Haldun Dormen tenkil tipler halinde canlandırıyorlar.

"Erkeklerin Gecesi"

İstanbulun sahne hayatına bu mevsim apayrı bir çeşni ve cazibe katmış olan Oda Tiyatrosu, mevsimi iki güzel eserle kapattı: Jean Bernard - Luc'ün "Erkeklerin Gecesi" -"La Nuit des Hommes". adlı uzun bir perdesi ile Maurice Druon'un, Comedie . Française repertuvarına girmiş olan, "İş Becerenin" -"Le Voyageur". adlı gene uzun bir perdesi.

Oda Tiyatrosu kendi nevinde iki başarılı örnek olan bu birer perdelik iki güzel eseri bir arada oynamakla seyircisine doyurucu bir temsil sunmuş oldu. Biri dram, biri komedi olarak bir temsil gecesini bundan daha iyi dolduracak birer perdelik küçük eserler kolay kolay bulunamazdı.

"Erkeklerin Gecesi"ni, birkaç yıl evvel, memleketimizi ziyarete gelen bir Fransız trupundan -Micher Vitold gibi dinamik bir aktörden, seyretmiş ve pek beğenmiştik. İşgal altındaki Parisin "Mukavemet" günlerini, iki erkeğin bir kadına duydukları derin askın bir saate sığdırılmış dramı içinde, ustalıkla yaşatıyor, üstelik biribirinden çok farklı iki erkek mizacının ve dünya görüşünün çarpıştığı bir söz düellosundan .büyük harfli yazılması gereken- Kadının alınyazısını ve insanoğlunun hayatında oynadığı büyük rolü ortaya çıkarıyor.

Sahnedeki "Erkekler"

İki erkeğin, âşıkla kocanın, kendi zaviyelerinden ayrı ayrı derinlikleri olan, dramını bir saat boyunca, sokaktan yükselen makineli tüfek sesleri ve bir kaç telefon konuşmasından başka, değişiklik ve hareket unsuru taşımıyan upuzun bir diyalog içinde canlandırmak, lâelettayin sanatkârların harcı değil. Âşıkı. Jordan'ı, 1949 da, eser Pariste ilk defa oynandığı zaman, Fransanın en büyük aktörü sayılan Jacques Dumesnil gibi dev bir komedyen oynamıştı. Karşısındaki Kocayı da Michel Vitold gibi bir "kutsal canavar"...

Oda Tiyatrosunda "Erkeklerin

Gülriz Sururi
Pırıl, pırıl bir oyun

Gecesi" ni Cahit Irgatla Mücap Ofluoğludan seyrettik. Oda Tiyatrosu kadrosunda hakikî yerini bulduğunu gördüğümüz Cahit, Jordanda da hakikî rolünü bulmuştu. Sahnemizin bu tam manasıyla erkek yapılı, erkek tamperamanlı, cazip aktörü kadar bu role uygun düşebilecek bir başka aktör kolay kolay tasavvur edilemezdi. Nitekim Jordam seyirciyi büyüleyen, sürükleyen bir oyunla yaşattı. Mücap Ofluo'ğlu da Ricalens'de, karısını, âşığından hiç aşağı kalmıyan bir sevgiyle seven kocanın dramına zeki ve inandırıcı bir sıcaklık katmasını bilmişti.

Oda Tiyatrosundaki "Erkeklerin Gecesi" temsilinin tek kusuru, sokak gürültüleri ve makineli tüfek sesleri arasında, yaratılması gereken "Mukavemet" hareketi günleri Parisin havasını lâyıkıyla verememesiydi.

Becerikli "Seyyah"

Temsilin ikinci kısmını teşkil eden ve seyirciyi güler yüzle salondan çıkaran "İş Becerenin" komedisi, bize cin fikirli bir İtalyan gencinin, binlerce memur ve işçisi arasında kabiliyetini' bir türlü tanıt a madiği patronuna -bir konserve fabrikatörüne- ve onun orta yaşlı, bir hayli züppe ve kocası tarafından ihmal edilmiş karısına oynadığı güzel bir oyunu gösteriyor.

Kendisine Amerikalı bir seyyali -eserin Fransızca asıl adı da buradan geliyor- bir mühim iş adamı süsü veren cin fikirli delikanlı, Roma'nın büyük otellerinden birine, bir gün için yerleşiyor ve emrindeki tek vasıta ile. telefonla, oyununu öyle bir yürütüş yürütüyor ki, bir saat içinde hem patronuna konserve kutularım anahtarsız açmak için icadettiği yeni bir sistemi iyi bir fiyata satıruya, hem de o mağrur madam Gamberone cenaplarını kafese koymıya muvaffak oluyor.

Sahnedeki Oyun

Zahir Güvemlinin akıcı bir dille çevirdiği "İş Becerenin", Kenan Yamanın o minimini sahne için çizdiği, bir lüks otel odasını mükemmel canlandıran, güzel dekoru içinde canlı bir oyunla oynandı.

Yolcuyu, yani cin fikirli delikanlıyı. Pekcan Koşar sevimli bir oyunla yaşatmaya çalıştı. Bu genç aktör, lüzumsuz el, kol ve yüz hareketlerini bırakırsa, komedi sahasında çok ileri gidebilir. Ama bir komedi sanatkârının yazılan repliklerin, eserdeki nüktelerin ve komik, sitüasyonların dışında fuzuli gayretlerle, aşırılıklarla oyununa da, esere de fayda yerine ancak zarar vereceğini hiç unutmamalı.

Fabrikatör Gamberone'de Ali Serttaş ölçülü ve ifadeliydi. Ama karısı madam Gamberone'de, ilk defa böyle mühim bir role çıkarılan, Suna Diler henüz kâfi derecede sahne tecrübesi olmadığım belli ediyordu. Diksiyonunun da giderilmesi gereken çok pürüzleri vardı.

Mevsimi iyi seçilmiş eserlerle ve başarıyla kapatan Oda Tiyatrosu önümüzdeki mevsim, gene Beyoğlunda, daha geniş bir salonda faaliyetine devam etmeğe hazırlanıyor Bu faaliyetin daha terimli, daha da başarılı -olması, iyi niyetlerini ve yaratıcı gayretlerini bu mevsim ortaya. koymuş olan körpe bir sanat teşekkülü için bütün sanatseverlerin candan dileğidir.

MUSİKİ

Opera

Tebaldi, Scala'ya dönüyor

Bundan dört yıl önce, 1955 yılı Nisanında, İtalyanın en büyük öperi, tiyatrosu La Scala'nin müdürü Ghiringhelli. bir şarkıcıya su sözleri söylüyordu: "Maria, Scala sensin." Maria dediği, ünlü soprano Maria Meneghini Callas'tı. Aynı sıralarda. La Scala'nin bir diğer prima donna'sı, boynu bükük. La Scala'dan ayrılmak zorunda kalıyordu. Kimse- onu istifaya zorlamamıştı. Ama o, Scala idarecilerinin kendisine karşı takındıkları tavırdan hi~ hoşlanmadığını, tiyatroda yaratılan havanın çalışmasına imkân vermediğini ileri sürerek. Scala'dan uzak durmayı tercih ettiğini bildiriyordu. Opera sahnesinin bir arena olmadığına inanan bu Soprano, Renata Tebaldi'ydi.

Kenata, Tebaldi
Pasif koruma sonunda zafer

Aradan geçen zaman zarfında müdür Ghiringhelli, artık rakipsiz kalan Callas'a "Scala sensin" deme ilavesihin gittikçe zayıfladığını hissediyordu. Bu huysuz prima donna, La Scala'nın huzursuzluk kaynağı haline gelmişti. İki sevgili dost arasındaki yakınlığın yerini şiddetli çekişmeler karşılıklı ithamlar ve birbirleri hakkında zehir dolu mütalâlalar almıştı. Netice: Callas bugün La Scala Kadrosunda değildir.

Geçenlerde birgün, altıbuçuk ay süren ye son derece başarılı Amerika turnesinden donen Renata Tebaldi, Napolinin Excelsior otelinde, hayranlarının gönderdiği sepet sepet çiçekle dolu odasında basın mensuplarını kabul etti: onlara Amerika intibalarini anlattı. Bir de haber verdi. Artık La Scala'ya dönecekti. Yıllardır süre gelen Callas . Tebaldi savaşında Tebaldi, rakibinin insafsızca hücumlarına karsı, daima pasif korunma halinde kalmış, fakat yeniden Scala'nin yıldızı olmakla büyük bir zafer elde etmişti.

Tebaldi. Callas'a karşı. New York'un Metropolitan operasında da zafer elde etmiş durumdadır. Hırçın soprano, Metropolitan müdürü Rudolf Bing'in de sabrını taşırmış, geçen mevsim Bing, Callas'ı Metropolitan kadrosundan çıkartmıştı. Yumuşak bağlı, uysal, gösteriş sevmez Tebaldi. "Korkunç Mr. Bing"in sempatisini kazanmış, Maria Callas'ın "Prusya ordusu onbaşıları gibi hareket ediyor" diye anlattığı Bing'in Metropolitan'da kurduğu askeri disipline, böyle bin disiplini sanat için çok tabiî, çok faydalı sayarak, tevazuyla uymasını bilmişti. "Korkunç Mr. Bir.g"in, Tebaldi'nin iyi huyuna gösterdiği saygı, herşeyden önce Mstropolitan'ın menfaatlerini düşünen bu sert idareciyi, belki başka hiçbir şarkıcıya lâyık görmediği bir jeste götürmüştür. Geçen mevsim, Metropolitan'la yirmi iki temsil için kontrat yapan Tebaldi, yirmi birinci temsilden sonra hastalanmış ve Puccini'nin "Manon Lescaut" sunu ilân edilen gece oynıyamıyacağını opera

İşbirliği

İlhan K. MİMAROĞLU

La Scala'dan iki sanatçının, soprano Margarita Casals Mantovani ile tenor Roberto Turrini'nin, Devlet Operasının devamlı kadrosu üyeleriyle İşbirliği ederek verdikleri "Lucia" ve "Turandot" temsillerini, halk olsun, tenkidçiler olsun, başarılı ve sevindiriri olaylar saydılar. Sevindirici, çünkü, Devlet Operasının, yabancı ülkelere seyahat imkânını bulamıyan, opera şarkıcılığı sanatını, bu sanatın geleneklerinin beşiği olan ülkelerin sahnelerinde, "birinci elden" tanıma fırsatını ya pek seyrek ele geçiren, ya da böyle bir mazhariyete henüz; bir türlü ulaşamamış olan birçok şarkıcısı böylece, batının ileri gelen opera sahnelerimin birinden gelmiş iki şarkıcıyla yakından temasa geçmek, üslûplarını, tekniklerini incelemek, onlarla beraber oynamak imkânını buldular, La Scala ile Ankara Devlet Operası arasındaki sanatçı alışverişinin ilerde daha gelişeceği, adı geçen iki şarkıcının Türkiyeye gelişinin sadece bir "ilk adım"' olduğu bildiriliyor. Bu alışverişe. Devlet Operasının seyircileri ve tenkidçileri kadar, üyelerinin de sevinmesi gerekir. Seviniyorlar mı? Kulisten sızan haberler© göre, hiç de değil. Sebep? Opera sanatçılarının bilinen psikolojisi, aşağılık duygusu, kıskançlığı.. Herhalde "bizim neremiz onlardan aşağı kalıyor?" davranışı, Devlet Operası korosunun ve solist kadrosunun birçok üyesini, ayaklarına gelmiş nimetten istifade sağlamaktan alıkoyacak, "onlardan aşağı kalan" tarafların düzeltilmesine engel olacaktır.

Devlet Operası ile yabancı sahneler arasında sanatçı alışverişine zaten geç bulanmıştır. Yıllar yılı Devlet Operası, bütün dünya sahneleri arasındaki istisnaî durumunu, yani "kendi yağıyla kavrulan" bir opera teşekkülü olma durumunu muhafaza etmiştir. İlerliyememesinin sebeplerinden biri de işte bu "ev ekonomisi" halinde kalması, çekildiği kabuğundan başını çıkartıp dünyada neler olup bittiğini görememesidir. La Scala'dan iki şarkıcının Türkiyeye gelmesi, bundan önce Yugoslavyadan, Japonyadan, ya da Amerikadan iki üç şarkıcının sahnemizi ziyaret etmesi gibi, münferit, arızı olaylar olarak kalacaksa, ümitlenmek yersiz olur. Devlet Operasının yeni Umum Müdüründen beklenen, opera sahnemizi, dünyanın kalburüstü bütün opera sahneleri gibi, kozmopolit, milletlerarası bir sahne haline getirmek ve Türk operasının millî şerefini bu yolda yükseltmiye çalışmaktır.

Yabancı sahnelerle yapılacak alışveriş, Ankara sahnesi şarkıcılarının, operaları asıl dillerinde söylemeyi öğrenmelerini de gerektirecektir. Bu, bir yandan Ankaraya yabancı sanatçılar geldiğinde temsillerde dil -dolayısiyle bir bakma üslûp- birliğinin sağlanması, 5te yandan da Türk şarkıcılarının yabancı sahnelere çağrılma imkânlarının artması için gereklidir. Verdi'yi İtalyanca, Bizet'yi Fransızca. Britten'i İngilizce söylemesini bilmiyen bir opera şarkıcısının, sesi ne kadar güzel, tekniği ne kadar kuvvetli olursa olsun, bir yabancı sahnede rol alma imkânı yok gibidir, Leylâ Gencerin, Belkıs Aranın, Ferhan Onatın, Orhan Günekin dış sahnelerdeki başarıları herhalde Ankara operasının diğer birçok üyesine bu ihtiyacı daha iyi hissettirmiştir. Geçen mevsim başında, Devlet Operası musiki idarecilerinden Ferit Alnar, mevsim repertuarının hem Türkçe, hem de asıl dilde hazırlanması ve oynanması tasavvurundaydı. Bu tasavvuru gerçekleştirebilseydi Ankara Operası, "dünya çapı" denen hedefe giden vasıtalardan birini daha kazanmış olacaktı.

idaresine bildirmişti. Böyle bir durumda Bing'in prensip olarak yaptığı şey, derhal hastalanan şarkıcının yerine, yedek olarak hazır bulunan şarkıcılardan birini çıkarmaktı. Oysa Rudolf Bing, Tebaldi'ye olan büyük sempatisi ve sayısının tesiriyle, sahneye bir yedek şarkıcı çıkarmamış, "Manon Lescaut"yu o gece için afişten indirmiş. yerine başka opera koymuş, müşterilerin bilet paralarını da iade ettirmişti". Metropolitan o gece, son dakikada iade edilen biletlerin parası olarak, kasasından oniki bin dolar -120 bin lira kadar- çıkarmayı göze almıştı.

Yeniden La Scala'nın kadrosuna giren Tebaldi, Metropolitan'da da çalışmıya devam edecek ve önümüzdeki mevsim New York'ta Verdi'nin "Simone Boccanegra"sında baş kadın rolünü oynıyacaktır.

S İ N E M A

Türkiye

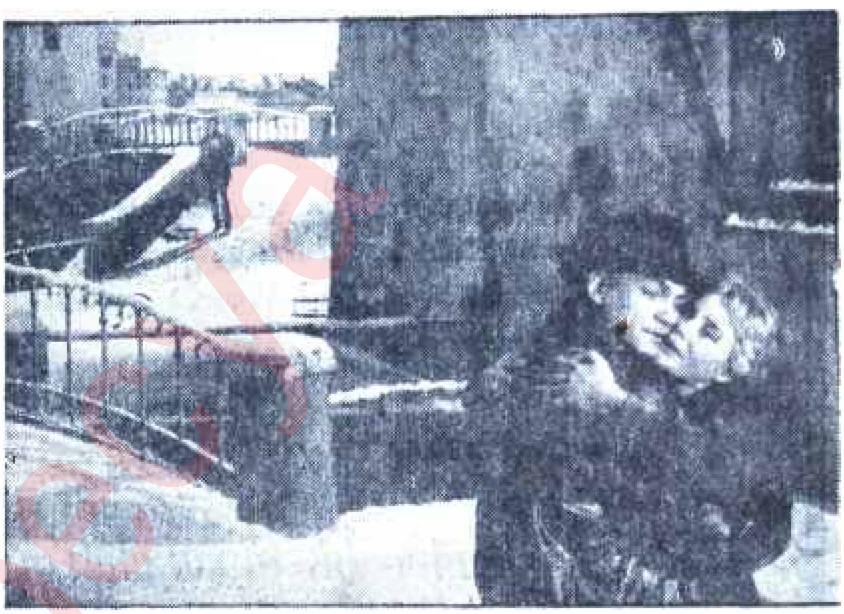
Türk Film Festivali

Sinemamızın kırk yıllık geçmişine rağmen, birçok noktalarda yabancıları taklit eden sinemacılarımızın festival tertibine yanaşmaları epey yenicedir. Bunu da tabii görmek lâzım, zira ortada festival tertibine yarıyacak eser bulunmamaktaydı. Hakkıyla yapılacak bir festival de. ancak bu neticeyi gürültülü bir şekilde halkoyuna ilân etmekten başka birşeye yaramazdı. Bundan dolayı böyle bir teşebbüs yapılsa bile, bu, herhalde sinemacıların kendisinden gelemezdi. Ama, 1947 de "Yerli Film Yapanlar Cemiyeti", daha sonraki yıllarda da "Türk Film Dostları Derneği", başka bir hal çaresi düşünerek festivaller tertiplediler. Bu hal çaresi şu idi: Filmler tek Bu taşıdıkları değerler ele alınırsa, hiçbirinin mükâfat almaması gerekirdi; o halde, festivale katılan filmlerin birbirlerine göre değeri göz önünde tutulmak gerekiyordu. O vakit, "şu filmin rejisi. öbürlerinden iyice", "bunun fotoğrafları hepsinden düzgünce" deyip, her sınıfta mükâfat verilecek bir eser bulmak ,mümkündü. Mümkündü ama, bu Şekilde mükâfatlandırılan filmler, aslında filim piyasamızın bildiğimiz seviyesinden bir parmak yukarı bile çıkmış eserler değildi. Bundan dolayı gerek "Yerli Film Yapanlar Cemiyet'nin, gerekse Türk Film Dostları Derneği"nin tertipledikleri festivaller, sadece seyircileri yanıltmaktan ve bu çeşit festivallere olan itimadı daha ilk denemelerde sarsmaktan başka sonuç doğurmadı.

Bu yılın başında yeni bir çalışma programı ile ortaya çıkan "Türk Film Sanatçıları Derneği"' şimdi aynı festival denemesini tekrarlamak için çalışmaktadır. Aynı zamanda, bundan önceki festivallerde düşülen hatalardan mümkün okluğu kadar kaçınmak hususunda gayret sarfetmektedir. Bunun için de "Türk Film Sanatçıları Derneği", ilk ağızda iki önemli esası kabul etmiştir: Birincisi, festival bu dernek adına değil, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti adına tertiplenecek, mükâfatlar da "Gazeteciler Sinema Mükâfatı" adını taşıyacaktır. İkincisi-, filmleri eleyecek olan Jüri, sinema endüstrisi dışında kalan kimselerden meydana getirilecektir. Böylelikle gerek jürinin tarafsızlığı, gerekse festival organizasyonunun tarafsız kimseler elinde kalması sağlanmıştır.

Bu ilk festival için kabul edilen esaslara göre. müsabaka, 1958 - 1959 sinema mevsiminde gösterilen yerli filmler arasında yapılacaktır. Bunun için, mevsimin bütün filmleri müsabakaya davet edilmiştir. Filmler arasında 14 tanesi, bir küçük jüri tarafından elenecek, daha sonra, asıl jüri bu 14 film arasında yılın en başarılı filmini, en iyi rejisörü, en iyi kadın ve erkek oyuncuları, en iyi orijinal fon müziğini, en iyi fotoğraf direktörünü seçecektir. Ayrıca, bir de "Jüri Özel Mükâfatı" bulunmaktadır. Bu da. jürinin her hangi bir yönden başarılı gördüğü bir filme verilebilecektir.

14 filmi seçecek olan jüri geçen hafta çalışmalarına başladığı vakit, karşısında sadece 21 film buldu. Jürinin işini kolaylaştıracak olan bu durum, bir yandan da hayli düşündürücüdür. Zira, bu mevsim yerli filmlerin yüzü aştığı bilinmektedir. Bundan dolayı, ya sinemacılarımız bu çeşit festivallerden hoşlanmamakta -halbuki festival usûlünü çıkaran hiçbir milletlerarası film festivali yoktur ki, orada, başında Franco Cristaldi'nin bulunduğu "Vides" şirketinin filmleri yer almasın. 1957 Venedik Festivalinde Visconti'nin "Le notti bianehe - Beyaz geceler"i, 1958 de yine Venedik Festivalinde ve ayrıca aynı yılın San Sebastian Festivalinde Mario Monicelli'nin "I solisti ignoti „ Alışılmış meçhuller"!. 1958 Bruxelles Festivalinde Auglauco Casadio'nun "Un ettaro di cıelo Bir hektarlık gök"ü, aynı yılın Cannes Festivalinde Pietro Germi'-nin "L'uomo di paglia - Hasır şapkalı adam"ı, 1958 Venedik Festivalinde Francesco Rosi'nin "La Sfida - Meydan okuma"sı hep "Vides" markası taşıyordu. Üstelik bunlardan "Beyaz geceler" bir gümüş aslan, "Meydan okuma" ise, Louis Malle'ın "Les Amants - Âşıklar"ı ile birlikte jüri özel armağanı kazanmıştı.

Beyaz geceler"den bir sahne

Cesur prodüktörlerin

kendileridir-, yahut da nasıl olsa ilk ağızda elenecek eserler meydana getirdiklerini bildiklerinden jüriyi zahmete sokmak istememektedirler.

İtalya

Bir prodüktör

Bir yandan büyük mizansenli filmler, bir yandan da Amerikadan dolarlarına dayanılarak meydana getirilen ortak - yapımlar İtalya sinemasının savaştan sonraki kendine has canlı havasını, "millî" karakterini bozarken, en iyi rejisörleri çeşitli ticari kombinezonlar içinde bunaltırken, genç bir. prodüktör, sağlam bir prodüksiyon" siyaseti ile son yılların en dikkate değer İtalyan filmlerinden bazılarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Son yıllarda

1925 doğumlu olan Cristaldi, prodüktörlüğe 1954 de yani 29 yaşındayken başladı. Halbuki umumiyetle sinemanın en geç başlanan mesleklerinden biri prodüktörlüktür. Bundan başka, Hollywood'ta Stanley Kramer yahut Dore Schary gibi örneklerle bazan rastlanan genç prodüktörler ile Cristaldi arasında fark vardır, Kramer ve Schary tam mânasiyle müstakil prodüktörler değildir. Bundan başka prodüksiyon sistemlerini önce kazanç üzerinde kurmuşlardır. Cristaldi ise kazanca ancak, asıl prodüksiyon anlayışının yanında arada bir yer vermekte, her şeyden önce filmin kalitesi üzerinde durmaktadır. Meydana getirilecek filmler ile bunları meydana getirecek rejisörlere olan güveni ise hemen hiqbir prodüktörde rastlanmayacak kadar büyüktür.

Franco Cristaldi'nin daha çok

kazancı ön plâna alarak hazırladığı filmler komedilerdir. Fakat onlarda bile İtalyanların alışılmaş "sulu" komedilerinden ayrı bir hava bulunmaktadır. Nitekim, tanınmış İtalyan komedi oyuncusu Alberto Sordi'nin oynadığı "II seduttore . Çapkın" (1954) ile "Un eroe di nostri tempi Zamanımızın bir kahramanı" (1955), "La legge e legge - Kanun kanundur" (1957), hattâ bir dereceye kadar "Mio figlio Nerone - Evlâdım Neron" (1956), "Rascel Fifi" (1957) belli bir seviyeden aşığı düşmiyen komedilerdir. Fakat Cristaldi'nin asıl değeri, yeni rejisörlere yahut yeni denemelere cesaretle yer vermesidir. Visconti gibi tecrübeli lür rejisörün Dostoyevski'nin romantik uzun hikâyesinden meydana getirdiği "Beyaz geceler"ine sermaye yatırmak pek tehlikeli sayılmasa bile her halde Vittorio Gassmann gibi ilk defa oyunculuktan rejisörlüğe gecen bir kimseye, hem de Alexandre Dumas'nın "Kean"i gibi oldukça 23ayıf bir eseri perdeye aktarması için sermaye vermek her halde cesaret istiyen bir iştir. Fakat Cristaldi yalnız bununla kalmamış. Pier Luigi Nelli'nin kısa dokümanteri "La pattuglia sperduta - Kayıp devriye"sine, Visconti, Antonioni ve Gassmann'ın yardımcılıklarında bulunduktan sonra ilk defa rejisörlüğe girişen Francesco Rosi'nin "La Sfida"sına, yahut Auglauco Casadio gibi sinema tenkidçiliğinden ilk defa rejisörlüğe geçen birinin ilk film denemesine de sermaye yatırmıştır. Üstelik bu cesaretli adımları gerek maddi, gerekse manevi bakımdan karşılıksız kalmamıştır. Cristaldi, şimdi yine Rosi'nin, Almanya'daki İtalyan göçmenleri çevresinde geçen "I magliari"sinin prodüksiyonunu üzerine almıştır.

Filmler

"Dağların fedaisi"

Rejisör Edward Dmytryk'm "The Mountain - Dağların fedaisi" adlı filmi, Fransız yazarı Henri Troyat'nın bir romanından alınma. Troyat da romanının konusunu, 1950 de Fransız Alplerinde meydana gelen feci bir uçak kazasından almış. "The Mountain"in, bir sinema eseri olarak bütünlüğünü ve sağlamlığını temin edecek bir konusu var, zira bütün olay, biri "kötü", öbürü "iyi" iki kardeşin erişilmez gibi görünen bir kirveye tırmanmalarım anlatıyor. Buna göre, konuyu dağıtacak ne çok sayıda şahıs, ne de birkaç kola ayrılan olaylar dizisi var. Rejisörün de bütün gayretini, iki kardeşin karakterini sağlamca çizmeğe, zirveye çıkış ve inişi bu karakterlerin anlatılması için bir vesile olarak kullanmağa sarfetmesi lâzım. Ama Dmytryk'in yaptığı bu değil. İki kardeşin "iyisi" ile "kötüsü"nü kaba çizgilerle tanıttıktan sonra yaptığı bütün iş, erişilmez gibi görünen bir zirveye tırmanışı bütün teferruatı ile göstermek. Bu sonuncu işin büyük bir başarı ile yapıldığı, fotoğrafların, montajın ve stüdyoda çekilen parçalarla yerinde çekilen parçaların birleştirilmesiyle iyi bir dağcılık filmi meydana geldiği, seyircileri bir saate yakın heyecandan kıvrandırdığı söylenebilir. Ama her halde hikâyeli bir filmden beklenebilecek başarı sadece bu değildir. Bundan geriye kalan kısımdaki başarı ise, Dmytryk'e değil sadece Spencer Tracy'ye ait. İki kardeş arasında tabii görülemiyecek bir yaş farkını ortaya koyacak kadar yaşlanmış, saçları bembeyaz, yüzü derin çizgilerle örtülü Tracy, saf temiz kalbli, kötülüğe aklı ermeyen dağ çobanını ustalıkla canlandırıyor. Filmin sonunda, kardeşini temize çıkarmak için konuşurken uzun süren bir yakın plândaki oyunu, hemen hemen filmin de Tracy'nin de en çok başarıya eriştiği bir nokta. Fakat, "Dağların fedaisi" hikâyeli bir film olarak eninde sonunda küçük bir fare doğurmaktan geri kalmıyor.

"Uyuyan prens"

İngilizler piyesleri ekseriya ciddiye alırlar. Hamlet bile, tahta yeni çıkan amcasının suçluluğunu ortaya koymak için, kendi hazırladığı ufak bir piyesi gezici aktörlere oynatıp muradına erişiyordu. Tahta yeni çıkan Elizabeth II. için, Terence Rattigan'm hazırladığı "The Sleeping Prince - Uyuyan prens" piyesi ise sadece "eğlencelik" olarak yazılmış. Daha sonra adı "The Prince and the Show Girl'e çevrilen ve Elizabeth II. nin taç giyme töreni için yazılan piyes, başka bir taç giyme töreni -1911 de George V'in taç giyme töreni- sırasında geçen bir hikâyeyi anlatıyor. Törene katılmak üzere gelenler arasında Balkanlardaki küçük "Carpathia" ülkesinin naibi Grandük Charles -Laurence Olivier- oğlu "Sandalyesiz kral" ' Nicholas -Jeremy Spencer-, naibin kayınvaldesi Kraliçe Dowager -Sybil Thorndike- de var. Carpathia küçük bir ülke olmakla birlikte Avrupa devletler muvazenesindeki yeri büyük olduğundan, İngiliz hariciyesi, "Balkanların tilkisi" diye adlandırılan müstebit Naibin her istediğini eksiksiz yerine getirmeğe çalışıyor. Hattâ, muvazenenin bozulmaması için, Dışişleri Bakanlıklarının vazifeleri arasında pek nadiren yer alan birşeyi yaparak, Naibin hoşuna giden Amerikalı revü kızı Elsie Marina'yı -Marilyn Monroe- Naiple "basbaşa" yemek yemesi için Carpathia elçiliğine gönderiyor. Rattigan'ın piyesi ve Laurence Olivier'nin filmi, memleketinin demokrat unsurlariyle mücadeleden yorgun düşen naibin, Londrada bir gece de olsa hayatin zevkini çıkarmak için giriştiği teşebbüsün, saf ve basit revü kızının beklenmiyen karşıkoyması ile alt üst olmasını, Marina'nın farkında olmaksızın Carpathia'nın iç siyaset meselelerine karışmasını, daha sonra da iktidar için birbiriyle gizliden gizliye mücadele eden baba - oğulun arasını bulmasını anlatıyor. Marina'nın, egzantrik ana - kraliçe Dowager tarafından taç giyme törenine nedime olarak götürülmesi bir yana bırakılırsa, "Uyuyan prens" bütünüyle Carpathia elçiliğinde geçiyor. Gerek bu sınırlı mekân, gerekse piyesin karşılıklı konuşmalarla geçen yapısı, filme alınmış tiyatrolarda usta olan Olivier'yi bile bocalatıyor. Bundan dolayı, "Uyuyan prens" ne incir çekirdeğini doldurmayan mevzuundan; ne elçiliğin holü, merdivenleri, yemek ve yatak odası arasında bölünen sahneleriyle boş bir gayretle yaratılmağa çalışılan hareketten; ne de zaman zaman ağır bir hiciv, zaman zaman da en boş bir komedi gayretine dökülen muvazenesiz tutumunda değil, sadece oyunundan kazanıyor. Zaten Marilyn Monroe, Milton Greene ile kurduğu prodüksiyon şirketinin ilk eserini meydana getirirken, işi sağlama bağlamak için en büyük dikkati rol tevziatına vermişti. Yalnız Olivier ile Monroe'nun yan yana gelmesi bile, daha bir karış pelikül sarfedilmeden "Uyuyan prens"in seyirci toplamasını, ticari şansını artırmaya yeterdi. Kaldı ki, Olivier ile Monroe yalnız yan yana gelmekle yetinmiyorlar, aynı zamanda Olivier kendinden beklenen, Monroe ise kendinden umulmıyan bir başarı gösteriyorlar. Sybil Thomdike ile hariciye memuru rolündeki Richard Wattis de, yalnız oyundaki başarıya dayanan bu filmi seyredilebilir hale sokuyorlar.

Dağların fedaisi
Fare doğuran dağ

Bahsimüşterek

pul karayı, al parayı

Geçen haftanın ortasında B. M. M. nde bir tasarı yıldırım hızıyla kanunlaştı. İşlerin yıldırım hızıyla yürütülmesi kimseyi şaşırtmadı. Zira B. M. M. nde sporcu milletvekili sayısı sanıldığından Ja fazlaydı ve tasarının adı "futbolde bahsimüşterek idi. Sadece kulüp başkanları, kulüp idarecileri ile kulüp başkan ve idareci adayları ekseriyeti temine kâfiydi. Bir de gençliği eğitimiyle vazifeli Millî Eğitim Bakanı bahsi müşterek"i hararetle destekledikleri sonra böyle bir tasarı elbette ki yıldırım hızıyla kanunlaşacaktı.

"Bu durumda bir Kâmil Boranın, bir Kemal Sarıibrahimoğlunun protestoları ve bir Ferit Melenin hiç dağilse zararı asgariye indirmek ümidiyle çırpınmaları elbette ki faydasızdı. Elbette ki büyük ekseriyet bir Şahap Kitapçının "gündemde daha ehemmiyetli kanun tasardan sıra bekliyor. Onları konuşalım" mealindeki itirazlarına kulak asmıyacaktı. "Böyle isabetsiz, yersiz ve zararlı bir kanun tasarısının müdafaam mümkün değildir" diyen bir Kâmil Boranın "yer yer memleketin dört köşesinde gizlice oynanan kumarın tasan ile düzene sokulduğu" feryatları aksisada uyandırmıyacaktı. Onun "bu memleketin istikbali Ve ümidi olan körpe vatan yavrularına öğretimini, eğitimini emanet ettiğimiz Milli Eğitim Bakanlığının bu derece tehlikeli bir teşebbüse önayak olması bence hâdisenin en korkunç ve ümitsizlik verici tarafıdır" sözlerini büyük ekseriyet duymamayı tercih edecekti. Bir Kemal Sarıibrahimoğlunun "madem ki Batıdaki bütün müesseseleri kumarda bile örnek -alıyoruz. Ne olur bir gün yanılsak da Batıdaki basın hürriyetini ve ispat hakkını da getiriversek" cümlesi tebessümlerle karşılanacaktı. Ama Vacit Asenanın tasarının "memleket kalkınmasına büyük faydalar sağlıyacağızı" iddialarını büyük ekseriyet tebessümsüz, ciddiyetle dinledi.

Söz sırası daha sonra Millî Eğitim Bakanına geldi. Meşhur Avukat Celâl Yardımcı, kendine has belâgatiyle uzun uzun bahşimüşterekin kumar olmadığını ispata çalıştı ve bahsi müşterekin faziletlerini saydı. Fakat kumar olmayan bahsimüşterekin ne cins bir suç olduğunu söylemedi. Tabiî ki ikna edilmekten başka bir isteği olmayan büyük ekseriyet bakanın sözlerini büyük bir hayranlık ve tasviple dinledi. Celâl Yardımcı "bahsimüşterek"in faziletlerini ballandıra ballandır", anlattıktan sonra, bu faziletlere bizzat kendisi de pek fazla inanmış olacak ki, "kumar-olmayan bu oyunun" 18 yaşından aşağı çocuklara yasak edileceğini, bir kişinin birden fazla bilet alamıyacağını ve bilet bedelinin 2.5 lirayı aşmıyacağı belirtti". Yani iş ufak çapta kalacaktı. Ama daha sonra Maarif Vekili kelimenin üstüne basa basa, "kumar olmayan bu oyundan" yılda 50 milyon lira kâr temin edileceğini açıkladı. Bu miktarda bir kâr temin edilebilmesi için "kumar olmayan bu oyunun" büyük çapta oynanması lâzımdı. Tabî ki bu tenakuzu görmeye kimse niyetli değildi. Esasen büyük ekseriyet dahil herkes biliyordu ki istediğin tedbiri al, isme muharrer biletler sat, çocuklara oyun yasak de, netice değişmiyecektir. Millî Koruma yasakları gibi bahsimüşterek yasaklarını da çevirmenin bir yolu bulunacak, çoluk çocuk profesyonel kumarbazlar da cebindeki parayı bu "kumar olmayan oyuna" yatıracaklardı, yasaklar ne kadar şiddetli olursa, açıkgöz mutavassıtların kârı o kadar

Celâl Yardımcı
Her işin başı: Zekâ!

artardı. Gerisi lâfü güzaftı ve B. M. M. nde bu basit tabiat kanunundan habersiz tek bir insanın mevcudiyeti düşünülemezdi. Zaten Çok geçmeden 2.5 lira tahdidine kimsenin inanmadığı, Ferit Melenin usta bir taktiğiyle ortaya çıktı. Kurt maliyeci Melen, "madem ki biletlerin fiyatı 2.5 lirayı açmıyacak, o halde kanun metnine biletler 2,5 lirayı aşamaz yazalım" dedi. tekil" kimsenin hoşuna gitmedi. Şubatta "para sağlamdır" diyen Bütçe Encümeni sözcüsü Behzat Bilgin "paranın değeri düşebilir. Bunun için 2.5 lira gibi bir tahdit konulmamalıdır" tezini savunarak büyük ekseriyet n hissiyatını ilmî bir şekilde ifade etti ve "kumar onayan oyuna müteallik" kanun çıktı.

Sekiz maddelik kanunun birinci maddesi müşterek bahisler tertip ve yürütülmesi işini Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne vermektedir.

İkinci maddede Genel Müdürlüğün bu işi umumi, hususi, mülhak bütçeli veya mütedavil sermaye veya iktisada devlet teşekkülleri mahiyetinde kurulmuş veya kurulacak kurumlara verebileceği belirtilmektedir.

Kanunun üçüncü maddesi ise paranın nasıl taksim edileceğine dairdir. Bu maddeye göre müşterek bahisten elde edilecek hasılattan zaruri masraflar çıktıktan sonra kalan paranın bilet sahipleri ile kazananlar arasında taksimi hazırlanacak nizamname ile tayin edilecektir.

Kanunun beşinci maddesi Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünce ternin olunacak meblâğ ile spor tesislerinin yapılması ve her nevi spor malzemesi teminine, beşinci maddesi ise kanuna aykırı olarak bahsimüşterek tertip ve idare edenler hakkındaki cezai müeyyideleri ihtiva etmektedir.

Altıncı madde kanunun tatbikinin Genel Müdürlükçe hazırlanıp bakanlıkça tasvip edilecek nizamnamelerle yapılacağına, yedinci madde kanunun neşrinden altı ay sonra meriyete gireceğine, sekizinci madde ise kanunun Bakanlar Kurulunca icra edileceğine dairdir.

Bahsimüşterekin idaresi ise. Milli Eğitim Bakanı Yardımcının da belirttiği gibi, nizamnamelere göre yürütülecektir ki at yarışlarındaki bahsimüstereklerde de durum budur. Aradaki fark. yarışların mahdut ve umumiyetle paralı bir çevrede rağbet görmesine rağmen, futbolun memleketimizde en küçük nahiye merkezinde bile meraklıları bulunan yaygın bir spor olmasıdır. Bu geniş alâka, bahsimüşterek yoluyla ister zekâ diyelim, ister baht diyelim, oyunu zararlı bir moda haline getirmeğe kâfidir. Teşebbüsün zararları erge,ç görülecektir. Fakat o samana kadar zararı da milletçe çekilmiş olacaktır.

KIRK ŞEHİTLER KALESİ

RATİP TAHİR'in

RESİMLİ ROMANI AKŞAM da

Konu: APTULLAH ZİYA KOZANOĞLU